

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК»**
(24-25 березня 2017 року)

Хмельницький
2017

УДК 80(063)
ББК 80я43
П 27

Перспективи розвитку філологічних наук. Матеріали
П 27 III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький,
24-25 березня 2017 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика»,
2017. – 112 с.
ISBN 978-966-916-255-7

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку філологічних наук». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, російської мови і літератури, літератури зарубіжних країн, романських, германських та інших мов, теорії та практики перекладу та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80(063)
ББК 80я43

ISBN 978-966-916-255-7

© Колектив авторів, 2017
© Видавничий дім «Гельветика», 2017

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Болотнікова А.П. ПРЕДИКАТИВНЕ ЗАПЕРЕЧЕННЯ – ЯК ІНДИКАТОР ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ.....	6
Кандюк-Лебідь С.В. МОВНОСТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕМУАРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ	9
Кир'янчук І.Б. СВІТОГЛЯДНИЙ КОНФЛІКТ ФІЗИКІВ ТА ЛІРИКІВ: ОБҐРУНТУВАННЯ ВЛАДИ ТВОРЧОСТІ У ПОЕЗІЇ МИХАЙЛА ОРЕСТА «CONTRA MACHINAM».....	12
Kozyriatska O.V. LEXICAL, SYNTACTIC AND STYLISTIC CHANGES IN MODERN ENGLISH. IMPACT OF COMPUTER TECHNOLOGIES	14
Лабутіна М.І. НАЙМЕНУВАННЯ МІНЕРАЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ МОВ: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ЕТИМОЛОГІЯ	17
Поліщук Є.С. КОНФЛІКТ ПОКОЛІНЬ: РЕАКЦІЯ НА ПОЛІТИЧНІ ПОДІЇ СЬОГОДЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ГЕНЕРАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНІВ Є. ПОЛОЖІЯ «ІЛОВАЙСЬК» ТА С. ТАЛАН «ОГОЛЕНИЙ НЕРВ»).....	21

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Васенина А.С. ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННОЙ КОНТИНУУМ В ПОЕМЕ В. ХЛЕБНИКОВА «ХАДЖИ-ТАРХАН».....	25
Полищук Е.В., Приймак А.Н. ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИДИОСТИЛЯ А. П. ЧЕХОВА (НА МАТЕРИАЛЕ РАССКАЗА «ЧЕЛОВЕК В ФУТЛЯРЕ»)	28
Самойленко К.А. ПУШКИНСКИЙ «СЛОЙ» В ПЬЕСЕ ВЕЛ. ХЛЕБНИКОВА «ОШИБКА СМЕРТИ».....	31

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Бондар Н.В. АНАТОМІЧНІ ТЕРМІНИ В НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ГАСТРОЕНТЕРОЛОГІЇ	37
Гелун Ю.Ю. СУФІКСАЦІЯ ЯК СПОСІБ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	39
Танчинець І.В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ПАРЕМІЙ	41
Шевченко Л.О. СЕМІОТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ІСПАНСЬКОМУ ПОСТМОДЕРНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	44

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Гнатюк О.Р.

СВОЄРІДНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ВИРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЗМУ
У ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКІВ-НОВЕЛІСТІВ

В. СТЕФАНИКА ТА Е. КОЛДУЕЛА..... 48

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Гук З.Ю.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ГЕРМАНІЗМІВ

В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ ГАЛИЧИНИ

В ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ 1940-1944 РОКІВ 53

Панасенко Є.О.

ПОНЯТТЯ, ГЕНЕЗИС ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБОВИХ

ЗАЙМЕННИКІВ У КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА 57

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Подолук С.М.

ПОХОДЖЕННЯ ТА СТАДІАЛЬНІСТЬ КОЛЯДОК

З ВІЙСЬКОВИМИ МОТИВАМИ..... 61

Рамазанова Д.Г.

ПРОБЛЕМА ГЕРОЯ В ІСТОРИЧЕСКИХ ПЕСНЯХ

О РУССКО-КАВКАЗСКИХ ОТНОШЕНИЯХ

(НА МАТЕРИАЛЕ ПЕСЕН О ГЕНЕРАЛЕ ЕРМОЛОВЕ) 65

ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

Кучеренко І.І.

ДО ІСТОРІЇ НАПИСАННЯ

ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМОМ РОМАНУ «СТЕМПЕНІЮ» 68

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Гурська Ю.О.

КАТЕГОРІЯ ПЕРСУАЗИВНОСТІ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ..... 73

Дерега С.В.

ДИСКУРС: ТИПОЛОГІЯ, ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ 75

Мікаєлян В.В.

ПОЛІТКОРЕКТНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ..... 79

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Пищенко Н.В., Дармороз Г.А.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ НІМЕЦЬКОЇ РЕКЛАМИ 81

Плис О.О.

АКТУАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ «ЗАГОЛОВОК – ТЕКСТ»:

СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ ЕКОНОМІЧНИХ

АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ ІНТЕРНЕТ ВИДАНЬ)..... 84

Ромасенко О.С. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ФІЗИЧНИХ ТЕРМІНІВ	87
Сенченко А.А. КОМУНІКАТИВНО ОРІЄНТОВАНА ГРАМАТИКА (ПРАКТИЧНЕ ВОЛОДІННЯ ГРАМАТИЧНОЮ КОМПЕТЕНЦІЮ РІВНЯ А2)	89
Сінькова Н.О. РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	92
Смольницька О.О. ПОЛІСЕМАНТИЧНІСТЬ ФЕМІННОГО ТИТУЛУ «MISTRESS» В ЕНДРЮ МАРВЕЛЛА (1621–1678)	96
Солодовнікова М.І. ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОМАНУ МАРКА ТВЕНА «ПРИГОДИ ТОМА СОЙЕРА» В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ: КВАНТИТАТИВНИЙ АСПЕКТ	99
Якимовська О.В., Дармороз Г.А. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	103
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ	
Микуляк О.В. ТЕКСТИ ЛІТЕРАТУРИ МІГРАНТІВ ЯК КОРПУС ЕТНОЛІНГВАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	107

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Болотнікова А.П.

викладач,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

ПРЕДИКАТИВНЕ ЗАПЕРЕЧЕННЯ – ЯК ІНДИКАТОР ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ

Кожна вербальна дія прагне викликати позитивну реакцію. Але в повсякденному спілкуванні часто трапляються ситуації, коли мовці змушені заперечувати, не погоджуватися, відмовляти, тому важливим для співрозмовників є уміння ввічливо висловити свою незгоду, оскільки вона загрожує позитивному негативному лику комунікантів. Лінгвопрагматичний аспект заперечення вивчали [1; 4; 5; 6; 7]. Але на тепер залишається малодослідженою проблема заперечення як індикатора вираження категорії ввічливості (далі: КВ).

Заперечення у процесі спілкування є реакцією на ініціативну репліку діалогічної єдності. Ця реакція є мовленнєвим актом незгоди. Щоб він відбувся мовцям необхідно: а) адресантові висловити питання, прохання, пропозицію, запрошення тощо, б) адресатові оцінити сказане, в) обом урахувати можливість відмови, г) пам'ятати про дотримання стратегій увічливості, г) висловити незгоду. Незгода вважається [8; 9] небажаною в комунікації, оскільки викликає дисгармонію, дисбаланс стратегій увічливості й порушує *максиму згоди* Принципу ввічливості *«мінімалізуйте незгоду між собою та іншими, максимілізуйте згоду між собою та іншими»* [9]. Основна інтенція мовця у висловленні незгоди *«хочу ввічливо повідомити тобі, що я не згоден з тобою, оскільки думаю, що сказане не відповідає дійсності»*. Пресупозиційний план незгоди досить чітко описала А. Вежбицька:

«Я знаю, що суб'єкт Х думає, що Y (оскільки він про це сказав).

Я думаю, що X хотів би, щоб інші сказали, що вони думають те саме.

Я так не думаю.

Я думаю, що Y не відповідає дійсності.

Я думаю, що ви зрозумієте, що я думаю з цього приводу.

Я говорю це, оскільки я хочу сказати, що я думаю, і тому я хочу сказати, що я не думаю так, як X» [10, р. 128].

О. В. Крайник залежно від ілокутивної мети виокремила три головні реактивні заперечні мовленнєві акти: *спростування, відмова і заборона* та два периферійні заперечні мовленнєві акти – *інформування й контактування* [6, с. 41]. Покликаючись на класифікацію О. В. Крайник, з погляду КВ, передовсім, інтерес становлять мовленнєві акти відмови та спростування.

Відмова – це реакція на ініціативні мовленнєві акти прохання, умовляння, упрощування, пропозиції, поради, запрошення, доручення. У них закладена можливість відмови (*право відмовитися*), допустима альтернатива у виборі реакції. Причини відмови можуть бути різними: відсутність бажання виконати дію, неможливість виконання запропонованої дії через зайнятість та інші причини, неправильно підібрані засоби для вираження спонукання, порушення категорії статусності при звертанні з проханням, порадою, дорученням тощо: *Ви маєте допомогти... – Знаю, знаю, – перебив його чоловік, – на жаль, я не той, хто може вам чимось порадити* (Зубарева О., Наші дракони вбивають нас). Мовець некатегорично повідомляє адресата, що не в змозі виконати бажану для нього дію й що йому шкода.

У ситуації відмови прийняти пропозицію, запрошення адресат утрачає можливість отримати певну користь і для себе, тобто загрожує своєму позитивному лику більше, ніж позитивному лику партнера. Н. Ф. Баландіна зазначає, що пресупозиційні умови такої відмови дещо відрізняються від відмови виконати прохання, доручення: *«знаючи, що я маю право відмовитися виконати / не виконати пропоновану дію, я роблю це, хоч і, можливо, це буде не на мою користь»* [1, с. 292]: *Дякую за запрошення, але, на жаль, я поїхати не можу* (Корнійчук О., Пам'ять серця). Тобто мовець повідомляє адресата *«не тільки ти можеш відчувати щось погане від мого заперечення, а й мені прикро»*, що є демонстрацією солідарності, партнерства.

Спростування – це реакція на ініціативні мовленнєві акти запевнення, констатації, припущення [6]: *Шановний графе, я у захваті від нашого знайомства і ваших чеснот... проте тут не можу погодитися з вами ну ніяк!* (Литовченко Т., Помститися імператору). Увічливе спростування, яке не містить переконань, погроз, прохань, пом'якшує категоричність заперечення, мінімалізує тиск на адресата, демонструє дотримання дистанції, а також є демонстрацією мовця ставлення до того, про що він повідомляє [2, с. 36]. Прототипове значення спростування *«сумніваюся у твоїй правоті, я ввічливо кажу про це»*: *А мені здається, що для науки й для людей було б краще й догідніше, якби наука не була така дорога. Мені здається, що для науки не потрібно розкішної меблі, розкішних зал, а потрібно чогось*

зовсім іншого (Нечуй-Левицький І., Хмари). Під час спростування мовці часто вдаються до маніпулятивних технік, так званої мови «масок».

А. Вежибицька подає такий сценарій увічливого спростування:

«Коли хтось каже мені: «Я думаю ось що»,

Я можу сказати цій людині щось на зразок:

«Я не думаю те саме»,

коли я хочу сказати комусь:

«Я не думаю те саме (що ви)»,

добре водночас сказати щось на зразок:

«Я думаю те саме лише про частину цього,

Я не думаю те саме про все це»,

у якому ставиться акцент на цінності компромісу, гармонії в суперечці, на рівновазі між свободою вираження незгоди і пошуками згоди [3, с. 124].

Відмова й спростування – це мовленнєві акти, які загрожують, у першу чергу, позитивному лику адресата, оскільки вказують на реконсолідацію з партнером по комунікації. Щоб уникнути непорозуміння й виникнення конфлікту, мовці вдаються до пом'якшувачів категоричності. До них зараховуємо:

а) модальні слова зі значенням гіпотетичності *може бути, мабуть, здається, видимо: То, мабуть, я нічим не зможу Вам допомогти, і, мабуть, мені варто вийти з проекту* (Інтернет-ресурс);

б) вокативи позитивної характеристики, що виконують, у першу чергу, функцію регулювання стосунків, а не адресації: *Не можу, братчику, їй-богу, не можу* (Франко І., Украдене щастя);

в) мовленнєві акти вибачення з інтенсифікаторами (*вибачте, але..., перепрошую, але..., мені прикро (шкода, жаль), але...): Мені жаль розчаровувати тебе, Якубе, але я не поїду* (Малик В., Фірман султана);

г) мовленнєві акти подяки з адвербіальними інтенсифікаторами (*щиро (багатократно, щиросердно, сердечно, красно, дуже) дякую): Я ще раз вам дуже дякую, але не можу... подати себе за румунку* (Вільде І., Не можу...);

г) прийом фіктивної згоди: (*Ви маєте рацію (Ви праві, погоджуюся, добре, дійсно), але...): Пан Любомирський, звичайно, має рацію, але ми тут для того, щоб кожен висловив свою думку...* (Сорока Ю., Хотин).

д) пояснення, виправдання, мотивування незгоди мовцем: *Я не зможу. Зараз не можу – додав Богдан. – Згодом приєднаюся, а зараз мені треба морально підготуватися. Я не хочу підводити членів комісії* (Талан С., Розколоте небо). Мовець називає альтернативну дію до тієї, від якої він відмовляється, що пом'якшує категоричність відмови і допомагає підтримувати контакт із співрозмовником.

Отже, українській мові притаманна значна кількість заперечних висловлень, які спонукають до реакції менш наполегливо і дають адресатові можливість для «відступу», тобто увічливо висловити незгоду.

Список використаних джерел:

1. Баландіна Н. Ф. Функції і значення чеських прагматичних кліше в комунікативному контексті: Монографія / Н. Ф. Баландіна. – Київ: АСМІ, 2002. – 332 с.
2. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології / Ф. С. Бацевич. – К.: Видав. центр Академія, 2006. – 247 с.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М., 1996. – 411 с.
4. Діброва В. А. Мовні та мовленнєві засоби вираження заперечення в англійському й українському офіційно – діловому дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Діброва Валентина Анаталіївна. – К., 2011. – 190 с.
5. Зербіно А. Лінгвопрагматика висловлень згоди / незгоди та засоби їх вираження в сучасному англійському дискурсі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. Зербіно. – Львів, 2013. – 19 с.
6. Крайник О. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри заперечення в сучасній німецькій мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 – германські мови / О. В. Крайник. – Львів, 2016.
7. Паславська А. Й. Заперечення та сфери його дії: семантика, синтактика, прагматика, просодика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / А. Й. Паславська. – К., 2006. – 48 с.
8. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge, 1987. – 264 s.
9. Leech G. N. Principles of Pragmatics / G. N. Leech. – London, New York: Longman, 1983. – 250 s.
10. Wierzbicka A. English Speech Act Verbs: A semantic dictionary / A. Wierzbicka. – Sidney etc: Academic Press, 1987. – 397 p.

Кандюк-Лебідь С.В.

старший викладач,

*Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

МОВНОСТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕМУАРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ

Мемуари як своєрідний метажанр репрезентують постійний закон оновлення мистецтва – вихід у позажанровість, спричинений прагненням митця подолати умовно-літературний простір шляхом опанування загальнокультурного. На думку О. Галича, «справжня документалістика

... набуває величезного звучання, як специфічний, а іноді й мужній документ певної епохи...» [2, с. 5].

Мемуарні тексти, становлячи цінний фактичний матеріал для вивчення історії української літературної мови певного часового зрізу, репрезентують не лише особливості індивідуальних стилів, але й характеризують через останні інтелектуальний і емоційний рівень соціокультурного дискурсу. Комунікативні жанри мемуарних текстів використовується як форма художньої словесної творчості. Однак мемуарна література виступає й у своїй первинній функції. До аналізу мемуарних текстів застосовані ті самі підходи, що й до вивчення тексту загалом.

Документальність, хронікальність, фактографічність, а також суб'єктивізація оповіді становлять комунікативну основу мемуарних творів. Дослідники поглиблено вивчають мемуарні записи з погляду категорій тексту. Ідеться про прагматизм, інформативність, ситуативність (Т. ван Дейк, Ф. Бацевич), авторський задум (М. Бахтін), образ автора (В. Виноградов, М. Крупа), суб'єктивну модальність (Г. Золотова, С. Єрмоленко), стереотипізацію / новизну (Н. Сологуб)

Надзвичайно цікавим є питання мови мемуарних творів. Для кожного із творів мемуарного жанру характерні свої особливості. Вони залежать від того, з якого середовища вийшли їхні автори, в якому краї проживали, яку мали освіту тощо. Текст певного автора, або ідіостиль, характеризується використанням та актуалізацією одиниць конкретного мовного рівня та визначенням авторської синтагматики мовних рівнів.

Мемуарні тексти найбільшою мірою виявляють світогляд автора, оскільки про свої погляди і ставлення до суспільних подій автор висловлюється безпосередньо, демонструючи свої оцінки, прихильності й несприйняття згадуваних явищ і подій. Саме в мемуарних текстах «відображаються історичні виміри світогляду: характерні для певного часу переконання, принципи пізнання, ідеали й норми – синтез інтелектуального й емоційного настрою епохи» [3, с. 52].

У системі жанротвірних мовних засобів особливо важливу роль мають лексичні та фразеологічні одиниці, які можуть служити сигналом тієї або іншої жанрової форми, її прикметою, зберігати «пам'ять» про жанр. Такі, наприклад, слова, як «пам'ять», «пам'ятати», «спогади», «згадати» та ін., у жанрі спогадів стали «сигналами мемуарної орієнтації» [4, с. 142].

Виділення жанротвірних елементів у сфері лексики й фразеології ґрунтується на системних зв'язках лексичних і фразеологічних одиниць, їхньої співставленості з основними змістовними й композиційними моментами, що визначають жанр як «стійкий тип висловлювання»

[1, с. 128]. Склад жанротвірних лексико-фразеологічних об'єднань за стандартизованості у конкретних текстах завжди рухливий, мінливий і відбиває особливості індивідуального стилю автора, інтенції якого й визначають відбір конкретних одиниць, що виражають і варіюють певне значення. Ознаками жанротвірних елементів служать їхня повторюваність, стійкість, важлива конструктивна роль: а) у формуванні змістовно-тематичного плану тексту; б) композиційної організації; в) у створенні системи образних засобів.

Стандартизованість лексико-семантичної організації жанру проявляється у стійкості й повторюваності у мемуарних творах лексичних одиниць, що належать до певних семантичних полів і лексико-семантичних груп. Ці групи визначаються тематичним змістом творів даного жанру й становлять «каркас» їхньої лексичної організації. У мемуарному тексті це:

1) одиниці лексико-семантичної групи «**існування**», насамперед дієслова *жити, умерти, народитися*: «Родился я в малороссийском городе Почепе» («Мое время» Г.С Винський); «Я родился в Переяславе» («Записки» І.Ф. Тимківського); «Родился я в марте месяце, кажется, двенадцатого» («Повесть о самом себе» О.В. Нікітенка);

2) одиниці лексико-семантичних груп «**утворення**», і «**служба**», насамперед *дієслова зі значенням різного роду діяльності*: «К уведомлению от 3 Февраля о назначении нашем приобщено и то объяснение» («Записки» І.Ф. Тимківського); «...и представил как принятого его сиятельством в службу к г. премер-майору Олександру Ильичу Бибикову» («Мое время» Гр.С. Винський).

Поряд з відзначеними лексичними одиницями у текстах мемуарних творів регулярно використовуються слова, що позначають стан або соціальну приналежність, рід занять батьків, а також їхню національність. Крім того, послідовно (особливо у текстах ХІХ ст.) уживаються лексичні одиниці, що відтворюють «родовід» автора, з використанням слів **предок, дід, прадід, моя родина, мої батьки** тощо. Наприклад: «Родители мои, отец Федор Назарьевич Тимковский и мать Анна Савична из дома Терлецких, происходили из семейств дворянских, благородных не только по дипломам, но и по их чувствованиям и поступкам...» («Воспоминания о моей жизни» Єгора Тимківського); «Тогда отец мой служил в Переяславском полку полковым есаулом в роде начальника штаба...» («Записки» Іллі Тимківського); «Родоначальником Тимковских был козак Бубновской сотни Тимко (Тимофей Антонович), вышедший из Заднепровской Украины после замирения Прутского» («Воспоминание о Тимковских» М. Максимовича); «В слободе Алексеевке жил сапожник Михайло Данилович, с тремя прозваниями: Никитенко, Червика и

Медяника. То был мой дед по отцу» («Повесть о самом себе» О. Нікітенка); «Семейные предания Горленков считают своих предков выходцами из Венгров в славную Сеч запорожскую» («Горленки. Очерки прилуцкой старины» А. Дабіжи).

У текстах мемуарних творів установлюється певна ієратична система жанротвірних образних словесних засобів, що доповнюють один одного: основними образами служать образи пам'яті як активної творчої сили або сховища минулого й самого минулого, що інтерпретується як потік, мозаїка, темна безодня, туман, серія картин, сходи, книга; спогадами в ньому вирізняються «острівці», «цятки», «сторінки», «сходи», між якими виникають «темні плями».

Результати проведеного дослідження визначають перспективи подальшої розробки розглянутої в ньому проблематики. А множинність форм вираження авторського «я», в тому числі й за допомогою мови, у мемуарних текстах залишається відкритою для подальшого опрацювання.

Список використаних джерел:

1. Башкарова Ю.А. Интертекстуальность словесно-художественного портрета: учеб. пособие / Ю.А. Башкарова. – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2006. – 143 с.
2. Галич О.А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи: монографія / О.А. Галич. – Луганськ: Знання, 2001. – 246 с.
3. Крупа М.І. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М.І. Крупа. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 416 с.
4. Николина Н.А. Поэтика русской автобиографической прозы: Уч.пособие / Н.А. Николина. – М.: Флинта, Наука, 2002. – 424 с.

Кир'янчук І.Б.

аспірант,

Рівненський державний гуманітарний університет

СВІТОГЛЯДНИЙ КОНФЛІКТ ФІЗИКІВ ТА ЛІРИКІВ: ОБҐРУНТУВАННЯ ВЛАДИ ТВОРЧОСТІ У ПОЕЗІЇ МИХАЙЛА ОРЕСТА «CONTRA MACHINAM»

Історія світу складається таким предивним чином, що почасти матеріальна та духовна його сторони реалізується у своєрідному конфлікті власних переконань, суджень, розвитку та, зрештою, і самої квінтесенції існування у масштабах людських суспільностей. Іноді здається, що вони здатні гармонійно співіснувати, проте, дивлячись глобально на їхню онтологічну природу, стає зрозумілим, що конфлікт

«зримого і незримого» є, по суті, безперервним у контекстах людського світобачення.

Михайло Орест доводить, що техніка (як одиниця матеріального світу) стоїть у своїй чітко окресленій ієрархії набагато нижче за слово. Більше того, вона є похідною від розуму людини і, на відміну від творчості, не має у собі основного – духу.

У вірші «Contra machinam» автор висвітлює споконвічну тему, властиву великому поетичному світу – тему протистояння фізиків і ліриків. Вона віддавна була зроджена у світі. Одні поетів підтримували, інші значною мірою заперечували. Більшість матеріалістів вважали машину ключем у майбутнє, а ті, хто віддавався цілком духовності, визначали слово рушієм історії. Зрозуміло, що ближчими до істини були поети, адже слово дарує вічність, а всякий механізм є скінченним. Слово не може зазнати поломки, на відміну від машини. Тому Михайло Орест й вирішив включитися своїм поетичним словом у цю боротьбу світоглядів. Він, як і практично всі творчі особистості, визначив поезії місце над фізикою. Він вважав та стверджував, що машина буде завжди нижчою за поезію, адже у ній немає душі. Вона постає з розуму людини, а поезія знаходиться набагато глибше, біля самого людського серця. Тому автор строго застерігає поетів від посягання на матеріал, бо він – ключ до руйнації творчого світу («Не випадає поетам іти на поклін до машини, Заблуд – коритися їй, тяжко помститься на їх Творчості він, бо машина є винахід розуму» [1, с. 138]). Орест ставить жорстку межу між фізикою і філософією (як і поезією), вважаючи механізм схожим на скінченність, а слово – на вічність. Він не розуміє, як машина зможе розбудити ті самі почуття, які пробуджує у серцях людей поезія. Машина ніколи не скорить слово, проте слово здатне покорити увесь механічний світ. Хоча, можна сміливо стверджувати, що й механічний світ за суттю своєю також походить від слова. Машина походить від обмежених рамок розуму («як же Дух запліднити співців може, бездушна, вона?» [1, с. 138]). Автор запитує в поетів, тиснучи на їхній моральний аспект – чи здатна машина замінити їх внутрішній світ, який живе, розвивається, грається різними словами та образами («Скаже вона вам про горе і радість, про смерть і безсмертя? І чи заступить вона літніх красу вечорів?» [1, с. 138]). На що ж здатна машина, крім того, щоб працювати за своїм уже чітко визначеним і сконструйованим на певний час механізмом? Автор переходить до демонстрації часткової зневаги до тих, хто вважає зовнішній світ конкурентоспроможним до внутрішнього, духовного. Усе, що ми бачимо, засліплює нас. Та не потрібно рухатися тим, що є явним. Думка не лежить на столі («Зовнішні речі існують, щоб ми про них суд свій уклали, І в любомудрії та оцінка має своє»

[1, с. 138]). Автор вважає: все, що є найціннішим у людському світі, підвладне саме духовним цінностям. Бо лише вони показують істину людини, яка знаходить пристановище у душі («А з людських речей заслуговують правно на поклоніння лиш ті, що глибиною душі і прозріваючим духом позначені» [1, с. 138]). Михайло Орест осмислює сутність самого поета як шлях до досягнення абсолютної гармонії в душі («Захватів царство знайти має в духовім поет» [1, с. 138]). Він говорить, що поезію – яка є вираженням слова «воля» – хотіли не раз загнудати та повести у рабство. Проте це є абсолютно нездійсненим («Знаю, до тих або інших стовпів прив'язати мистецтво Завжди бажання було, згубне для нього стократ» [1, с. 138]). Автор зазначає, використовуючи метафору, що від машини душа людини не стала кращою; машина не здатна проникати в глибину людського духу; проте слово здатне знайти свій шлях та пірнути до самого дна людської істинної сутності. Машина не вміє змінювати світ, хоча, на око, вона це робить («Швидко літає літак, а проте красоти, що живе в нас, Крила від того, бігме, ширші не стали» [1, с. 138]). Завершує свій моралізаторський твір Орест тим, що підкреслює: мистецтво існує за своїми законами і техніка на нього ключового впливу не має. Воно жило і буде жити. Тому, яке б століття не стояло надворі, усе одно митець залишається митцем, а мистецтво рухається за своїми небуденними законами («Мораль: Не існувати в мистецтві добі атомової бомби, Як катапульти доби давні не знали митці» [1, с. 138]).

Список використаних джерел:

1. Орест М. Держава слова: Вірші та переклади / Упор. та авт. передм. С. Павличко / М. Орест. – Київ: Основи, 1995. – 526 с.

Kozyriatska O.V.

Student,

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

LEXICAL, SYNTACTIC AND STYLISTIC CHANGES IN MODERN ENGLISH. IMPACT OF COMPUTER TECHNOLOGIES

The formation of the lexical and semantic structure of modern English language occurs due to many factors at the linguistic level. The continuous development of science and technology generates new terminological systems

and subsystems, where terminology system in the field of computer technology is one of the leading language systems. Computer language is the most widespread means of special communication, therefore it has a dynamic character and develops according to certain laws. The role of computer neologisms is very important. This is a relatively new phenomenon, which acquires its popularity among linguists.

Computer discourse emerged simultaneously with the advent of computing machines in the United States in 1946 [2, p. 31]. With the development of computer technology, a specific language, on which computer professionals were communicating, also began to form in Ukraine. The expansion of personal computers and the creation of the Internet have attracted different population groups into the sphere of computer technology. They in turn have adopted and enriched computer vocabulary. Moreover, slang expressions are also widely used among comparatively young age individuals engaged in this field of professional activity.

The reason for the emergence of new words in computer slang is the rapid development of computer technology itself. By reading numerous magazines covering the inventions of the computer technology market, it becomes clear that almost every week there are more or less significant developments. And in the conditions of such technological revolution, every new phenomenon in this field should receive its verbal nomination.

Almost all of them are computer science neologisms, that appear in the US. Therefore, they are of completely English origins. There is a so-called filling of lexical lacunae with the help of computer terms.

Computerization is the source of lexical, syntactically stylistic and phonetic changes in modern English. Computer vocabulary has its own structure, stylistic features and phonetic properties. Neologism is a linguistic phenomenon that has a stylistic differentiation in the modern English dictionary, differs from slang, jargon and technical broadcasting and hacker culture as a widespread collection of subcultures in the electronic network [1, p. 117].

IT-specialists use language, which arose under the influence of computerization. Computer slang is a kind of special slang, which uses both a professional group of IT professionals and other computer users. Currently, the dictionary of computer slang has a relatively large number of words. The slang of the Internet and the computer are not permanent, because technologies are changing, new concepts are emerging that expand the boundaries of slang. Therefore, computer slang contains words with identical or similar meanings – synonyms [4, p. 88].

The language of computer science and information technology is widely used that have entered the language and are fixed in dictionaries as well as authorial, occasional abbreviations, created only for specific cases and only

recorded in one text. Frequent use of abbreviations in scientific and technical texts involving computer science and information technology is a consequence of the intention to cut the amount of language means used in the text. Among the abbreviations that are units of computer terminology, one can distinguish, for example, the **initialisms** *PC* – *personal computer*, *VR* – *virtual reality*; **acronyms**: *CLS* – *Clear Screen*, *TELEX* – *teletypewriter exchange*, *DIVOL* – *digital-to-voice translator*; **abbreviations**, which represent the first syllables of the words: *DEL* – *delete*, *INS* – *insert*, *avail* – *availability*, **abbreviations**, which are «compact» formations, for example, *cnsl* – *console*, *TPWR* – *typewriter*. The reduction of the word *electronic* to the letter «e» occurs in terms of *e-mail*, *e-cash*, *e-data*.

The term «abbreviation» is broader than the acronym or initialism. The abbreviation is a way of word-formation, the essence of which is to cut off a part of the stem, that either coincides with a word, or is a word combination combined with a common content. The abbreviation is usually classified into lexical and graphic. Lexical abbreviations include clipped or stump words and acronyms or initial words. Graphic abbreviations are fully pronounced and reduced only while writing. All word fragments can be reduced, regardless of the morphemic boundaries [5, p. 253].

Acronyms have become so popular that their number has justified the publication of specialized dictionaries, which included abbreviations that are the commonly used as well as in some specialized languages. They are of particular interest because they illustrate the work of lexical adaptive system of the language. Parts of words that make up terminological word-combinations are used for the formation of acronymic terms such as *ALGOL* – *Algorithmic Language*; *LISP* – *List Processing*; *FORTRAN* – *Formula Translation*.

Initialisms are formed from the first letters of the words including into the name or phrase. They are used both in oral and written speech. It should be noted that a separate group of initialisms arose during the communication in the Internet (Internet initialisms) [3, p. 512]. The most common of them: *BTW* – *By The Way*; *BOT* – *Back On Topic*; *FYI* – *For Your Information*; *HTH* – *Hope This Helps*; *ICQ* – *I Seek You*; *KISS* – *Keep It Simple Stupid*; *LOL* – *Laughing Out Loud*; *NRN* – *No Reply Necessary*; *OBTW* – *Oh, By The Way*; *OTOH* – *On The Other Hand*; *PLS* – *Please*; *RBTL* – *Read Between The Lines*; *TIA* – *Thanks In Advance*.

The rapid evolution of new technologies contributed to the dynamic growth of the development of the professional language of this industry and the emergence of new vocabulary, among which terminological units occupy a significant place. The enrichment of the terminology system of this region is clearly manifested in the formation of new terms of acronyms and terms of abbreviations, which are significantly ahead of other types of terminology.

Reflecting the work of the lexical adaptive system of the language, the abbreviations are of the greatest interest in the study of structural types, both terminological and other lexical units of the professional language in the study area. They have a high frequency of use and the most compact form, which completely meets the requirements of the rapid development of computer technology. The peculiarity of computer terms is quick loss of highly specialized character of functioning and establishment in common knowledge.

Language as a means of communication has a distinctive social character, where public functions actively influence its structure and largely determine its development. In this regard, the communicative status and essence of the computer language is of theoretical and practical interest.

References:

1. Гальперін І.Р., Черкаська Є.Б. «Лексикологія англійської мови», М. – 1956. – 297 с.
2. Галичкіна Е.Н. Специфіка комп'ютерного дискурсу на англійському і руському мовах: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. філол. наук: спец. 10.02.20 / Е.Н. Галичкіна. – Астрахань, 2001. – 256 с.
3. Дудоладова О.В. Інтернет-дискурс як особливий тип дискурсу / О.В. Дудоладова // Вісн. ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2008. – № 837. – 672 с.
4. Купцова Н.С. Особливості мови хакерів // Язык как структура и социальная практика. – Хабаровск, 2000. – Вып. 1. – 288 с.
5. Лихолитов П.В. Комп'ютерний жаргон / П. В. Лихолитов // Рус. речь. – 1997. – № 3. – 347 с.

Лабутіна М.І.

студентка,

*Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

НАЙМЕНУВАННЯ МІНЕРАЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ МОВ: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ЕТИМОЛОГІЯ

У роботі розглядаються найменування мінералів на матеріалі англійської та української мов. Наприклад, англ. *atokite*, *torbernite*, *stenonite*, укр. *атокіт*, *торберніт*, *стеноніт*.

Обсяг дослідження складає 100 лексичних одиниць (далі ЛО): 50 ЛО – в англійській мові й 50 ЛО – в українській.

Об'єктом дослідження виступають найменування мінералів англійської й української мов. Предмет дослідження становлять структура, семантика, етимологія найменувань мінералів англійської й української мов.

Мета роботи полягає у дослідженні основних особливостей найменувань мінералів англійської й української мов і передбачає розв'язання таких завдань: 1) з'ясувати етимологічні відомості про виникнення найменувань мінералів; 2) провести семантичний аналіз найменувань мінералів; 3) визначити структурні особливості назв мінералів англійської та української мов; 4) провести аналіз спільних та унікальних семантичних рис українських та англійських найменувань мінералів.

Етимологічні відомості про виникнення найменувань мінералів

В межах проведеного дослідження найменування мінералів англійської та української мов можна розподілити на п'ять основних груп: 1) назви мінералів, що походять від прізвища мінералога (англ. *torbernite* (named after Torbern Olof Bergman, a Swedish chemist and mineralogist), укр. *торберніт*; англ. *wollastonite* (named after William Hyde Wollaston, an English chemist and physicist), укр. *воластоніт*); 2) назви мінералів, що походять від імені мінералога (англ. *hulsite* (named after Alfred Hulse Brooks, an American geologist), укр. *гулсіт*; англ. *andorite* (named after Andor von Semsey, a Hungarian geologist), укр. *андоріт*); 3) назви мінералів, що походять від місця знаходження (англ. *atacamite* (originated from the name of the Atacama Desert), укр. *атакаміт*; англ. *atokite* (originated from the name of Atok platina in South Africa), укр. *атокіт*); 4) назви мінералів, що походять від ботанічної назви (англ. *antophyllite* (originated from the colour of carnation), укр. *антофіліт*; англ. *hyacinth* (originated from the colour the Greek flower belonging to the lily's family), укр. *гіациніт*); 5) назви мінералів, що мають міфологічне походження (англ. *atheneite* (named after Athena, the Greek goddess), укр. *атеніт*; англ. *neptunite* (named after Neptune, the Roman god of the sea), укр. *нептуніт*) [1]. Перша та друга групи назв мінералів вважаються найпродуктивнішими під час творення найменувань мінералів. Дослідник Р. С. Мітчелл зазначає, що більш ніж 1100 назв мінералів походять від особистих імен, найчастіше прізвищ, але подекуди використовувались перші і навіть середні імена [2, с. 122]. Третя група за чисельністю поступається першій. Четверта та п'ята групи за своїм складом вважаються найменшими. Результати проведеного дослідження наведені в таблиці 1.

Таким чином, з-поміж 50 ЛО, що позначають назви мінералів в англійській мові та їх еквіваленти в українській, найчисельнішою є перша (32%) та друга (28%) групи, за ними йде третя групи (20%), четверта та п'ята групи нараховують найменшу кількість найменувань мінералів і становлять 10% від загальної кількості назв мінералів в англійській та українській мовах.

Таблиця 1

**Кількісна характеристика найменувань
на основі їх етимологічних ознак в англійській й українській мовах**

Етимологічні ознаки	Кількість найменувань в англійській та українській мовах	Процентне співвідношення
Назви мінералів, що походять від прізвища мінералога	16 одиниць	32% %
Назви мінералів, що походять від імені мінералога	14 одиниць	28%
Назви мінералів, що походять від місця знаходження	10 одиниць	20%
Назви мінералів, що походять від ботанічної назви	5 одиниці	10%
Назви мінералів, що мають міфологічне походження	5 одиниці	10%

Семантичні особливості найменувань мінералів

Семантичне навантаження несуть лише назви, що відносяться до так званої раціональної номенклатури, в якій міститься певна інформація про той чи інший мінерал: про його хімічний склад, форму та габітус (нахил) його кристалів, колір, блиск тощо. Наприклад, англ. *aurostibite*, укр. *ауростибіт* (мінерал, названий за наявність у складі золота (гр. *auro*)); англ. *plumalsite*, укр. *плюмалсіт* (мінерал, названий за наявність у складі свинцю (гр. *plumbum*)); англ. *phosinaite*, укр. *фосінаїт* (мінерал, названий за наявність у складі фосфату (гр. *phosphate*), кремнію (гр. *silicon*) та натрію (гр. *natrium*)); англ. *caliophilite*, укр. *каліофіліт* (мінерал, названий за наявність у складі калію (гр. *kalio+phil*)); англ. *zirconium*, укр. *цирконій* (мінерал, названий за наявність у складі циркону (гр. *zircon*) [1]. Англійські та українські лексеми майже в усіх випадках несуть однакоє семантичне навантаження. Це пов'язано із тим, що зазвичай назви мінералів мають однакоє етимологію, – вони є похідними від грецьких слів.

За семантичним навантаженням найменування мінералів можна розподілити на чотири групи: 1) назви, що містять у собі хімічну ознаку (англ. *zirsinalite*, укр. *цирсиналіт*; англ. *caliophilite*, укр. *каліофіліт*; англ. *natrophilite*, укр. *натрофіліт*); 2) назви, що містять у собі кристалографічну ознаку (англ. *diopside*, укр. *діонсід*; англ. *kentrolite*, укр. *кентроліт*; англ. *microlite*, укр. *мікроліт*); 3) назви, що містять у собі ознаку кольору (англ. *amaranth*, укр. *амарантіт*; англ. *chlorite*, укр. *хлоріт*; англ. *rhodonite*, укр. *родоніт*); 4) назви, що містять у собі

характеристику блиску (англ. *marguerite*, укр. *маргарит*; англ. *cryolite*, укр. *криоліт*) [1]. У таблиці 2 подається кількісне співвідношення найменувань, що виділяються на основі ознак, перерахованих вище, в англійській й українській мовах:

Таблиця 2

**Кількісна характеристика найменувань
на основі притаманних ним ознак в англійській й українській мовах**

Ознаки	Кількість найменувань в англійській та українській мовах	Процентне співвідношення
Ознака хімічного складу	13 одиниць	52%
Кристалографічність	5 одиниць	20%
Колір	5 одиниць	20%
Блиск	2 одиниці	8%

Таким чином, серед українських та англійських назв найчисельнішою є перша група (52%), за нею іде друга та третя групи (20%), четверта група займає останнє місце (8%).

Структурні особливості найменувань мінералів в англійській та українській мовах

За структурою всі проаналізовані назви мінералів англійської мови та їх еквіваленти в українській (100 ЛО) складаються лише з одного компоненту, який несе в собі основне значення одиниці, тому найменування мінералів на основі проведеного аналізу слів віднести до однокомпонентних термінів. Що стосується морфологічної будови назв мінералів, слід відзначити, що група слів, яка містить у собі хімічну ознаку мінералу, найчастіше формується за допомогою приєднання префіксів (англ. *natro-*, *ferro-*, *plumbo-*, *chalco-*, *phospho-*, *kali-*, *sidero-*, *etc.*) до грецьких і латинських термінів. Такі назви як *caliophilite* (*каліофіліт*) або *natrophilite* (*натрофіліт*) утворені за допомогою префіксів *kali-* та *natro-* і кореню *phil*. Часто ці префікси приєднуються до назв інших вже відомих мінералів, щоб показати структурні та хімічні взаємозв'язки двох видів.

Аналіз спільних та унікальних семантичних рис українських та англійських найменувань мінералів

З-поміж спільних семантичних ознак українських та англійських назв мінералів слід виокремити такі: 1) терміносистема найменувань мінералів англійської та української мов здебільшого характеризується стійкою моносемічністю; 2) явище синонімії в обох мовах зустрічається

здебільшого за схемою гіпонім – гіперонім; 3) за семантичною ознакою і в українській, і в англійській мовах переважають назви мінералів, що мають в своєму складі якусь хімічну ознаку. До унікальних рис назв мінералів в англійській мові належить полісемантичність деяких одиниць (англ. *amaranth* (a) mineral; b) name of an unfading flower), укр. *амарантим*) [1], в той час як в українській мові такі мінерали мають лише один прямий відповідник. Українські та англійські назви мінералів з точки зору семантики та етимології мають набагато більше спільних рис, ніж унікальних.

На основі проаналізованих назв мінералів англійської та української мов слід узагальнити, що такі найменування характеризуються своїми етимологічними та семантичними особливостями.

6.1. До етимологічних особливостей належить розподіл мінералів на основі походження назв останніх (див. 2).

6.2. За семантичним навантаженням найменування мінералів англійської та української мов слід розподілити на чотири групи за ознакою, яка лежить в основі назви мінералу (див. 3).

6.3. За структурними особливостями назви мінералів англійської та української мов належать до однокомпонентних термінів (див. 4).

6.5. З точки зору семантики та етимології українські та англійські назви мінералів мають здебільшого спільні риси, в той час як унікальні зустрічаються не часто.

Список використаних джерел:

1. Вовк В. М. Геологічний словник: для студентів вищих навчальних закладів. – Кіровоград: КОД, 2012. – 504 с.
2. Митчелл Р. С. Названия минералов. Что они означают? – Москва: Мир, 1982. – 248 с.

Поліщук Є.С.

аспірант,

Запорізький національний університет

КОНФЛІКТ ПОКОЛІНЬ: РЕАКЦІЯ НА ПОЛІТИЧНІ ПОДІЇ СЬОГОДЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ГЕНЕРАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНІВ Є. ПОЛОЖІЯ «ІЛОВАЙСЬК» ТА С. ТАЛАН «ОГОЛЕНИЙ НЕРВ»)

Українські політичні реалії останніх років виявили значні відмінності в системі цінностей та пріоритетних бачень людей різного віку. Під впливом зовнішніх чинників суперечності представників різних генерацій

загострюються. Становлення політичної думки старшого покоління припадало на існування СРСР. Тому характерною особливістю світогляду цієї генерації є відтворення тих культурно-психологічних установок, які були характерні радянській епосі. Деякі соціологи вказують на те що, у соціально-психологічному сенсі Радянський Союз не зникав, адже соціальні цінності не гинуть протягом декількох місяців або років. В. Уткін вказує на те що, «історичні особливості не затушовуються за кілька сезонів. Все це залишилося у п'ятнадцяти новонароджених державах і, як «невидима рука» історії, підводить загальний знаменник під п'ятнадцять суверенних держав» [4, с. 415].

Відмінності сприйняття політичної ситуації у країні та перспектив зовнішньополітичного розвитку представниками різних вікових груп знайшло своє втілення у художніх творах про АТО, адже кожен важливий історичний або суспільний процес знаходить відгук у літературі.

Наприклад, батько одного з героїв роману «Іловайськ» Є. Положія вважав, що «Йдуть люди, дрібнішає народ!» [2, с. 7]. Чоловік часто підкреслював марність амбіцій теперішнього покоління перед величчям минулого. Літня людина вважала, що характерними рисами постсоціалістичного суспільства є алкоголізм, наркоманія, неробство, руйнування патріархального устрою родини. «Апокаліптичні прикмети сьогодення» [2, с. 7], на думку батька Грега, не витримували порівняння з досягненнями індустріалізації та народного господарства часів процвітання Радянського Союзу.

Грег категорично відмовлявся «брати за аксіому батьківський масний хрест на своєму поколінні і, як наслідок, країні» [2, с. 7]. Юний чоловік дивився на світ іншими очима, жив самостійно від батьків, заробляв непогані гроші, яких вистачало на подорожі Європою. Особливе враження на нього справила поїздка до Польщі, однієї з пострадянських країн. Грег власними очима побачив зростання польської економіки. Чоловік мріяв про те, щоб рівень життя українців став ближчим до західноєвропейських стандартів. Проте батько, який за кордоном не бував, повертався думками до того часу, в якому йому жилося спокійно і комфортно. Це час єднання з Росією, за яку «потрібно триматися міцніше, обома руками: там нафта, там газ, там наші брати» [2, с. 9]. Чоловік свято вірив в те, що українці та росіяни – два братні народи. Батько продовжував триматися за минуле і вважав, що саме звідти проростає майбутнє, тоді як син бачив перспективу у співпраці з Європою.

Кожне покоління критично налаштоване до нової, соціальної, особливо політичної і ідеологічної дійсності. Батько Грега наголошував на необхідності використання досвіду минулого, відмовляючись від здобутків суспільного прогресу: «Ти зрозумій ключовий момент, синку:

от ми нині з тобою сваримося до піни на губах, та й ти правильно кажеш, що я – минуле. Однак проблема ж в іншому – це конфлікт не між минулим, як ти вважаєш, і майбутнім, ні. Проблема в тому, що конфлікт поміж нами – це конфлікт між сьогоднім і сьогоднім. Ви, ваше покоління, нічого не створюєте для майбутнього, а це значить, що рано чи пізно за це доведеться заплатити!» [2, с. 8].

На щастя, розбіжність політичних поглядів не спричинила глобального конфлікту між батьком та сином, які висловлювали свої думки в тривалих дискусіях, не підвищуючи тону. З часом їхні розмови ставали довірливішими та теплішими, вони вважали себе справжніми друзями. Протилежна ситуація описана С. Талан у романі «Оголений нерв». Через різні політичні уподобання в родині Агафонових відбувся розкол: свекруха понад усе прагнула приєднання до Росії, чоловік головної героїні став апатичним до навколишніх подій, донька увійшла до лав ополченців та відсторонилася від матері та брата: «...нема у нас...міцної родини. Усе змінилося, ми також...Припускаю, що ти все відчуваєш, але досі плекаєш надію, що ми, як раніше, будемо привітно один одному посміхатися і пити чай з тортиком, хоча серцем відчуваєш, що щаслива родина вже в минулому» [3, с. 261].

Батько Грега тримався за минуле, тому що на час існування СРСР він був потрібним країні. Чоловік зберігав у шухляді квиток члена КПРС, що вказував на причетність людини до великого механізму. В незалежній Україні чоловікові-пенсіонеру було важче знайти робоче місце з гідним заробітком, тому він і повертався думками до періоду своєї зрілості. Активнішою в своїх діях виявилася героїня роману «Оголений нерв». Бабця Геніка з нетерпінням чекала мітингів біля Білого дому та постаменту Леніна. Чепурилася, фарбувала обличчя, вбиралася у святковий одяг та з подругою Семенівною вирушала агітувати за повернення у час, коли вони були молодими, енергійними.

Радянський Союз та символи його епохи для цього покоління – це згадка про розквіт їхнього фізичного та емоційного здоров'я, час, коли вони були потрібні дітям та державі. Тому представникам старшої генерації важко визнати те, що їхнє покоління має поступитися місцем молодшому та дати право дітям та онукам творити історію, приймати важливі рішення та керувати великими проектами.

Символічною є смерть батька Грега та бабці Геніка. Вони помирають одразу після того, як змінюють політичні уподобання. Батько Грега дізнався про анексію Криму, розірвав і викинув квиток члена КПРС. Старий зрікся минулого, ставши на бік своїх нащадків. Бабця Геніка, що намагалася знайти долі в Росії, повернулася додому в Северодонецьк з розчаруванням та тихою покорою. Жінка вірила, що

«нас чекатимуть з відкритими обіймами» [3, с. 404], проте опинилася поміж трьох вогнів, на території бойових дій, змушена була ховатися в погребі. Вже вдома вона зізналася, що «ладна собі руки по лікоть відрубати за те голосування» [3, с. 405] на референдумі. Вночі після повернення додому серце жінки перестало битися.

Сучасні події в Україні, які дедалі частіше стають об'єктом зображення для багатьох письменників, стали каталізатором конфлікту між представниками різних вікових груп. Люди старшої генерації акцентують увагу на історичному минулому країни, дотримуються думки, що політичний курс незалежної України має бути спрямований на підтримання зв'язків з Росією. Наступне ж покоління бере курс на європейську інтеграцію, відмовляючись від духу радянської епохи. Така ситуація вносить додатковий дисбаланс у розуміння зовнішньополітичних перспектив держави та знаходить місце в літературних творах, що мають унікальну можливість відтворювати суспільні настрої.

Список використаних джерел:

1. Пашковський П. «Конфлікт поколінь» в контексті зовнішньополітичного вибору України // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2014. – № 10(293). – С. 153–160.
2. Положій Є. Іловайськ: розповіді про справжніх людей / Євген Положій. – Харків: Фоліо, 2015. – 378 с.
3. Талан С. Оголений нерв: роман / Світлана Талан. – Харків: Книжковий Клуб «Сімейного дозвілля», 2015. – 544 с.
4. Уткин А. Большая восьмёрка: цена вхождения / Уткин А. И. – М.: Алгоритм, 2006. – 480 с.

РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Васенина А.С.

студент,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННОЙ КОНТИНУУМ В ПОЕМЕ В. ХЛЕБНИКОВА «ХАДЖИ-ТАРХАН»

Велимир Хлебников до сих пор остается единственным кандидатом на роль Абсолютного Футуриста, превратившего в футуризм собственную жизнь. Его стихи перестали быть фактом только литературным; они становятся знаменем литературного движения [2, с. 190]. Его творчество неотделимо от созданной им же системы философских воззрений на жизнь и время. «Поэтическая слава Хлебникова неизмеримо меньше его значения. Хлебников – не поэт для потребителей, его нельзя читать. Хлебников – поэт для производителя» – так высказался о нем В. Маяковский в статье-некрологе 1922 года.

В 1905 году юный Велимир был потрясен гибелью русской Тихоокеанской эскадры под Цусимой. В связи с этим он дает клятву «найти оправдание смертям», открыть «закон времени», позволяющий предугадать развитие событий будущей истории. Он отмечает, что первое решение искать законы времени явилось на следующий день после трагедии. Поиски «закона времени» длились почти до самой его смерти. В результате поэт смог определить за несколько лет до случившегося некоторые ключевые события века: «падение государства в 1917 году», «внутреннюю войну» (гражданскую, движение народов Африки за независимость, Вторую мировую войну и некоторые другие) [1].

Первые проявления Хлебникова-философа отчетливо читаются в эссе «Пусть на могильной плите прочтут...», где Велимир обозначает свои «прорывы в миры будущего», а именно:

1) «Он боролся с видом и сорвал с себя его тягу»;

2) «Он вдохновенно грезил быть пророком и великим толмачом князь-ткани и только ее»;

3) «Он связал время с пространством». Одним из первых Хлебников обозначает идею «четвертого измерения», понятие пространства-времени.

«Если есть два понятия близнеца, то это место и время. Но какая разная у них судьба! Одно изучено, и лишь неточность мешает решить,

какое оно: греческое, немецкое или русское; о другом – неизвестно ни одной истины. Если а, б, с суть законы пространства, то все, что находится в пространстве, подлежит действию этих законов. Если т, п, t суть законы времени, то все граждане времени, начиная от души и кончая государством, подлежат действию этих законов т, п, t. Первым шагом было бы, если бы на пока чистом холсте понятия времени удалось сделать несколько черт, наметив углами и точками нос, уши, глаза, лиц(о) Времени» – такими словами отмечает Хлебников малую изученность самого понятия хроноса.

Пространственно-временной континуум в поэме 1913 года «Хаджи-Тархан» значительно опережает свое время. По мнению исследователя А. Мамаева, поэма является переломной вехой всего творчества Хлебникова, знаменующей поворот от панславянских настроений к теме Азии, к идее сближения духовных культур Запада и Востока, всеобщего Ладомира («Ах, мусульмане те же русские, / И русским может быть ислам»). Само название «Хаджи-Тархан» отсылает нас к городу-предшественнику современной Астрахани, основанному в тринадцатом веке.

Хаджи-Тархан – торговый, рыбацкий город с многонациональным пестрым населением – был крупным узлом транзитной торговли на караванном пути Восток-Запад. И впрямь, мы видим гармоничный, целостный союз двух цивилизаций, которые не только не противоречат друг другу, но и взаимно дополняются. Многонациональная Астрахань изображена с фотографической точностью. Величие прошлого соединяется в ней с импрессионистической свежестью текущего момента. Ведь она была для поэта и «городом предков», поселившихся в ней еще в петровские времена.

События в «Хаджи-Тархане» изложены не в том порядке, какой был свойственен истории края. Так, например, буйную разинскую вольницу сменяют мир и покой:

*И Волги бег забыл привычку
Носить разбойников суда, –
чтобы вновь обернуться войной и бедствием:
И туча стрел неслась не раз.
Невест восстанье было раз.*

«Невест восстанье» (или «свадебный бунт» 1705 года) было вызвано недовольством стрельцов реформами Петра I и слухами о том, что всех астраханских девиц выдадут замуж за иностранцев. За «невест восстанием» следует эпизод с персидской княжной, который по времени на тридцать лет старше. «Из-за острова на стрежень» (ныне Обливной остров на слиянии Волги с Болдой, где действительно проходит стрежень – бурное течение) выплывали казацкие струги. Здесь, по

преданию, Разин утопил пленную персидскую княжну Фатьму Меннеду, отроду пятнадцати лет:

*Чу! Слышен плач, и стан княжны
На руках гнется лиходея.
Соседи радости полны,
И под водою блещет шея.*

Подобные временные сдвиги имеют непосредственное отношение к тому, как сам поэт воспринимал время. Мы можем увидеть, что пространство и время города неразрывны, а события повторяются, формируя своеобразный ритм. Велимир Хлебников считал, что события не исчезают бесследно, а те или иные вехи исторического развития могут повторяться с определенной периодичностью.

Почти всю свою взрослую жизнь поэт занимался вычислениями. Его сложные математические формулы повергали современников в шок. Знаменательно, что последнее его произведение, труд нескольких лет его жизни, назван «Доски судьбы». Доски судьбы используют при вычислении времени и в гаданиях калмыцкие и тибетские астрологи. Не последнюю роль в этом сыграли и условия, в которых В. Хлебников провел свое детство. Буддийский мир, калмыцкий быт, калмыцкие мифы и предания прочно вошли в его сознание [3, с. 10].

По замечанию исследователя В. Голованова, «нет сомнения, что гений языка должен был явиться именно здесь (...), на границе земли-воды-неба, реки-моря, Европы и Азии», православия и буддизма. «Пространство звучит через азбуку» – утверждает Хлебников. Родись он не здесь, состоялся бы он как поэт совершенно иным образом. Город – «треугольник Христа, Будды и Магомета» – значительно сформировал его поэтическое видение. Только в нем он мог изучить такое множество вероучений, преданий, легенд, и все это отразить на страницах своих творений.

Безусловно, Велимир Хлебников – специфический для восприятия поэт. Некоторые из его литературно-философских экспериментов остаются загадкой даже для искушенных читателей и исследователей. Чего стоит только попытка создания «звездного языка»! Но из всей плеяды футуристов (не считая стоящего несколько особняком Маяковского), именно Хлебников представляет наибольшую ценность для современного читателя. Его творчество нельзя считать порождением сугубо мятежного авангардного времени. Оно – самобытно и самодостаточно. Более того, оно современно.

Список использованных источников:

1. Биография. Глава I [Электронный ресурс] // Сайт дома-музея Велимира Хлебникова. URL: http://www.domvelimira.ru/hlebnikov/biography/ch_1/index.php
2. Быков Д. Тринадцатый апостол // Москва: «Молодая гвардия», 2017. – 505 с.
3. Старкина С. Хлебников // Москва: «Молодая гвардия», 2007. – 388 с.

Полищук Е.В.

студентка;

Приймак А.Н.

*кандидат филологических наук, доцент,
Житомирский государственный университет
имени Ивана Франко*

**ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ИДИОСТИЛЯ А. П. ЧЕХОВА (НА МАТЕРИАЛЕ РАССКАЗА
«ЧЕЛОВЕК В ФУТЛЯРЕ»)**

В индивидуальном стиле каждого писателя отображается авторское мышление, его видение реального мира. Индивидуальный авторский стиль формируется и оттачивается на протяжении всего творческого пути писателя. Используя все богатство языка, автор также и сам наделяет его новыми формами и высказываниями. В современном языкознании отсутствует единая общепринятая точка зрения относительно понятия идиостиль. Разработкой этого термина занимался профессор А. И. Ефимов, который определил его как «индивидуальную систему построения речевых средств, которая вырабатывается и применяется писателем при создании художественных произведений» и «характерную для писателя манеру выбора и употребления слов» [3, с. 166]. Позже российский филолог В. П. Григорьев ввел этот термин в широкое употребление [1].

С узко лингвистической точки зрения, идиостиль – это «совокупность языковых и стилистико-текстовых особенностей, свойственных речи писателя» [7, с. 95]. Идиостиль, по мнению кандидата филологических наук А. И. Грищенко, – «неотъемлемая составляющая художественного мира писателя: это система индивидуальных особенностей автора как художника слова в их языковом выражении; это способ отражения и преломления в художественной речи фактов внутреннего мира конкретного писателя – носителя языка в конкретный исторический период» [2, с. 4]. М. Р. Напцок вкладывает в понятие идиостиля «системно организованную совокупность индивидуальных языковых средств (компонентов), определяющих специфику художественной системы писателя» [4, с. 331]. Е. В. Старкова под идиостилем понимает «систему принципов моделирования индивидуально авторской картины мира посредством формирования содержания художественного текста, отбора языковых единиц и образных средств для его выражения, основанного на особенностях сознания языковой личности и ее представлениях о действительности» [6, с. 79]. Таким образом, отталкиваясь от современных

исследований различных аспектов художественного текста, можно говорить о внутренней и внешней составляющих данного феномена.

Актуальность работы обусловлена интересом к языковым особенностям индивидуального стиля А. П. Чехова. Современные ученые, занимающиеся изучением идиостиля А. П. Чехова, рассмотрели этапы формирования идиостиля писателя (М. Ю. Мухин, Е. Р. Филатова, И. В. Кашина), иронию как компонент творческой манеры писателя (Ю. В. Каменская), языковую личность персонажа на материале прозы А. П. Чехова 1880-х–1890-х годов (И. В. Трещалина). В нашем исследовании предпринята попытка выявить лексико-фразеологические особенности индивидуального стиля А. П. Чехова на материале его рассказа «Человек в футляре».

Впервые рассказ был опубликован в журнале «Русская мысль» в 1898 году. Он открывал серию «Маленькая трилогия», состоявшую из трёх рассказов: «Человек в футляре», «Крыжовник», «О любви». Спустя годы рассказ «Человек в футляре» не утратил своей актуальности, а его название стало нарицательным. Чаще всего так называют замкнутого человека, который боится различных нововведений, живет одиноко и обособленно. Используя словосочетание «человек в футляре», А. П. Чехов с точностью описывает сущность своего главного героя – учителя греческого языка Беликова. Писатель говорит о нем, как о человеке с малыми потребностями, узкими интересами и понятиями, прячущего себя, свои мысли и чувства в некий «футляр». Интересным фактом является то, что выражение «человек в футляре» в качестве нарицательного впервые употребил сам автор в письме к сестре М. П. Чеховой (19 ноября 1899 г.).

Своеобразие идиостиля А. П. Чехова выявляется при анализе лексико-фразеологических единиц текста. В состав текстовой ткани произведения входят нейтральная лексика как основа художественного текста, разговорные и книжные слова, фразеологические обороты.

Рассмотрим эти лексемы подробнее. Основу текста произведения составляет нейтральная лексика: *человек; высокий, чистый; подышать, сказать, жить* и др. Интересно, что А. П. Чехов считал, что художественное произведение во многом проигрывает, если оно написано на чистом литературном языке. Так, чтобы показать социальный статус своих героев, их манеру общения и поведения, писатель использует разговорную лексику. Например: «...одним словом, не девица, а мармелад, и такая разбитная, шумная...»; «Я не естественник и не мое дело касаться подобных вопросов»; «...идет Коваленко по улице, высокий, здоровый верзила, в вышитой сорочке...»; «...держал повара Афанасия, старика лет шестидесяти, нетрезвого и полоумного...»; «Вы чинодралы, у

вас не храм науки, а управа благочиния, и кислятиной воняет...»; «*Когда я увидел вашу сестрицу, то у меня помутилось в глазах*»; «*Какой-то проказник нарисовал карикатуру...*» и др.

Наряду с разговорной, автор использует в рассказе книжную лексику. Приведем примеры: «*Всякого рода нарушения, уклонения, отступления от правил приводили его в уныние...*»; «*...пицца не постная, но и нельзя сказать, чтобы скромная*»; «*...месяца два назад умер у нас в городе некий Беликов...*»; «*Как бы ни было, Варенька стала оказывать нашему Беликову явную благосклонность*» и др. Естественно, книжная лексика не лишена иноязычных слов: *футляр, офицер, граф* – из нем., *балл, мармелад, романс* – из франц., *баста, карикатура* – из итал., *зонтик* – из голланд., *экземпляр, спектакль, фамилия, атавизм, провинция, циркуляр* – из лат., *веер* – из чешск., *грамота, история, гимназия* – из греч., *сарай* – из тюрк. и т. д. Как правило, среди них много терминов, профессионализмов и специфических книжных слов (*экземпляр, карикатура, атавизм, циркуляр* и др.).

Художественные произведения, как правило, изобилуют фразеологизмами, помогающими передать авторскую оценку выразительно и точно. Учитывая сферу употребления фразеологических оборотов в современном русском литературном языке, Н. М. Шанский выделяет: фразеологию межстилевую, разговорно-бытовую и книжную [5, с. 85].

Наиболее часто в рассказе А. П. Чехова «Человек в футляре» употребляются фразеологические обороты разговорно-бытового характера, помогающие передать манеру поведения, речь героев произведения. Например: «*Когда я увидел вашу сестрицу, то у меня помутилось в глазах*»; «*...с первого же дня знакомства терпеть его не мог*»; «*Им остается только ходить на головах!*»; «*Ну, уж это вы из другой оперы...*»; «*...точно из дому клещами вытащили*»; «*...а потом, чего доброго, попадешь в какую-нибудь историю*»; «*Или он хохотал, хохотал до слёз...*»; «*...и спрашивал меня, разводя руками*»; «*...одним словом, не девица, а мармелад...*»; «*И этот учитель греческого языка, этот человек в футляре...*»; «*...из-за какого-нибудь чинишка, которому грош цена...*» и др. Такие фразеологизмы делают речь героев рассказа живой, непринужденной, отражают отношение писателя к персонажам и событиям, описанным в рассказе.

Таким образом, в работе выявлены, описаны и проанализированы некоторые языковые средства, присущие чеховской манере повествования. С их помощью писатель выразительно и лаконично формулирует свои мысли, даёт оценку героям, их поступкам и событиям. Лексика рассказа содержит элементы и нормированной, литературной, и разговорной речи. Фразеологические обороты придают произведению яркость,

эмоциональность, выразительность, образность. Как и каждый писатель, А. П. Чехов выработал свой индивидуально-авторский стиль, отличающийся уникальностью и самобытностью. Как настоящий мастер слова писатель демонстрирует простоту, красоту, богатство русского языка.

Список использованных источников:

1. Григорьев В. П. Грамматика идиостиля / В. П. Григорьев. – М.: Наука, 1983. – 225 с.
2. Грищенко А. И. Идиостиль Николая Моршена: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.01, 10.01.01 / А. И. Грищенко. – Москва, 2008. – 23 с.
3. Ефимов А. И. Стилистика художественной речи / А. И. Ефимов. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1957. – 447 с.
4. Напцок М. Р. Идиостиль, идиолект, словотворчество: к вопросу о соотношении понятий // Наука. Образование. Молодежь. – Майкоп, 2005. – С. 328-331.
5. Современный русский язык. В 3 ч. Ч. 1. Введение. Лексика. Фразеология. Фонетика. Графика и орфография / Н. М. Шанский, В. В. Иванов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1987. – 192 с.
6. Старкова Е. В. Проблема понимания феномена идиостиля в лингвистических исследованиях / Е. В. Старкова // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. – 2015. – № 5. – С. 75-81.
7. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / [под ред. М. Н. Кожинной]. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 696 с.
8. Чехов А. П. Полное собрание сочинений и писем: в 30-ти т.: Т. 10. Сочинения. 1898–1903 / А. П. Чехов. – М.: Наука, 1986. – 492 с.

Самойленко К.А

аспирант,

*Харьковский национальный педагогический университет
имени Г.С. Сковороды*

ПУШКИНСКИЙ «СЛОЙ»

В ПЬЕСЕ ВЕЛ. ХЛЕБНИКОВА «ОШИБКА СМЕРТИ»

Вопреки тому, что Вел. Хлебников был солидарен с идеями манифеста «Пощечина общественному вкусу», авторы которого призывали сбросить А. Пушкина с «парохода современности», он хорошо знал его творчество: не просто читал, но и цитировал, ссылаясь, заимствовал, переосмысливал его образы и мотивы. Э.В. Слина отмечала оригинальность воплощения им пушкинского слова из «Полтавы»: «Хлебников самым способом выражения мысли создает поэзию, возникает угловатая, громоздкая, косноязычная метафора, через которую и создается новая «Полтава», немного похожая на «Полтаву» Пушкина, но такая, какой бы мог написать ее сам Хлебников» [5, с. 113]. В 1909 г. он вместе с посетителями «башни»

(С. Ауслендером, Н. Гумилевым и М. Гофманом) участвовал в Пушкинском семинарии профессора С.А. Венгерова. Видимо, Вел. Хлебников иначе понимал «сбрасывание» предшественника: он ««бросал» не Пушкина как поэта, а его образ в обывательском («приобретательском») представлении» [1, с. 171].

Уже современники (М. Кузмин и Н. Степанов) отмечали высокую степень его влияния на Вел. Хлебникова. Э.В. Слина [5] и Р. Якобсон [9] рассмотрели случаи конкретного выражения этого влияния. Так, в статье Э. Слиной, речь идет о случаях цитирования, о реминисценциях, исследовательница выявляет сюжетные и тематические параллели, синонимическое начало в композиции стиха. Р. Якобсон кратко рассматривает параллели между поэмой, написанной Вел. Хлебниковым в соавторстве с А. Крученых «Игра в аду» (1912) и пушкинским отрывком 1821 г., в котором потусторонние силы играют в карты. Однако не существует исследований, в которых был бы представлен сколько-нибудь полный анализ влияния маленькой трагедии А. Пушкина «Пир во время чумы» (1830) на «Ошибку Смерти» (1915) Вел. Хлебникова. Цель данной работы – определить точки пересечения этих произведений.

Переводы и подражания составляют приблизительно пятую часть наследия А. Пушкина и почерпнутое у предшественников воплотилось в самобытные и оригинальные произведения. Писатель не считал подражание чем-то недостойным, а наоборот – источником вдохновения: «Талант неволен, и его подражание не есть постыдное похищение – признак умственной скудости, но благородная надежда на свои собственные силы, надежда открыть новые миры, стремясь по следам гения, – или чувство, в смирении своем еще более возвышенное: желание изучить свой образец и дать ему вторичную жизнь» [8, с. 243]. Произведения Вел. Хлебникова также содержат множество цитат, реминисценций и аллюзий на произведения авторов разных времен, направлений и стилей. «Чужое слово» использовалось писателем, чтобы выразить солидарность с идеями или философией предшественника, целого литературного направления или, напротив, – для полемики с ними.

«Пир во время чумы» – одна из маленьких трагедий А. Пушкина, сочетающая в себе черты перевода и оригинального произведения, источником которого послужила 4-я сцена I акта трагедии Дж. Вильсона «Чумной город» (1816). Вел. Хлебников не случайно обратился к ней. Еще в письме к М. Матюшину от 18 июня 1913 г. драматург писал: «Вообще есть слова, которые боязно произносить, когда они имеют предметное содержание. Я думаю, что такое слово «смерть», когда она застаёт тебя врасплох? Чувствуешь себя должником, к соседу которого пришел заимодавец. Собственно смерть есть один из видов чумы и, следовательно,

всякая жизнь всегда и везде есть пир во время чумы» [7, с. 365]. Как нам представляется, эти размышления и впечатления от знакомства с пушкинским произведением стали основой идейно-философского наполнения пьесы «Ошибка Смерти». В ней раскрывается близость восприятия смерти Вел. Хлебниковым и А. Пушкиным. В обоих произведениях отчетливо проявляется тема смерти и бунта против ее проявлений. По мнению Э. Слининой, «Через восприятие Хлебниковым «Пира во время чумы» открывается одна из самых глубинных основ Хлебникова поэта – его жизнелюбие» [5, с. 115]. Оно проявляется в реализации концепции «победы над смертью». Автор прибегает к персонификации экзистенциального понятия «смерть» для борьбы с ней. Наделив ее телесностью, человеческими слабостями писатель конструирует возможность нанести ей физический вред и даже уничтожить, поскольку только на физическом, телесном уровне такое возможно.

У А. Пушкина смерть и чума одно: «Царица грозная, Чума / Теперь идет на нас сама / И льститься жатвою богатой; / И к нам в окошко день и ночь / Стучит могильною лопатой» [2, с. 150]. Она возведена в ранг царицы и вселяет уважение и страх. Намек на орудие смерти, «косу» (в строке о жатве), и «могильная лопата» добавляет образу мрачности. Однако сам текст гимна, который является не переводным, а исконно пушкинским, написан с присущей ему легкостью, в мажорном ключе. Он по тональности и ритму отличается от переводной части и создает ощущение веселья. Благодаря этому чума и смерть не вызывают у читателя ужаса. Возникает почва для бунта: нет страха – человек находит силы бунтовать через максималистское отрицание: «Итак, – хвала тебе, Чума! / Нам не страшна могилы тьма, / Нас не смутит твое призванье!» [2, с. 151]. Противостояние сопровождается безудержным весельем и пиром: «Зажжем огни, нальем бокалы, / Утопим весело умы / И, заварив пиры да балы, / Восславим царствие Чумы» [2, с. 150-151]. «Прославление» чумы – не более, чем сарказм. Смех, пир и веселье – средства борьбы со смертью.

Чума-Смерть представлена только через слова одного из героев (Председателя). Ее образ персонифицируется лишь отчасти: этому способствуют слова, которые по обыкновению относят к человеку («идет», «льстится», «стучит лопатой»). Однако Вел. Хлебников идет дальше: в пьесе экзистенциальное понятие становится действующим лицом. Драматург называет ее «барышней» и «госпожой», что перекликается с пушкинской «царицей». Однако такое «именование» расходится с ее образом. В начале произведения героиня на балу кружится в хороводе с гостями. Но «бал» происходит в низкопробном питейном заведении – «харчевне», а гости – «безмясяя пьяниц толпа»

[6, с. 227]. Барышня Смерть также изображается в белых одеждах и с хлыстом в руках, как дрессировщик среди зверей. Дальше образ снижается: на бал приходит новый гость – Тринадцатый, требует у хозяйки «глоток кубка смерти» и угрожает, что если не получит желаемого – лишит ее «права торговли смертью навсегда и повсюду» [6, с. 230]. Однако в харчевне есть правило: каждый должен пить из своей посуды, но для пришедшего нет стакана. Поэтому Тринадцатый вовлекает Барышню смерть в лингвистическую ловушку: («*Барышня Смерть*. <...> Голову я потеряла. *Тринадцатый*. Я, тринадцатый, спрашиваю – голова пустая? *Барышня Смерть*. Пустая как стакан. *Тринадцатый*. Вот и стакан для меня! Дай твою голову» [6, с. 231]). Барышня Смерть вынуждена «отвинтить» и отдать свой череп. На этом ее унижения не заканчиваются. Тринадцатый предлагает героине грязный носовой платок вместо ее головы и заставляет выбрать между чашами жизни и смерти. Обезглавленная и оттого слепая, Смерть делает выбор в пользу чаши смерти и умирает. Ситуация абсурдна до предела. Двенадцать гостей-мертвецов «оживают» «по мере ее умирания» и превращаются в «веселый пир освобожденных» [6, с. 233]. Как нам представляется, в последней реплике есть намек на текст А. Пушкина, в котором пируют те, кто попытались освободиться от моральных устоев и традиционного восприятия смерти.

В пьесе Вел. Хлебникова создается иллюзия победы над смертью: кажется, что Тринадцатый перехитрил ее и даже убил, однако из последней реплики Барышни Смерти мы узнаем, что она жива. Более того, героиня просит перечитать сценарий «Ошибки г-жи Смерти» и произносит: «Я все доиграла (вскакивает с места) и могу присоединиться к вам. Здравствуйтесь, господа!» [6, с. 233]. Эту реплику можно трактовать двояко. В одной из предыдущих статей мы связали ее с полемикой Вел. Хлебникова с тенденцией сближения театра с жизнью, к которой обращались современники писателя (Н. Евреинов, Ф. Сологуб и др.) [3]. Однако возможно еще одно объяснение: Смерть играла с Тринадцатым, создавая иллюзию превосходства и победы над собой. В конце она ведет себя как актриса, доигравшая спектакль и приветствующая публику. Барышня Смерть не только актриса, но и режиссер, а Тринадцатый – марионетка в ее драме. В результате одурачен и герой, и читатель, поверивший в свое превосходство над потусторонними силами. В «Пире во время чумы» главный герой к концу произведения теряет свой бунтарский запал: возвания Священника поколебали его решимость отринуть традиционное отношение к смерти. Воспоминания об умерших, боль утраты отдалили его от пирующих. Но осознание «духовного падения» и невозможность очищения не дает ему уйти со Священником.

Он на распутье: среди чумы и веселья остается, «погруженный в глубокую задумчивость» [2, с. 153]. Ни Председатель, ни Тринадцатый не победили смерть.

Следует также обратить внимание на то, что в обоих произведениях представлен мотив игры со смертью. Однако они имеют разное воплощение. У А. Пушкина это выражается в восторге перед опасностью, близостью к смерти: «Есть упоение в бою, / И бездны мрачной на краю, / И в разъяренном океане, / Средь грозных волн и бурной тьмы, / И в аравийском урагане, / И в дуновении Чумы. Все, все, что гибелью грозит, / Для сердца смертного таит / Неизъяснимы наслажденья – Бессмертья может быть залог!» [2, с. 151]. Вел. Хлебников овеществляет метафору «игра со смертью»: Тринадцатый в прямом смысле вовлекает смерть в игру («пустая голова» превращается «пустой стакан»). Игра-спектакль Смерти также относится сюда. Велимировед В. Григорьев отмечал, что игра является «ключевым образом в идиостиле Хлебникова» [1, с. 173]. В «Ошибке Смерти» также присутствуют черты балагана, которые усиливают игровой элемент [3, 4]. Как и А. Пушкин, он использует мотив «пира», который традиционно ассоциируется и с весельем и с тризной.

Еще одна особенность, сближающая «Ошибку Смерти» с «Пиром во время Чумы» – наличие героев антагонистов и антитетичности. В трагедии А. Пушкина это Священник и Председатель, носители противоположных жизненных позиций: смирение перед судьбой и смертью первого и желание переступить традиционное понимание смерти второго. Председатель бунтует от боли, пирует вопреки всеобщему страданию. Ему нечего терять кроме собственной жизни: чума унесла всех, кто был ему дорог. Благодаря или вопреки этому в гимне чувствуется юношеский задор и желание противостоять силам, неподвластным человеку. Однако Священник, считая этот пир «надругательством» над тишиной, которая, согласно его мировоззрению, неразрывно связана со смертью, пытается наставить Председателя на путь истинный. Но он уже не принадлежит ни миру пирующих, ни миру, охваченному Чумой. Осознание его «духовного падения», заключающееся, по сути, в отступлении от традиционных христианских норм, изолировали Председателя от внешнего, подтолкнув к уходу во внутренний мир. В произведении А. Пушкина противопоставляются страдание – веселью, тишина – шуму пира, «святые мольбы» – «песням разврата», смерть – жизни. Вел. Хлебников использует в пьесе одну, но сюжетообразующую оппозицию: жизнь – смерть. Тринадцатый и Барышня Смерть – герои-антагонисты: первый – воплощение жизни, бросает вызов смерти, унижает, обманывает, даже побеждает ее на

мгновение; Барышня Смерть – воплощение смерти. Подарив Тринадцатому иллюзию победы, она обманывает всех и остается победителем.

Пьеса «Ошибка Смерти» – произведение, полемическое по своей сути. В нем ощутимы переключки не только с «Пиром во время чумы» А. Пушкина, но и с маленькими драмами М. Метерлинка, пьесой Ф. Сологуба «Победа смерти» и Н. Евреинова «Веселая смерть», однако эта тема требует более пристального внимания.

Список использованных источников:

1. Григорьев В. Хлебников и Пушкин / В. Григорьев // Будетлянин. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 169-183.
2. Пушкин А.С. Пир во время чумы / А.С. Пушкин // Драматические произведения. Проза. М.: Художественная литература. – 1982. – С. 146-153.
3. Самойленко К.А. «Ошибка Смерти» В. Хлебникова и «Веселая смерть» Н. Евреинова: точки пересечения / К.А. Самойленко // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Літературознавство. – Харків, 2016. – Вип. 1(83). – С. 141-153.
4. Самойленко К.А. Черты народного театра в пьесах Н. Евреинова «Веселая смерть» и В. Хлебникова «Ошибка Смерти» / К.А. Самойленко // Українська освіта і наука в ХХІ столітті: погляд молоді: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених (11–12 травня 2016 року, м. Харків) / ред. кол.: Андрущенко О. А. (гол. ред.) та ін. – Харків: ХНПУ, 2016. – С. 47-49.
5. Слина Э.В. Хлебников о Пушкине / Э.В. Слина // Пушкин и его современники. Учен. зап. Ленинг. Пед. Ин-та им. А.И.Герцена. Вып. 434. Псков. – 1970. – С. 111-124.
6. Хлебников В. Ошибка Смерти. Собр. соч.: в 6 т. / Велимир Хлебников; под ред. Р.В. Дуганова. – М.: ИМЛИ РАН, 2003. – Т. 4. Драматические поэмы. Драммы. Сцены (1904 – 1922). – С. 227-233.
7. Хлебников В. Полное собрание сочинений Т. 6. Кн. 2. Доски судьбы. Заметки. Письма. М.: Изд-во ИМЛИ РАН, 2005. – 66. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=554102&p=25> (дата обращения 20.03.2017).
8. Эткинд Е. Русские поэты-переводчики от Тредиаковского до Пушкина / Е. Эткинд. Л.: Наука, 1973. – 248 с.
9. Якобсон Р. Игра в аду у Пушкина и Хлебникова // Сравнительное изучение литератур: Сборник статей к 80-летию академика М.П. Алексева. Л., 1976. – С. 35–37.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Бондар Н.В.

викладач,

Івано-Франківський національний медичний університет

АНАТОМІЧНІ ТЕРМІНИ В НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ГАСТРОЕНТЕРОЛОГІЇ

Терміносистему гастроентерології в німецькій мові формують не тільки вузькоспеціалізовані клінічні терміни, які позначають захворювання органів шлунково-кишкового тракту, методи їх діагностики та лікування, а також фаховий вокабуляр теоретичних медичних дисциплін, зокрема анатомії. Як зазначав Г. Ліпперт, анатомічні терміни належать до базової лексики будь якої галузі клінічної медицини [2, с. 87]. Термінологічні одиниці, що позначають органи травної системи та їх частини, є неодмінною складовою фахової мови гастроентерології. Анатомічні терміни, які функціонують у сфері німецькомовної гастроентерології, мають певні етимологічні, орфографічні та синтаксичні особливості.

Загально відомо, що анатомія, як окрема галузь теоретичної медицини, використовує міжнародну стандартизовану анатомічну номенклатуру. Це систематизований та уніфікований перелік латинських найменувань анатомічних структур. Поряд з міжнародним стандартом створюються національні анатомічні номенклатури. Однак в сучасній німецькомовній медицині немає офіційної нормованої національної анатомічної термінології. Німецька наукова мова послуговується оригінальною латинською номенклатурою [5], або використовує так звані *eingedeutschte Termini*, пристосовуючи латинізм до норм німецької фонетики, орфографії та граматики. Наприклад: *Caecum* – *das Zäkum* (сліпа кишка), *Pancreas* – *das Pankreas* (підшлункова залоза), *Ligamentum phrenicooesophagealis* – *das phrenikoösophageale Ligament* (діафрагмово-стравохідна зв'язка), *Colon sigmoideum* – *S-förmiges Kolon* (сигмоподібна ободова кишка), *Musculus sphincter ductus pancreatici* – *der Pankreatikussphinkter* (м'яз-замикач протоки підшлункової залози). Наведені приклади демонструють, що анатомічні терміни, які функціонують в німецькомовній гастроентерології, не уніфіковані в орфографічному плані та відзначаються варіативністю морфологічного і синтаксичного оформлення. Оскільки подібні лінгвістичні явища

характерні для німецької наукової медицини загалом, деякі європейські германісти дотримуються диференційованого підходу до фахової анатомічної лексики, розрізняючи власне терміни й тривіальні найменування [1, с. 31]. Першу групу презентують технічні латинські номенклатурні одиниці (*termini technici*), натомість еквівалентні їм *eingedeutschte Termini* вчені відносять до категорії тривіальних анатомічних назв. Питання статусу автохтонних німецьких лексем залишається дискусійним.

Аналіз німецькомовної наукової медичної періодики та навчальної літератури засвідчив, що в галузі гастроентерології активно функціонує анатомічна лексика різного ступеня фаховості: латиська номенклатура, тривіальні найменування, а також національні німецькі лексеми, які демонструють різну функціональну продуктивність. Наприклад, для позначення органу *стравохід* та пов'язаних з ним патологій переважно вживається запозичений латинізм *Ösophagus* або німецька лексема *Speiseröhre* [3; 4, с. 356]. Технічний термін *Oesophagus*, зустрічається значно рідше, наприклад, у складі номенклатурної назви *Hiatus oesophagei* [4, с. 356]. Латинська номенклатурна одиниця *Gaster* (*шлунок*) не є функціонально продуктивним анатомічним терміном в досліджуваній галузі і вживається тільки як словотвірний елемент у складних клінічних термінах: *Gastroskopie*, *Gastritis*, *Gastrektomie*. Натомість для позначення анатомічного органу перевага надається автохтонній лексемі *Magen* [3, 4].

Серед латинських номенклатурних одиниць, які часто зустрічаються в німецькомовній гастроентерології, можемо виділити наступні: *Colon ascendens* (*висхідна ободова кишка*), *Colon transversum* (*поперечна ободова кишка*), *Duodenum* (*дванадцятипала кишка*), *Appendix vermiformis* (*червоподібний відросток*), *Ductus choledochus* (*спільна жовчна протока*), *Ductus hepaticus* (*печінкова протока*).

З офіційної міжнародної анатомічної номенклатури вилучені епонімічні терміни. Однак в німецькомовній клінічній гастроентерології автори часто вживають анатомічні найменування з власними назвами. Їх характерною ознакою є те, що апелятивний компонент може бути виражений як латинізмом, так і німецькою лексемою, як ось: *Bauhin-Klappe* (*Баугіна заслінка*), *Ductus Wirsungianus* (*Вірзунга протока*), *Brunner-Drüsen* (*Бруннера залози*), *Langerhans-Inseln* (*Лангерганса островці*). Натомість значно рідше фіксуємо випадки вживання еквівалентних латинських технічних термінів для позначення тих самих понять: *Valva ileocaecalis* (*ілеоцекальний клапан*), *Ductus pancreaticus major* (*велика протока підшлункової залози*), *Glandulae duodenales* (*залози дванадцятипалої кишки*), *Insulae pancreaticaе* (*підшлункові островці*).

Отже, незважаючи на існування міжнародної стандартизованої анатомічної термінології, в німецькій науковій медичній літературі вживаються анатомічні найменування різного ступеня фаховості. Для позначення анатомічних структур в галузі гастроентерології паралельно функціонують технічні латинські номенклатурні одиниці, еквівалентні їм тривіальні форми (*eingedeutschte Termini*), національні німецькі лексеми, а також епонімічні терміни.

Список використаних джерел:

1. Duden. Wörterbuch medizinischer Fachbegriffe / hrsg. v. Wiss. Rat d. Dudenred; bearb. v. M. Bauer [u. a.]. – 8. Aufl., überarb. und ergänzt. – Mannheim; Leipzig [u. a.]: Dudenverlag, 2007. – 862 s.
2. Lippert H. Fachsprache Medizin / Herbert Lippert // Interdisziplinäres deutsches Wörterbuch in der Diskussion / hrsg. v. H. Henne, W. Mentrup, D. Möhn, H. Weinrich. – Düsseldorf, 1978. – S. 86–101.
3. Riegler M. Neues zum Management des Barrett-Ösophagus / M. Riegler, G. Prager, J. Zacher // Journal für Gastroenterologische und Hepatologische Erkrankungen [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.kup.at/kup/pdf/10031.pdf#search='Ösophagus'>
4. Riemann J.F. Gastroenterologie. Das komplette Referenzwerk für Klinik und Praxis / hrsg. von J.F. Riemann, W. Fischbach, P. Galle, J. Mössner. – Stuttgart: Thieme Verlag, 2010. – 2077 s.
5. Terminologia Anatomica. International Anatomical Terminology / Federative Committee on Anatomical Terminology (FCAT). – Stuttgart, New York: Thieme, 1998. – 161 s.

Гелун Ю.Ю.

студентка,

*Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського*

СУФІКСАЦІЯ ЯК СПОСІБ ТЕРМІНОТВОРЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Політичний дискурс, як зазначає І. В. Клименко, викликає зацікавленість для вирішення суто практичних цілей, таких як: дослідження політичного мислення суспільства, моніторинг різноманітних тенденцій у царині громадської свідомості та ін. [2].

Вивчення термінології є частиною лінгвістичного підходу до політичного дискурсу. Такі термінологи як Д. С. Лотте, О. О. Реформатський, Г. О. Винокур, А. Я. Коваленко, С. В. Гринев-Гриневич та українські вчені А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, І. М. Кочан, В. В. Іващенко, А. В. Крижанівська та ін. займались питанням термінології.

Метою дослідження є визначення особливостей творення політичних термінів за допомогою суфіксації у французькій мові.

Об'єктом є політичний дискурс. Предмет – структурний аспект термінотворення, а саме суфіксація.

Аналіз проведений з використанням методу суцільної добірки термінів з спеціалізованого словника.

Існує велика кількість трактування поняття дискурсу. Ми ж зупинимось на тому, як його визначає Н. Д. Арутюнова: це зв'язний текст у поєднанні з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; текст, який розглядається на тлі певної ситуації [1].

До політичного дискурсу І. В. Клименко відносить всі джерела, що мають справу з різними аспектами політики [2].

Термін – це слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо [3]. Одним із прийомів термінотворення є деривація – творення похідних слів від слова-основи [3]. В основі деривації(чи афіксації) лежать такі способи: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, зворотна деривація [5]. Темою нашої роботи є саме суфіксація.

Суфікс *-isme* утворює здебільшого слова, похідні від іменника. У політичному дискурсі вони переважно виражають ставлення, поведінку, доктрину, догму, ідеологію чи теорію. Наприклад, політичні течії або режими, як от: *anarchisme, féminisme, gauchisme, réformisme, collectivisme, nationalisme, absolutisme, despotisme* [6].

Терміни, утворені суфіксом *-age* мають значення дії, результату, стану. Наприклад: *ballotage, suffrage* [6].

Суфікс *-ure* позначає дію, результат, стан, функцію, місце: *investiture, censure, dictature* [6].

Так само, суфікс *-ement* передає дію чи її результат: *amendement, arrondissement, désistement, empêchement, gouvernement* [6].

Також досить поширений суфікс *-tion*: *abstention, constitution, juridiction, législation, promulgation* [6].

Суфікс *-té (-ité)* виражає здебільшого якість: *solidarité, constitutionnalité, éligibilité, incompatibilité, inviolabilité, solennité* [6].

Для передачі характеру з точки зору ідеології, професії використовується суфікс *-iste*: *réformiste, gauchiste, conformist, hamoniste, recidiviste, marxiste* [6].

Отже, у межах політичного дискурсу ми, методом суцільної вибірки, проаналізували близько 35 термінологічних одиниць, які були утворені за допомогою суфіксації. Ми обов'язково відштовхувались від етимології кожного слова для точності визначення способу термінотворення. Ми виявили, що у нашому випадку переважають такі

суфікси, як: -isme, який нараховує 8 термінологічних одиниць, -iste(6), -té;-ité(6), -tion(5), -ement(5), -ure(3), -age(2). Вони здебільшого передають поведінку, ідеологію, дію, результат, стан або якість. Вищенаведений перелік суфіксів лише умовно окреслює особливості та частоту використання суфіксів для термінотворення у політичному дискурсі; він не заперечує той факт, що й інші суфікси можуть бути широко використані. Саме у більш точному визначенні особливостей суфіксального термінотворення у французькому політичному дискурсі й полягає перспектива подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: «Советская энциклопедия», 1990.
2. Клименко І. Теоретичні засади лінгвістичного аналізу політичного дискурсу / І. Клименко // Лінгвістичні студії: Збірник наукових праць Української преси. Вип. 19. – 2009.
3. Словник української мови // Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>.
4. Le suffixe // Bibliothèque virtuelle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.alloprof.qc.ca>
5. Schwischay B. La morphologie lexicale / B. Schwischay // Introduction à la lexicologie / B. Schwischay, 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.home.uni-osnabrueck.de/>
6. Tourev P. Le dictionnaire de politique / P. Tourev [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.toupie.org>

Танчинець І.В.

викладач,

Ужгородський національний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ПАРЕМІЙ

Паремійний фонд української та англійської мов має свої унікальні особливості, однак існують спільні риси, на основі яких можна виділити універсальні характеристики вживання їх у мові. Носії мови не лише знають сенс прислів'я та ситуації, в яких їх слід уживати, але й сприймають образ, метафору, порівняння, що формує прислів'я. Звичайно, початкові реалії, пов'язані з виникненням прислів'я, забуваються, але їх двоплановість зберігається. Паремії можна розглядати як мовні одиниці, так і фольклорні тексти. Брати Грім уважали фольклор «душею народу», а прислів'я та приказки – його інтелектом. Історія прислів'я – це, фактично, еволюція людської думки. «Фольклор – це лоно літератури, вона народжується із фольклору» [1, с. 31]. Усі елементи культури кожного

народу були або а) зародженні самостійно, або б) запозиченні в сусідів (культурна взаємодія), або в) успадковані попередніми епохами («культурні трофеї»). Фольклор і мова тісно пов'язані, тому паремії слід розглядати як живий організм, який знаходиться у безперервному русі – зародження, згасання, відродження, трансформації, тобто еволюціонує. Адже у власне паремій теж є «творець», нехай і конкретно не означений, узагальнений, який «породжував» той чи інший вислів, узагальнював його значення, перетворював, модифікував, трансформував відповідно до конкретної комунікативної ситуації та передавав у такому вигляді від покоління до покоління. Прислів'я *The proof of the pudding is in the eating* у такій формі вперше було зафіксовано у 17 столітті, сьогодні ж можна зустріти його модифікаційну форму *The proof is in the pudding*. Паремія *The back door robs the house* у 1450 році була зафіксована у формі *A black door makes a rich man poor*. Зіставляючи сучасні паремійні трансформи з традиційними, народними прислів'ями, можна помітити як їх спільність, так і деякі функціонально-семантичні відмінності. Інформація, укладена в традиційних прислів'ях, як правило, має подвійну спрямованість. З одного боку, прислів'я – це повчання, короткі рекомендації та філософські констатації, що стосуються різних сторін життя, з іншого – вони відображають минулий спосіб життя, історію, культуру, образи та уявлення. Згідно з теорією Пермякова [2, с. 84], паремії, як і всі фольклорні тексти, володіють трьома чітко вираженими автономними структурними планами: а) планом лінгвістичної (та композиційної структури); б) планом логічної (та семіотичної) структури; в) планом реалій. Усі, без винятку, паремії – ситуативні, тобто не тільки вживаються в тій чи іншій ситуації, а й самі цю ситуацію моделюють або ж позначають.

Проте, в силу політичних і соціальних змін останніх десятиліть, мова динамічно розвивається відповідно до вимог нового соціокультурного контексту, описуючи поведінкові реакції в нових умовах життя. Відповідно до сучасного словника прислів'їв і приказок: «Old proverbs never die, they just diversify». Зміни певних родинних цінностей на сучасному етапі життя, призвели до того, що повчальна цінність деяких прислів'їв ставиться під сумнів, а іноді й зовсім нівелюється. Найбільш різючі зміни зазнали паремії, що об'єктивують фрагмент офіційного оформлення стосунків між чоловіком і дружиною. Українська мова відрізняється більшою толерантністю у своєму відношенні до статусу офіційної родини, а більшу увагу привертає до взаємовідносин батьків-дітей: сучасні прислів'я, що нещодавно з'явилися – «*Дітей карай соромом, а не погрозою і батогом*»; «*Дитина – мов тісто: як замісив, така й вироста*».

Певна специфіка простежується й у пареміях, що описують стосунки між подружжям та близькими родичами, зокрема це стосується славнозвісних «свекрухи» та «тещі». Українські прислів'я концентрують увагу на стосунках між невісткою та свекрухою, що певною мірою пояснюється історичними умовами сімейних стосунків, коли засватана дівчина після весілля переходила жити до хати чоловіка, яка, у свою чергу, належала його батькам. Тож маємо такі прислів'я: «У лихої свекрухи і ззаду очі є», «Свекруха – уїдлива муха». Корпус англійських паремій на цю тематику також представлений прикладами цілком негативного характеру: «*There is only one good mother-in-law, and she is dead*», «*Always sweep where your mother-in-law looks*». Однак завдяки наявності узагальненої номінації *mother-in-law* в англійській мові, іноді доволі важко визначити, до кого саме адресоване прислів'я – до свекрухи або тещі: «*No man is a hero to his mother-in-law*».

Також відмінні риси репрезентуються в реалізації порівняльних ознак щодо зовнішності людини, характеру поведінки, емоційного та фізичного стану, відношенні між людьми тощо. Таким паремійним одиницям притаманне як позитивне, так і негативне уподібнення щодо об'єктивної дійсності. На семантичному рівні вирізняється їхня значеннева багатогранність, адже вони можуть застосовуватись, із одного боку, з метою похвали, схвалення, а з іншого – для висміювання чи передачі співчуття, жалості. Візьмемо до прикладу спільну для обох мов паремію *Який батько, такий і син / Like father, like son* залежно від комунікативної ситуації вона може вказувати на добре виховання, шановану суспільством сім'ю, але водночас і на спосіб сімейного життя, що не відповідає нормам суспільства й моралі.

Можна стверджувати, що паремії досліджуваних мов передають одні й ті ж типові ситуації, мають схожий логічний зв'язок, відрізняючись лише образами (деталлями, реаліями), за допомогою яких передається логічний зміст. Незаперечно одне: народні паремії як інтегральні складники будь-якої культури розкривають особливості національного менталітету, їм відводиться роль соціальних коректорів на основі етичних норм. І прислів'я, і приказки – невід'ємна частина культури будь-якого народу, це живий, рухливий організм, що всмоктує, немов губка, всі реалії сучасного світу, всі зміни в житті суспільства і відображає їх у своїх численних варіантах і трансформах.

Список використаних джерел:

1. Пропп В.Я. Фольклор и действительность // Москва, 1976. – 330 с.
2. Пермяков Г.Л. Основы структурной паремиологии // Москва: Наука, 1988. – 236 с.
3. Martin H. Manser. The facts on File Dictionary of Proverbs // InfoBase Publishing, The USA, 2007.

Шевченко Л.О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

СЕМІОТИЧНІ ПРОЦЕСИ В ІСПАНСЬКОМУ ПОСТМОДЕРНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

XX століття після двох світових війн, голокосту, тоталітарних режимів, вивільнення атомної енергії та екологічних катастроф вже не могло розвиватися за гуманістичними законами попередніх століть. Мистецтво, що першим зреагувало на зміни в суспільстві, стало втіленням нової художньої свідомості, для якої світ сприймався як хаос, де були відсутні причинно-наслідкові зв'язки, ціннісні орієнтири та ієрархічно упорядковані фрагменти реальності [1, с. 23]. Звичайно і мовні індивідуальності іспанських поетів другої половини XX століття, їхні лінгвальні картини світу оформлюються під впливом суспільно-політичних та культурно-історичних чинників, традицій поетичного мовлення, що існували на той час, індивідуально-психологічних особливостей та ідейно-художнього спрямування особистості митців. Ці чинники накладають виразний відбиток на зміст і на мовну форму іспанських постмодерних поетичних текстів.

Проблема формування мовної особистості поетів Іспанії має важливе значення, оскільки розкриває закономірності функціонування мови в людині й, відповідно, поетичної структури – витвору творчості поета як конкретної людської особистості. Поет розглядає життєвий простір як необмежену реальність, де жодні кордони, політичні, економічні чи культурні перешкоди не мають значення, де люди живуть у світі, що виступає для них абстрактним поняттям, вимірюючи час власними діями. Т.А. Єщенко визначає поетів другої половини XX століття як покоління, що утворило справжній маргінальний дискурс, тобто відсторонення від усього, пов'язаного з офіціозом; покоління постепохи – постмодерну, що є в своїй сумі апокаліптичним; перше покоління нової епохи, для якого характерні такі творчі принципи [2, с. 36]: свобода творчості й особистості; здебільшого не віддзеркалення, а вербальне створення духовно-інтенційної реальності, в якій «світ постає як текст»; повернення до найпервісніших елементів міфологічної свідомості; семантична прихованість, герметичність, що розрахована на дух співтворчості митця та реципієнта-читача; аполітичність.

Поети сучасної Іспанії виступають проти того, щоб мистецтво ідентифікувалося за усталеними кліше або традиційними поетизмами.

Вони досягають такого естетичного ефекту шляхом карколомних асоціацій, що відтворюють хаос, спонтанність сучасного життя, сповненого несумісностей. Іспанська поезія пориває з традиційною лірикою і традиційним уявленням про поетичний текст як про зосереджений на собі й самодостатній мистецький факт, віддаючи перевагу процесоцентричній альтернативній поезії, що кидає виклик передбачуваній «природності», референційності, суб'єктивності, текстуальному значенню поетичного твору як жанру. Вона характеризується вільною інтерпретацією відомих сюжетів, змішаним лексичним складом, нетрадиційним пунктуаційним оформленням, розірваними реченнями та словами, постійним поверненням до окремих фраз через повтори і нагадування. Поетика другої половини ХХ століття стирає відмінність між жанрами, передбачає уведення цитат, уривків і понять з історії, філософії, математики, політики, мистецтва, музики й інших дисциплін у поетичний текст. Іспанський поет висуває на перший план той факт, що іспанський поетичний текст, як і сам поет, вплетений ідеологією, жанрами та поетами у мережу зв'язків з іншими текстами. Все це зумовлено процесами демократизації, які переживає поетичне мовлення, наповнене елементами розмовного стилю та спрощеною синтаксичною побудовою речень.

Прикметною рисою поетичної творчості Іспанії є вільний вірш, який залучає усю сукупність різних видів версифікації, рішуче пориває з правилами традиційних систем віршування, які виявляються у відсутності певного розміру, неупорядкованих паузах, частковій або повній відсутності рими. Ще одним цікавим феноменом є іспанські поетичні тексти «про ніщо», які виступають репрезентацією професійної гри поетів, що вражає своєю фрагментарністю, відсутністю логіки та єдності структури. Представники іспанської поезії вдаються до корінних мовно-естетичних змін, їхній образний слововжиток має широкий спектр від яскраво вираженого ліричного початку до пародійно-гротескних стильових варіацій, семантичного і графічного експериментів з усталеними поетизмами іспанського віршованого мовлення.

Сучасний етап розвитку іспанської поезії характеризується низкою мовних і семіотичних процесів, які вимагають особливого вивчення. Нове мистецтво ХХ століття потребує нового підходу до породження, сприйняття і декодування поетичного тексту: воно орієнтує читача на поетичну гру з автором. Взагалі ігрова ситуація в іспанській поезії явище не нове, однак в епоху постмодернізму вона знаходить безпосереднє вираження у тому, що поетичне повідомлення передається від «Я» до «Я», коли людина звертається до самої себе, щоб з'ясувати свій внутрішній стан або власне місце у Всесвіті. Ця ситуація співзвучна з домінантним

принципом егоцентризму в семіотичній теорії та поглядом на поетичний текст як на певну саморефлексію поета-мовця, самоосмислення в термінах Іншого, комунікації з Іншим [3, с. 43]. Друге «Я» у тексті функціонально прирівнюється до третьої особи, і текст одержує композиційний розвиток по лінії «Я – Інший». Така можливість розмежування світів була окреслена М.М. Бахтіним у концепції корелятивних образних категорій «Я – Інший» і Ю.М. Лотманом у концепції автокомунікації «Я – Я», а з середини 70-х років ХХ століття знаходить підтвердження у сучасній теорії мови, яка вимагає описувати мовлення не «взагалі», а з точки зору або її адресанта, або самого повідомлення, незалежно від адресанта і адресата, або від адресата мовлення.

У каналі «Я – Я» відбувається якісна трансформація інформації, що призводить до перебудови власного «Я» поета. Передаючи повідомлення самому собі, він внутрішньо перебудовує свою сутність, оскільки сутність особистості можна трактувати як індивідуальний соціально значущий код, який змінюється у процесі такого комунікативного акту: «Я» піддається «відчуженню», відбувається поступове «входження» в «Іншого», при якому «Я» уявляє себе «Іншим» й інсценує «діалог». Передача повідомлення по каналу «Я – Я» не носить іманентного характеру, оскільки обумовлена вторгненням ззовні додаткових кодів, зовнішніх поштовхів і ритму, що зрушують контекстну ситуацію й стимулюють внутрішній монолог. Ми спостерігаємо різноманітні системи ритмічних рядів, які виступають зовнішніми кодами та будуються за ясно вираженими синтагматичними принципами, інколи позбавленими власного семантичного значення.

На рівні поетичного тексту відбувається зштовхування і взаємодія двох різнорідних початків: повідомлення семантичною мовою і вторгнення синтагматичного додаткового коду. Тому механізм передачі інформації по каналу «Я – Я» можна представити у такий спосіб: уводиться повідомлення природною мовою, потім уводиться додатковий код, який репрезентований суто формальною, синтагматично побудованою організацією, що повністю звільнена від семантичних значень або прагне до такого звільнення. Між первісним повідомленням і вторинним кодом виникає напруження, під впливом якого з'являється тенденція декодувати семантичні елементи тексту у структурі цієї додаткової синтагматичної конструкції, що набувають нових значень. Окрім того, синтагматичні конструкції сприяють виникненню асоціацій: текст у каналі «Я – Я» має тенденцію накопичувати індивідуальні значення, організовує асоціації, що містяться у свідомості поета, і перебудовує ту особистість, яка включена у процес передання інформації по каналу «Я – Я».

Таким чином, іспанський постмодерний поетичний текст несе декілька значень: первинне – загальнономовне; вторинне, що виникає за рахунок синтагматичної переорганізації поетичного тексту; і третього рівня, що з’являється за рахунок позатекстових асоціацій – від найбільш загальних до суто особистих. Відбувається зростання інформації, її трансформація шляхом введення нових кодів, що «оголюють» глибини людської підсвідомості й змінюють саму особистість.

Список використаних джерел:

1. Гассан І. Чим є модернізм і чим він стане? Літературний і культурний аспекти // Амер. літ-ра після сер. 20 ст.: Матер. міжнар. конф-ції, Київ, 25-27 травня 1999 року. – К.: Довіра, 2000. – С. 19–28.
2. Єщенко Т.А. Метафора в українській поезії 90-х рр. 20 ст.: Дис. ... канд. філол. наук. – Донецьк, 2001. – 337 с.
3. Смуцинська І.В. Модальність французького художнього тексту: типи та засоби вираження: Дис. ... докт. філол. наук. – К., 2003. – 478 с.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Гнатюк О.Р.

аспірант,

Івано-Франківський національний медичний університет

СВОЄРІДНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ВИРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЗМУ У ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКІВ-НОВЕЛІСТІВ В. СТЕФАНИКА ТА Е. КОЛДУЕЛА

Найсуттєвішою тенденцією української прози 70-х років ХІХ століття було прагнення всебічно розкрити внутрішній світ персонажів, відтворити приховані від зовнішнього сприйняття духовні процеси людської діяльності. Посилена увага до людської психології як відбиття зовнішніх впливів – характерна риса не лише української реалістичної прози, а й тогочасної європейської літератури. Розкриття психологічного детермінізму в його чуттєво-емоційних і раціональних вимірах, усебічне змалювання людської душі визначають у нерозривній єдності з зображенням соціального буття людини основний ідейно-естетичний зміст кращих творів української реалістичної прози.

Саме з творчістю В. Стефаніка Леся Українка пов'язує новий етап у розвитку українського реалізму. «Зіставляючи новели В. Стефаніка й оповідання Ю. Федьковича, Леся Українка виявляє якісно відмінний характер реалізму Стефаніка. Вона вважає, що оповідання В. Стефаніка при всій їхній реалістичності й документальності – не фотографії, а саме малюнки, ніби ескізи для майбутньої картини. Ці малюнки «пройняті тим животворним духом співчуття автора до своїх персонажів, який надає непереможної чарівності художнім творам і якого не може приховати навіть найоб'єктивніша форма» [6, с. 9].

Тобто внутрішній, закритий від людського ока, стан душі знайшов відповідника в експресії слова і ширше – в образній системі, як виразу цієї душі. «І тут непотрібно шукати зв'язок з реальністю – насамперед соціальною, що було обов'язковим для позитивізму» [2, с. 253].

Щось схоже можна побачити в американського письменника-новеліста Е. Колдуела. Критичний реалізм Е. Колдуела збагатив американську новелу новими рисами. Психологізм, безпристрасний стиль оповідей, відсутність авторських оцінок, внутрішній монолог і непомітний перехід від нього до авторського мовлення, схильність до

трагічних кінцівок, майстерне володіння деталлю – все це характерне для нього. Образи Е. Колдуела іноді навіть подані гротескно, але всі вони взяті з життя.

Про що б не писав В. Стефаник, у центрі розповіді завжди виступає людина з її проблемами, думками, переживаннями і прагненнями. Усі герої В. Стефаника або безнадійно хворі, або безнадійно вбогі, або ж безнадійно нещасні. Є багато безнадії в житті його героїв, але й багато такого, про що не соромно розповісти усьому світові.

Те ж саме ми знаходимо в Е. Колдуела, знавця життя народу, особливу увагу до простих людей і до їхніх проблем. Гуманістична спрямованість творчості Е. Колдуела досить відчутна, оскільки в образі простих людей, письменник помічає внутрішню благородність і справжню людяність.

Стильовою домінантою В. Стефаника став експресіонізм, поєднаний з реалізмом та натуралізмом. Оскільки письменники-експресіоністи вже не прагнули пізнати і зобразити світ через відтворення швидкоплинних вражень від нього, вони намагалися прорватися до справжньої реальності через суб'єктивно-інтуїтивне пізнання спільного для світу людей і природи. Звідси і прорив до підсвідомого, розкриття витоків зла і джерел людського добра. В. Стефаник збагатив цей сплав виразним національним компонентом, представленням мужицтва як особливого соціального і культурного феномену.

В експресіоністичній манері, були написані новели і Е. Колдуела, наприклад «Порожня кімната», для якої характерна нервова емоційність, фрагментарність та плакатність письма, позбавленого від прикрас. «Завданням автора цієї новели було створити певну емоційну атмосферу, а саме стан душі молодої вдови, яка вперше після смерті чоловіка залишилась на одинці з собою. Новела насичена недомовками. Читач нічого не знає ні про героїню оповідання Тамазін, ні про її покійного чоловіка. Відсутні також ознаки місця і часу дії. «Проте письменник надав ваги окремим емоційно важливим деталям» [9, с. 187].

Гумористичні тексти автору дуже вдаються, хоч насправді є безліч таких, від яких сміятися зовсім не хочеться; «Чутки», «Безліч шведів», «Десять тисяч ящиків під лохину». Колдуела цікавить весь спектр людських взаємин, і тому з'являється сильний гротеск у творі «У день зарплати на Саванна-рівер» і трохи менш шокуючий «Зимовий гість». Чимало з його героїв бідні і нещасні, і такі трагічні історії, як «Чоловік і жінка», «Польові квіти», «В натовпі людей», є зовсім не вигаданими і тому сильно зачіпають струни душі. У творчості Е. Колдуела присутній гротеск та іронія, символізм і глибокий психологізм. Авторська оцінка не дається прямо, багато чого сховано в підтекст.

Іноді Е. Колдуел навіть хизується своєю винахідливістю. Він бере ідентичні ситуації в людському житті і експериментує – які найрізноманітніші та найнеочікуваніші рішення можливі зі схожих елементів.

Це як експериментальний метод, який як вважав Е.Золя, виникає в силу природнього прогресу, спираючись на: почуття, розум, досвід. Експериментальний метод веде до пізнання життєвих пристрастей та інтелекту, а його кінцева мета – пізнання людини і як окремого індивіда, і як члена суспільства.

У творах Е. Колдуела ми знаходимо все, що є в житті, оскільки його герої говорять самі за себе. Звідси – особлива манера нарації. Про жорстоке, грубе і дике в американському житті письменник розповідає з таким зовнішнім спокоєм і незворушністю, що може скластися враження, ніби автор байдужий до того, як складається доля людини. Проте сам Колдуел, це категорично заперечує: «Я люблю простих людей. Я сам один із них. Я ненавиджу тих, хто дивиться зверху вниз на простих людей», – стверджував він в одному із своїх інтерв'ю [4, с. 8].

Таку саму любов до простого народу спостерігаємо й у В. Стефаника. Герої Стефаникової творчості – це жертви жорстокої суспільної нерівності. Твори Стефаника – це тяжкі терпіння, це розпач тих людей, які працюють на інших і які пухнуть з голоду, замерзають у нетопленій хаті. Ці терпіння доводять часто героїв В. Стефаника до жорстокостей, але все це через життєву безвихідь, у яку вони потрапляють. «Це люди прості, але які там їхні потріскані від болю душі! Читаєш про них у В. Стефаника, бачиш їх, болієш з ними, плачеш з ними і плачеш над ними» [6, с. 180].

Твори В. Стефаника за змістом і за формою є глибоко народні. Тісно пов'язаний з селянським світом, В. Стефаник у своїх новелах відтворив їхні погляди на життя, на стосунки в суспільстві, розкрив суперечності в тогочасному галицькому селі. Письменник був твердо переконаний, що «нема сили, яка звільнила б народ, крім сили самого народу» [1, с. 128].

Зв'язок новелістики Е. Колдуела з фольклором виражається не тільки використанням фольклорних жанрів чи стилізацією, але й проникненням в художню сутність оповідань автора таких прийомів, характерних для усної народної творчості, як навмисне згущування барв, гіперболізація подій, загострення характерів. І хоча його новелістика не відрізняється великою різноманітністю ситуацій, автор не боїться повторитись. Проте, варто зазначити, що схожі ситуації та конфлікти у нього виходять кожного разу неповторними.

Отже, вся літературна і громадська діяльність як В. Стефаника, так і Е. Колдуела була спрямована на те, щоб піднести свідомість простого

народу. Вони обоє творили в стилі стислої соціально-психологічної новели, для якої характерний глибокий внутрішній ліризм і драматизм, зосередження основної уваги не на описі зовнішніх подій з життя простого народу, а на відтворенні їхніх душевних трагедій, породжених соціальними та іншими причинами.

Про стислість їхніх творів свідчить композиція. Письменники не вдаються до етнографічних описів звичаїв, не подають широких пейзажних картин. Автори мало говорять від себе, більше говорять чи роздумують їхні герої. У цих новелах велику роль відіграють діалоги та монологи. У творах немає довгих періодів, ускладнених синтаксичних конструкцій, дієприкметникових чи дієприслівникових зворотів. Речення в них короткі, проте інформативні завдяки використанню численних дієслів і порівняно малу кількість епітетів та означень.

Обидва письменники не показують свого ставлення до зображуваного, не виявляють прямо своїх симпатій чи антипатій, виступають як люди нібито безсторонні – і все ж ліризм пронизує кожне їхнє слово. Зовнішня об'єктивність новел не в змозі приховати грікі почуття авторів, які близько до серця сприймають горе своїх персонажів і співчувають їм, переймаються їхньою долею. Про це свідчать, зокрема, новела В. Стефаніка «Новина» та новела Е. Колдуела «Донька». Проблематикою обох творів є конфлікт батьківської любові та моральних цінностей із реаліями життя в умовах голоду і злиднів. Спільною є також тема обох новел – зображення складних, навіть екстремальних умов життя простої людини та спроби знайти вихід із цього становища, що стає причиною трагедії. Трагедія також є спільною для обох творів. Це – дітовбивство. Обидва письменники розкривають соціально-психологічні причини такого жахливого вчинку головних героїв. Останніх охоплює розпач та власне безсилля від постійних злиднів. Проте жоден із письменників не засуджує однозначно свого героя, намагаючись перемістити акцент (зосередити увагу) на передумови їхніх вчинків. Автор не стає на сторону головного героя, але виявляє розуміння його вчинку. Людина в екстремальних умовах може стати сильнішою або зламатися. На жаль, обидва герої обрали другий шлях, бо вбачали в ньому порятунк від подальшого нестерпного життя.

Варто відзначити, що спільними є не лише проблематика і тема обох новел, але також їхня композиційна оригінальність. У Стефаніковій новелі «Новина» розв'язка перенесена на початок твору, експозиція є зворотньою. Щодо новели Е. Колдуела «Донька», то тут експозицію, навпаки, подано перед зав'язкою, проте ні експозиція, ні зав'язка, ні навіть початок самого твору не дають читачеві уявлення про головну подію. Вперше ми дізнаємось про нещастя, яке ми розуміємо тільки в ретроспекції,

повертаючись до початку твору за допомогою означеного артикля *the*: *had taken the word*. В обох новелах відсутня внутрішня мова, монологи, але розповідь ведеться так, що можна простежити зміни у психічному стані героя – від легкого роздратування до душевних мук, наближених до божевілля. І Гриць і Джим живуть у страшній нужді, тож коли донька Гриця і донька Джима просять їсти, це дратує обох чоловіків: «То їжте мене, а що я дам вам їсти?»... *I just couldn't stand it no longer. I just couldn't stand hear her say it*. «Ось вона – страшна правда: вони не можуть проговорити дітей. З цього народжується страх» [7, с. 13].

Творчість В. Стефаніка, як і творчість Е. Колдуела, – це сага про вічне людське горе й безмежну радість, передана простими словами, щоби відчувати всю розкіш людського життя. Але цей трагізм, це горе не штучне, а взятє з життя, взятє з кожної хвилини бідності і злиднів.

Таким чином, своєю творчістю обидва письменники створили окремий художній світ, світ терпінь і нужди. Ці терпіння доводять часто героїв до жорстокостей, злочинів, але попри це, в кожного з них глибоко в душі заховані чутливість, чесність і жаль до бідних дітей. Герої письменників – люди прості, але з потрісканими від болю душами.

Як бачимо, на проблемно-тематичному, жанровому та поетикально-стилістичному рівнях між творчістю В. Стефаніка і Е. Колдуела є багато синхронних спорідненостей, що відкривають перспективу порівняльного аналізу художнього вираження психологізму в українській та американській літературі початку ХХ століття.

Список використаних джерел:

1. Бандура О.В. Стефанік. – Львів. – 1956 – 132 с.
2. Гнатюк М. Шевченко. Франко. Стефанік. Іван Франко і розвиток сатиричних жанрів у західноукраїнській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Матеріали міжнародної конференції. – Івано-Франківськ:Плай, – 2002. – 498 с.
3. Кашкін І. Для читача-сучасника. М., «Советский писатель», 1977. – 560 с.
4. Эрскин Колдуелл «Вдоль и поперек Америки». – «Прогресс». – М. – 1966. – С. 160.
5. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – Л.: Просвещение, – 1979. – С. 114-123.
6. В. Стефанік у критиці та спогадах. «Дніпро». – К. – 1970. – 482 с.
7. В. Стефанік. Новина. Камінний хрест. Сини / Автор-укладач В.О. Казакова – Харків: Ранок, 2001. – 48 с.
8. История американской литературы. Под ред. проф. Н.И. Самохвалова. Учеб. пособие для студентов фак-товиностр. яз. пед. инс-тов, ч. II. – М. – «Просвещение». – 1971. – 319 с.
9. Черненко О. Експресіонізм у творчості Василя Стефаніка. – [Б.м.], 1989.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Гук З.Ю.

аспірант,

Львівський національний університет

імені Івана Франка

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ГЕРМАНІЗМІВ В ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ ГАЛИЧИНИ В ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ 1940-1944 РОКІВ

Динамічний розвиток суспільства та історичні події неодмінно впливають на зміни у мові, постійно поповнюючи лексичний склад мови новими елементами. Українська мова завжди була відкритою для поповнення лексикою з іншомовних джерел.

Метою дослідження є виокремити лексико-семантичні групи лінгвоодиниць німецького походження в публіцистичних текстах газетних видань Галичини за період 1941-1942 рр.

Об'єктом дослідження стали германізми з таких газетних видань: Львівські вісті (1941-1944 рр.), Вільне слово (1941-1942 рр.), Голос Підкарпаття (1942-1944 рр.) за період одного року. Германізми були виокремлені з газетних текстів методом суцільної вибірки та опрацьовані методом наскрізного аналізу. Загальна кількість знайдених германізмів становить 87 лексем.

Актуальність теми полягає в тому, що питання германізмів, їхня стилістика та функціонування в публіцистичних текстах є мало вивченими та потребують більш детального дослідженнями.

Для повноти дослідження слід зазначити, що під поняттям германізм вважатимемо слово, його окреме значення, вислів тощо, запозичені з німецької мови або перекладені чи утворені за її зразком.

Українсько-німецькі мовні контакти в Галичині мають давню історію та залиши свій слід в українській мові. Ще за часів Галицького князівства існували інтенсивні торгівельно-економічні зв'язки, згодом значно впливу мова зазнала в період Австро-Угорського панування. Після розпаду імперії німецькомовний вплив дещо послабився, оскільки багато носіїв німецької мови покинули межі Галичини. О. Горбач у своїй праці зазначає, що «наново віджили деякі германізми, бо прийшла ще й повинь нових слів із новою окупацією Галичини 1940-1944 років, коли

служба в німецьких військових частинах принесла в мову українського вояцтва хвилю нових германізмів» [6, с. 447]. Цей період знаменується завершальним етапом у контактуванні української та німецької мов. За радянський період влада всіляко намагалась викоринити германізми з ужитку, а більшість лексем німецького походження не увійшли до складу Словника української мови (1970-1980 рр.). Чимало досліджень присвячено темі німецьких запозичень, проте все ще залишаються мало вивчена сфери функціонування германізмів в публіцистиці, а тим паче за період німецької окупації. Тож тепер коли Україна є незалежною, а тема германізмів в українській мові і досі актуальною, саме час зробити незалежне дослідження, не заангажоване політикою.

Принципи запозичення й традиції функціонування лексичних одиниць німецького походження в українській мові на зламі ХІХ і ХХ ст. були предметом ґрунтовних наукових студій І. Шаровольського та Д. Шелудька. Окремі аспекти вивчення семантичного складу запозичень в українському узусі зазначеного періоду висвітлено в розвідках О. Муромцевої та Л. Ткач.

З окупацією Галичини відновились мовні контакти з носіями мови, що неодмінно вплинуло на розвиток мови, а саме проникненням нових та відновлення вживання вже існуючих лексем німецького походження. Такі мовні контакти мали в плив на всі сфери життя і перса не є винятком.

Мова преси це мова періодичних, видань, які розповідають про події внутрішнього та зовнішнього життя регіону, країни. Характерним для публіцистичного стилю є синтез складників наукового, офіційно-ділового, художнього та розмовного стилів. Лексика публіцистичних статей насичена суспільно-політичними та соціально-економічними термінами, уживанням в переносному значенні лінгвоодиниць інших стилів та художніми засобами.

У публіцистичному дискурсі статей окупаційного періоду представлені германізми з різних сфер життя – військово-політичної, фінансово-економічної, назви органів влади, шкільництво та інше. В цей період контактування між мовами риторика окупаційної публіцистики характеризується вживанням лексики військово-політичної тематики, оскільки в газетах описуються військові дії, а саме: алярм – *der Alarm* – тривога [4, с. 3], атентат – *das Attentat* – замах на життя людини [9, с. 2], гауптман – *der Hauptmann* – головнокомандувач [4, с. 3], гебіткомісар – *der Gebietskommissar* – окружний комісар [5, с. 4], дивізія – *die Division* – дивізія [13, с. 3], експлозія – *die Explosion* – вибух [11, с. 2], канонірка – *der Kanonier* – рядовий артилерії [13, с. 2], масакра – *das Massaker* – бійня, різанина [3, с. 1], морд – *der Mord* – вбивство [8, с. 1], оберлейтенант – *der Oberleutnant* – старший лейтенант [11, с. 2],

офензивний – *offensiv* – наступальний [2, с. 1], плюндрувати – *plündern* – грабувати, мародерствувати [1, с. 1], помордувати – *morden* – жорстоко вбивати [10, с. 1], фірер – *der Führer* – керівник, лідер [8, с. 1], штаб – *der Stab* – орган військового управління [2, с. 1].

Германізмами поповнився термінологічний фонд юридичної лексики, так до складу цієї тематичної групи увійшли такі лексеми: легітимація – *die Legitimation* – узаконення [11, с. 4], парцеляція – *die Parzellierung* – поділ землі на ділянки [13:3], прокламація – *die Proklamation* – проголошення [8, с. 1].

До фінансово-економічної групи германізмів увійшли наступні лексеми: конто – *das Konto* – рахунок [10, с. 1], асекурація – *die Assekuranz* – страхування [13, с. 3].

Тематична група лексем, що стосується шкільництва налічує наступні германізми: абсолювент – *der Absolvent* – випускник школи [4, с. 2], фахова школа – *die Fachschule* – школа на здобуття певної професії [4, с. 2].

Виробничо-промислова група лексики містить такі лексеми: броварня – *die Brauerei* – пивоварний завод [4, с. 4], бюро – *das Büro* – контора [3, с. 1], льокаль – *das Lokal* – 1. кафе, ресторан; 2. склад [3, с. 5], мануфактурний – *die Manufaktur* – виробничий [1, с. 5], фільварок – *das Vorwerk* – хутір, ферма, господарство [3, с. 4], продуцент – *der Produzent* – виробник [12, с. 4], шпихлір – *der Speicher* – комора [5, с. 5].

Тематична група на позначення абстрактних понять та загально-побутової лексики зустрічається в публіцистичних текстах літературного жанру, в громадсько-політичному та в рекламному дискурсах, наприклад: До складу цієї лексико-семантичної групи лінгвоодиноць входять такі лексеми: вильосовувати – *losen* – тягнути жереб, випомпувати – *auspumpen* – викачувати [13, с. 3], гратуляційний – *gratulieren* – привітальний [4, с. 1], деко – *die Decke* – [5, с. 5], евентуальний – *eventuell* – випадковий [1, с. 6], люксовий – *luxuriös* – розкішний [1, с. 5], мармеляда – *die Marmelade* – варення [12, с. 3], матрац – *Matratze* – матрац [9, с. 4], мати рації – *Recht haben* – бути правим [3, с. 4], смазування – *die Schmierung* – змащування [4, с. 8], файно – *fein* – добре, гарно, приємно [4, с. 7], фамілія – *die Familie* – родина, сім'я [3, с. 4].

Лексеми німецького походження передають колорит епохи, навіть, якщо вони виконують номінативну функцію і є стилістично немарковані, безперечно впливають на текст вже тому, що германізми виділяються з поміж питомої лексики української мови додаючи особливого стилістичного оформлення.

При аналізі матеріалу доведено, що мова преси містить значну кількість германізмів із різних семантичних категорій: назви суспільних класів і груп, назви економічних понять, органів влади, державних установ, громадських організацій і посад, на означення абстрактних понять; широко представлена лексика термінологічна – правнича, військова, юридична тощо. Також, проаналізовано фонетичні, семантичні та морфологічні зміни, яких зазнали германізми в процесі адаптації в мові-реципієнті. Розглянуто стилістичні функції германізмів в публіцистичних текстах за період німецької окупації Галичини.

Список використаних джерел:

1. Вільне слово / [відп. ред. М. Бараник] – Львів, 1941. – № 11. – 6 с.
2. Вільне слово / [відп. ред. М. Бараник] – Львів, 1941. – № 24. – 6 с.
3. Голос Підкарпаття / [відп. ред. О. Боднарівич] – Львів, 1942. – Ч. 2(36). – 8 с.
4. Голос Підкарпаття / [відп. ред. О. Боднарівич] – Львів, 1942. – Ч. 5(39). – 8 с.
5. Голос Підкарпаття / [відп. ред. О. Боднарівич] – Львів, 1942. – Ч. 6(40). – 8 с.
6. Горбач О. Арго в Україні / О. Горбач. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. – 688 с.
7. Крысин Л. П. Иноязычные слова в современном русском языке / Л. П. Крысин. – М.: Наука, 1968. – С. 36.
8. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 73. – 4 с.
9. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 1. – 2 с.
10. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 20. – 8 с.
11. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 22. – 4 с.
12. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 45. – 4 с.
13. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 46. – 4 с.
14. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 73. – 4 с.
15. Львівські вісті / [відп. ред. Г. Андрашко] – Львів: Вид-тво Львівські вісті, 1941. – № 99. – 4 с.

Панасенко Є.О.

слухач,

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

ПОНЯТТЯ, ГЕНЕЗИС ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБОВИХ ЗАЙМЕННИКІВ У КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОГО МОВОЗНАВСТВА

Генезис, загальне поняття та функціонування особових займенників у загальному мовознавстві завжди цікавили багатьох вчених-філологів та інших науковців. Теоретико-методологічною базою зазначених питань є символічні узагальнення (теорія універсальної граматики та когнітивної лінгвістики, філософії граматики, психолінгвістики, історичної граматики), концептуальні моделі (процеси людського мислення та проблеми розвитку мови, теорії про спільне походження мов, загальні (універсальні) засади займенника як частини мови та його генезису в лінгвістиці).

Відповідно, у статті було поставлено **наступні цілі:**

а) встановити співвідношення між займенниками та іншими частинами мови, базуючись на фундаментальних теоріях та концепціях видатних вчених;

б) репрезентувати функціонування займенників у природній людській мові, опираючись на різноманітні авторитетні положення та умовиводи науковців;

в) з'ясувати походження займенників у контексті загального мовознавства, при цьому посилаючись на філософські концепції, лінгвістичні теорії універсальності мови, теорії людського пізнання та психофізичних особливостей пізнання мови.

Співвідношення між займенниками та іншими частинами мови було завжди досить проблематичним для визначення. Відомо, що займенники не називають предмету та його ознак, але вказують на нього, але конкретне лексичне значення займенник набуває лише в певному контексті. Вивчення частин мови в сучасній лінгвістиці проводиться під пильною увагою виходячи з морфологічно-синтаксичних характеристик та семантики. На думку В.М. Жирмунського, підсилення морфологічно-дериваційного критерію робить головним структурно-синтаксичний аспект і стає основою для трактування частин мови як слів різноманітних дистрибутивних класів [3, с. 16].

На сьогоднішній день немає однозначної відповіді, який критерій є головним. Л.В. Щерба висунув ідею врахування трьох критеріїв: семантичного, морфологічного і синтаксичного. Саме на щербівській концепції ґрунтується сучасна класифікація частин мови [8, с. 85].

У лінгвістиці особливе питання посідає виділення займенників у окрему частину мови. У науковому світі вивчення займенників наявні дві

протилежні точки зору: одні науковці вважають займенник особливою частиною мови, до таких вчених варто віднести М.В. Ломоносова, О.Х. Востокова; інші вчені не вважають займенник самостійною частиною мови, серед таких вчених О.О. Потебня, О.М. Пешковський [1, с. 158]. Науковці Р. Кверк, С. Грінбаум, Дж. Ліч та Я. Свартвік вважають займенник окремою частиною мови, спираючись на гетерогенність класу займенників, на основі ряду спільних характеристик, які вирізняють їх від іменників: займенники не приймають детермінатів, вони мають об'єктний відмінок, вони мають категорію відмінка, вони мають виражені родові ознаки, форми однини та множини часто морфологічно не співвідносяться. Науковці виділяють займенники на основі приватної та загальної референції [9, с. 345].

За категоріальними значенням займенники протиставляються усім номінативним частинам мови, основною функцією яких є номінативна. Займенники нічого не називають, а лише вказують на предмети, на ознаки, на кількість, на різноманітні стосунки, тому категоріальне значення займенника є вказування без найменування. Це значення поєднується з іншими частішими значеннями: питальними, заперечними, неозначеними. За характеристикою займенників термін «вказування» вживається двояко: у широкому значенні (означає категоріальне всього класу займенників) та у вузькому (вказівка семантики одного з розрядів займенників) [4, с. 125].

Можливість указувати на певний предмет чи ознаку предмета здійснюється в займенниках за рахунок їхнього лексико-граматичного значення, який має узагальнений характер. Так, слово *я* вказує на істоту, особу, тобто на людину, на особу, яка говорить; *ти* означає істоту, особу, співрозмовнику, якому адресоване повідомлення; *він* означає один предмет – істота чи неістота, яка не бере участі в мовленнєвому акті, тобто вказує на особу чи предмет, про який говорять.

Теорія про універсальність займенників відображена в роботах багатьох учених, які говорять про займенники як про «надчастини мови», тим самим визначаючи неденотативний спосіб найменування немовних реалій як фундаментальну особливість займенника, що семантично, функціонально, граматично ставить його над всіма іншими номінативними частинами мови. Саме ця особливість дозволила лінгвістам висунути гіпотезу про першість займенників у природній людській мові [4, с. 134]. На думку Н.Ф. Устиної, категорія особи особових займенників посідає місце серед найдревніших категорій, котра, як вона говорить, знайшла собі вираження в мові на самому ранньому етапі її розвитку [6, с. 73]. Як зазначає Д.А. Штелінг, основна модель мови розкривається через її елементи, які є найбільш древніми та універсальними у всіх мовах світу – у особових займенниках. Ці факти змушують нас дійти до висновку, що в

системі займенників вбудована архаїчна, ненаукова картина світу, у якій реалізуються феноменологічні знання [7, с. 76].

Зазначене знання пов'язане з первісним поділом світу на предметні сутності, які віднайшли своє відображення у системі особових займенників. Являючи собою відображення архаїчної моделі світу, така категоризація усіх сутностей буття: *я – ти – все решта* – є універсальною для усіх мов світу, яка знайшла втілення у системі особових займенників у тричленній парадигмі. На думку В. фон Гумбольдта, першоосновою є особа, яка говорить, і яка знаходиться в безпосередньому контакті із природою й не може не протиставляти всьому світу в мові свого «я». Але само поняття «я» також включає «ти», а це протиставлення тягне за собою виникнення третьої особи, яка, виходячи з кола тих, хто говорить, і поширюється на неживі предмети [2, с. 238]. Двоюкість займенника полягає в тому, що він позначає з одного боку поняття, а з іншого – ступінь, на якому знаходиться знання й надає слову якість смислового виходу, на котрій базуються смислові категорії мови.

Когнітивним джерелом категорії роду є подальший розвиток протиставлення усього предметного світу на *живе-неживе*, що стало передумовою для детальнішої родової диференціації (*he, she, it, er, sie, es, він, вона, воно*).

Категорія *істоти-неістоти* відображає антропоцентричну установку людського мислення і формується у процесі емпіричного пізнання як результат спостереження за предметом. Поняття «істота» є прикладом аніمالістичного минулого мови, коли до живого відносили все те, що рухалося. У цьому зв'язку протиставлення предметів на ті, що самі рухаються та ті, що самі не рухаються, буде релевантним. Здатність до самостійного переміщення здавна вважалась однією із характерних ознак живого [5, с. 84]. Особові займенники належать до тих слів, які виражають найзагальніші поняття, при цьому цілком природно припустити наступне: чим вищий ступінь узагальненості значення слова, тим менша можливість його контекстуального варіювання. Значення займенників *я* і *ти* не змінюються від одного акту у мовленні до іншого. Займенник *ти* має постійне значення «адресат мовлення» і граматичні засоби його оформлення.

Аналізуючи походження та розвиток займенників у індоєвропейській та германській мові, ми спостерігаємо, що серед займенників особливо виділяються своїми відмінковими формами та відсутністю категорії роду два особових займенники – першої та другої особи – та схожий за відмінковими формами зворотний. Відмінкові закінчення особових займенників у індоєвропейських мовах зовсім різні й не зводяться до архетипів; спільні риси наявні в основах. Але це не означає, що у відмінюванні особових займенників між індоєвропейськими мовами немає

нічого спільного: окремі основи виконують ті чи інші відмінкові функції, вони і складають базу відмінювання.

Встановлено, що займенник не називає особу чи предмет, а лише вказує на неї, конкретне лексичне значення займенник набуває в певному контексті. Теорія, що займенник є частиною мови, – загальноприйнята, проте Л.В. Щерба та Л. Блумфілд вважають займенники словами-субститутами, які розподіляються за іншими номінальними частинами мови.

Було репрезентовано систему функціонування займенників, які вважаються виходом смислової побудови мови та її смислових категорій, а особові займенники є мовною підсистемою, у якій лежить понятійна основа лінгвістичної моделі людини як особистості. Універсальність займенників полягає в їхній властивості використовуватися в якості «надчастин мови». Першість займенників у природній людській мові є основною моделлю мови, яка розкривається через найбільш древні, універсальні елементи в усіх мовах світу – в особових займенниках.

З'ясовано, що першим понятійним протиставленням у свідомості людини був поділ на категорії: *я <> увесь світ, я <> ти, я <> ти <> він, вона, воно*. Пізніше відбувся поділ на *істоту/неістоту*, де відбилась антропоцентрична установка людського мислення у процесі емпіричного пізнання як результат спостереження, відповідно, пізніше відбулась родова диференціація: чоловічий, жіночий та середній рід.

Список використаних джерел:

1. Виноградов В.А. Род [Текст] / В.А. Виноградов // Языкознание. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 417 с.
2. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества [Монография] / В. Гумбольдт // Избранные труды по языкознанию. – пер. Г.В. Рамишвили. – М.: Прогресс, 1984. – 400 с.
3. Жирмунский В.М. О природе частей речи и их классификации [Текст] / В.М. Жирмунский // Вопросы теории частей речи на материале языков различных типов. – Л.: Наука, 1968. – № 3. – С. 7–32.
4. Майтинская К.Е. Местоимения в языках разных систем: [Монография] / К.Е. Майтинская. – М.: Наука, 1969. – 309 с.
5. Мыркин В.Я. Типология личного местоимения и вопросы реконструкции его в индоевропейском аспекте [Текст] / В.Я. Мыркин // Вопросы языкознания. – М.: Наука, 1964. – № 5. – С. 78–86.
6. Устинова Н.Ф. Местоимение как часть речи в современном английском языке [Текст] / Н.Ф. Устинова // Вопросы германской и романской филологии: Сб. научн. трудов. – Л.: ЛГУ, 1954. – Нов. сер. – Вып. 1. – С. 71–101.
7. Штелинг Д.А. Грамматическая семантика английского языка. Фактор человека в языке [Монография] / Д.А. Штелинг. – М.: МГИМО ЧеРо, 1996. – 250 с.
8. Щерба Л.В. О частях речи в русском языке [Текст] / Л.В. Щерба // Избранные работы по русскому языку. – М.: Учпедгиз, 1957. – 186 с.
9. Quirk R. A comprehensive grammar of the English language [Monograph] / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, and J. Svartvik. – London: Longman, 1985. – 1665 p.

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Подолук С.М.

*кандидат філологічних наук, викладач,
Луцький педагогічний коледж*

ПОХОДЖЕННЯ ТА СТАДІАЛЬНІСТЬ КОЛЯДОК З ВІЙСЬКОВИМИ МОТИВАМИ

Незважаючи на постійну увагу науковців до питання вивчення колядок, проблема походження колядок з військовими мотивами залишається малодослідженою. Увага фольклористів зосереджувалась, головним чином, на жанрових особливостях текстів, тоді як питання генези та національної специфіки українських колядок й досі залишаються недостатньо вивченими.

Мета нашої розвідки – віднайти й систематизувати зразки українських колядок з військовими мотивами, з'ясувати час утвердження тих або інших образів, рис відповідно до відомих етнографічних фактів, раритетів давніх епох. Однією з суттєвих особливостей українських колядок з військовими мотивами є те, що пам'ять народу зафіксувала й зберегла у мотивах не одну, а декілька стадій національного розвитку. Зрозуміло, що поділ українських колядок з військовими мотивами на стадії – лише умовна наукова конструкція, оскільки чітких меж між різними етапами їх побутування провести неможливо.

Окремі тексти колядок з військовими мотивами зберігають **рудименти епохи неоліту (VI – поч. IV тис. до н.е.)**. Саме у цей період відбувся перехід від мисливства до скотарства, а згодом – хліборобства й осілого способу життя, що сприяло зростанню ролі жінки у суспільстві. Основною родинною одиницею того часу була матріархальна родова община на чолі якої стояла найстарша жінка роду. Одружуючись, чоловік переходив у рід своєї дружини й залишався там жити [12, 29]. Вступ у права чоловіка супроводжувався численними випробуваннями. Саме про такі перешкоди йдеться також у колядці, в якій герой фантастичним шляхом іде на сватання. Тут *мости з тонкої трости, гатки з кудрявої м'ятки, стовпи золотії та шнури дротянії* [10, 41].

З епохою неоліту дослідники пов'язують також мотиви казкової мандрівки воїна у чужу землю (*у тридев'яте царство, за тидев'ять земель*), у якій парубкові доводиться здолати перешкоди з метою завоювання нареченої. Частим мотивом парубоцьких колядок з

військовими мотивами є повчання матері перед походом: *У неділейку бардзо ранейко, / Святий вечір, бардзо ранейко, / Та й прийшов наказ йти на войнойку./ Хто сина має – хай виражає, / Хай виражає, хай навчає:/ Іди, синочку, та й на войнойку, / Поперед війська не показуйся, / Позаду війська не вставайся...*

Рудименти матріархальних норм дослідники знаходять також у старовинних колядках, у яких співається про те, як матінка «*войском правляла*». Одну таку колядку записано в Олевському районі Житомирської області. У своєму монографічному дослідженні ми доводимо присутність елементів матріархату в цій колядці: «це і величання дівчини *панночкою*, і шанобливе ставлення до неї, як не до своєї рівні (*зняв шапочку, поклонився*)». Підкреслюємо, що «в пору встановлення ранньопатріархальних норм парубки почувались зовсім інакше: заходили до хати, не знімаючи шапок, а почасти могли заходити й на конях, що донедавна практикувалось у весільнообрядовій інтерпретації» [12, 142-143].

В епоху енеоліту (IV-III тис. до н. е.) на території України відбулися великі соціальні зміни: на зміну матріархальним традиціям прийшли патріархальні. Цьому сприяв ряд передумов, зокрема, осілість племен, перехід до правильного скотарства й винайдення тяглової сили у господарстві. Осілість племен супроводжували численні війни між ними за території. Традиційність військового побуту цього часу на території України підтверджують кемі-обинські стели епохи енеоліту, або мідного віку (IV-III тис. до н.е.), зокрема їхнє військове спорядження, бойові сокири, скіпетри, підкови. Схоже, саме з таким подіями пов'язані колядки з мотивами захоплення чужих земель та здобування жінок під час військових походів. Наприклад, серед колядок з військовими мотивами є такі, у яких воїни вирушають у чужу землю по наречену для князя. Жінки у такому випадку повністю упокорюються чоловікам-здобувачам. У колядках також заходимо ідеалізацію військового побуту, що може бути пов'язаний з цим періодом. Лицар пускає *стріли-дробен дощик*, його меч виблискує, як сонце в хмарі [7, 55]. У подібних колядках ідеалізація образу коня очевидна. У таких текстах гіперболізовані також його можливості: «*Єк конем шмигнув, аж си Рим здригнув*» [9, 33], «*море перескочит, копитца не змочит*» [1, 227].

В епоху бронзи (II тис. до н.е.) відбулося удосконалення коліс та возів, винайдення човнів, що особливо сприяло розвитку чоловічих військових об'єднань. Про це свідчить військове спорядження того часу: наконечники до списів, бойові сокири, короткі мечі-кинджали, фібули-застібки тощо. Під час військових сутичок переможці вбивали чоловіків і забирали жінок силою. Саме з цим історичним періодом, припускаємо,

пов'язані мотиви колядок, у яких герой подорожує *мідними човнами* [7, 64] зі *срібним весельцем* [10, 41]. Веде коника в сріблі, підкованого *срібними підківками* [7, 58]. Меч у лицаря блищить, як *ясен місяць*, біла кошуля прана *срібним праничком*. Образ лицаря, як правило, незвичайний. У чужій землі він здобуває великі скарби й дарує їх своїм слугам: *«сукна – не міру, грошей – не ліку»* [4, 33-34], *«поля не міряні, гроші не лічені»* [3, 159-160].

Особливого розквіту військова ідея набула впродовж **доби раннього заліза (I тис. до н.е. – I тис. н.е.)**. На думку Віктора Давидюка, саме з часів раннього заліза колядно-щедрувальна традиція українців існує майже в незмінному вигляді [5, 68]. На території України у цей час домінували скотарські племена киммерійців, скіфів та сарматів, які мали добре розвинену військову організацію та існували за рахунок грабувань під час численних воєн. Їхніми бойовими обладунками були спис, лук, булава, бунчук. Уявлення епохи раннього заліза будувалися на віруваннях у тотемні зв'язки між родом і певним звіром чи птахом. Дослідники переконують, що, відповідно до родового тотема, скіфів пов'язували зі зміями, сарматів – з птахами (гайворонням), неврів – з вовками [5]. Тож збережені у колядках тотемні ознаки воїнів чи їх ворогів можуть свідчити про їх походження. Зокрема, зображення птахів, що супроводжують воїна-богатиря, у давнину могли слугувати ознакою зв'язку з племенами сарматів.

Роль священної птахи у колядках почасти виконує *орел* чи *сокіл*. / *Ой сивий орле*, / *високо літаш*, / *Високо літаш*, / *далеко видаш* [7, 44].

В українських колядках з військовими мотивами трапляються й фантастичні образи тварин. У піснях змальовуються *олениці з п'ятдесятьма рогами*, *«єдним тарельцем»* [7, 56] або *«тур-оленець, на голівці ж му девят рожечків»* [3, 239].

Військові мотиви колядок мають зв'язок і з **періодом розвитку слов'янського світу**. Перша українська й слов'янська держава була утворена у IV ст. антами. Згадки про них подають візантійські історики. «Слов'янами й антами не править один муж, але здавна живуть вони громадським правлінням і так усі справи, добрі чи лихі, вирішують спільно» [11, 408].

В епоху великого переселення народів, що почалася з IV ст. н.е., «територія України стає щитом Європи й приймає на себе найтяжчі удари азійських варварів (у V ст. – болгар, у VI ст. – обрив, у VII ст. – хозарів, у IX ст. – угрів, у X-XI ст. – печенігів)» [15, 126]. Тож населення, яке у цей час населяло простори України, впродовж довгих століть жило під натиском завойовників. Свідченнями тих подій є високі укріплення, вали, глибокі урвища, які у різних містах України можна побачити ще й

нині. Мотив облоги поселення легко вгадується також у колядках («Чи ти спиш, чи лежиш»): «...вже турки-вороги / І наш город обняли, / Наш городок обняли, / Наших діток забрали [2, 9].

Дослідники акцентують увагу також на зафіксованих у колядках походах на Візантію [15., 127] («А з поля, поля да туман устає»). Герой колядки «із вечора коня осідлав, А вже к світові під Царів град став. Ой, як б'є, тай б'є на Царів город: Цар ся дивує, хто то воює» [2, 9]. Відомо ж, що «походи на Візантію стали такою загрозою для країни, що її уряд шукав союзу з антами для боротьби проти іноземних ворогів імперії, зокрема аварів та болгар» [11, 408].

Список використаних джерел:

1. Гарасим Я. Нові записи з древньої Овруччини: огляд жанрів та сюжетів // Полісся України: Матеріали історико-етнографічного дослідження. Львів: Інститут Народознавства НАНУ, 1999. Вип. 2. Овруччина. 1995. – С. 225-244.
2. Героїчний епос українського народу: хрестоматія: навч. посіб. / [упор. та прим. О.М. Таланчук, Ф.С. Кислого]. – К., 1993. – С. 9.
3. Гнатюк В. Колядки і щедрівки // Етнографічний збірник. Львів, 1914. Т. I.
4. Гнатюк В. Колядки і щедрівки // Етнографічний збірник. Львів, 1914. Т. II.
5. Давидюк В. Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі) / В. Давидюк. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2009. – 436 с.
6. Давидюк В. Історично-географічна атрибутивність щедрівок та колядок / В. Давидюк // Фольклористичні зошити. – Вип. 6. – 2003. – С. 123-148.
7. Народні пісні в записах Івана Вагилевича / Упор., вст. ст. і прим. М.Й. Шалати. – Київ: Музична Україна, 1983.
8. Народні пісні в записах Івана Манжури / Упор., вст. ст. і прим. Л.С. Каширіної. Київ: Музична Україна, 1974.
9. Народні пісні в записах Івана Нечуя-Левицького / Упор., вст. ст. і прим. О.І. Дея. Київ: Музична Україна, 1985.
10. Народні пісні з голосу Дніпрової Чайки та в її записах / Упор., вст. ст. і прим. О.І. Дея, В.Г. Пінчука. – Київ: Музична Україна, 1974.
11. Оглоблин О. Рання історія України / О. Оглоблин // Енциклопедія українознавства. – К., 1995. – Т. 2. – С. 408.
12. Подолук С. Жінки в українському весіллі: етноісторична обумовленість / С. Подолук. – Луцьк, 2013. – 316 с.
13. Рыбаков Б. Язычество древних славян / Б. Рыбаков. – Москва: Наука, 1981. – 608 с.
14. Українська фольклористика. Словник-довідник / Укладання і загальна редакція Михайла Чорнопикого. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 448 с.
15. Ярмоленко Н. Український усний героїчний епос: динаміка традиції: монографія / Н. Ярмоленко. – Черкаси, 2010. – 552 с.

Рамазанова Д.Г.

преподаватель русского языка,

Запорожский государственный медицинский университет

**ПРОБЛЕМА ГЕРОЯ В ИСТОРИЧЕСКИХ ПЕСНЯХ
О РУССКО-КАВКАЗСКИХ ОТНОШЕНИЯХ
(НА МАТЕРИАЛЕ ПЕСЕН О ГЕНЕРАЛЕ ЕРМОЛОВЕ)**

Каждый народ, участвовавший в одних и тех же военных событиях, сформировал свое видение и отношение к деятельности исторического лица, дал ему свою оценку, «запомнил» и спел о нем «по – своему». Следовательно, персонаж с именем одного и того же исторического лица в историко-песенный фольклор разных народов вошел таким, каким его запомнили современники, и с учётом тех качеств, которые в нём увидели или хотели увидеть противостоящие стороны. Так, предположим, образ генерала Ермолова, которого в России всегда считали героем, опытным военачальником, в песнях народов Кавказа обретает однозначно негативные коннотации.

На материале русской, аварской, даргинской песен можно проследить неоднозначность народных оценок его действий и характера. Так, в русской песне «Генерал Ермолов на Кавказе» герой изображен храбрым и отважным, опытным командиром, могущим вселить страх в душу сильного и опасного врага. Ермолов наделен славой, почётом, что свидетельствует о народном признании его заслуг и таланта.

«По всему Кавказу про нас слава ходит,

Наш «дедушка», наш Ермолов на всех страх наводит» [2].

Вместе с тем, характеристика героя (в первую очередь как главнокомандующего) проявляется «скрыто», через действия участников события.

«...Скоро овладели мы грозными стенами –

Бросились бежать тут из тьмы лезгин пред нами.

А потом, как поддали погорячей пара,

Словно как метлой смели самого Султана...» [2].

В сравнении «словно как метлой смели самого Султана» имплицитно проявляется сильное качество Ермолова как стратега, а сила героев явно гиперболизируется.

Совсем иная оценка дается Ермолову в даргинской песне. Он представлен жестоким завоевателем, не щадящим даже женщин и детей. Главная черта Ермолова, представленная здесь, – его жестокость.

«...И мятежных горцев я,

Бог свидетель, не щадил.

Их селения пришлось
 Обратить в руины мне.
 Вдовы горцев слезы льют,
 Плачут сироты в горах...» [5, с. 137].

Ермолов изображён как сильный стратег и достойный противник, неумолимый и беспощадный. В песне говорится о предательстве горцев и нечестной победе Ермолова. В достижении цели ему помогает феодальная верхушка («кадии») и представители духовной власти («муллы»), которые, в первую очередь, должны воспитывать дух народа и формировать его мораль.

«...Ты, Ермолов, взял Дарго,
 В этом помогли тебе
 Кадии из Акуши,
 Цудахарские муллы.
 В этом помогли тебе
 Суфий и старшины все,
 Что запродали свою
 Совесть так же, как шамхал...» [3, с. 137–138].

В анализируемой песне Ермолов – «покорнейший слуга» и «верноподданный гяур» (гяур – человек иной веры). Эпитет «верноподданный» подчеркивает, что он исполнитель чужой воли и завоёвывает земли не для себя. Но при этом не предаёт, а честно выполняет свой долг. (В свою очередь, муллы и кадии по собственному желанию и в результате подкупа отдают то, что принадлежит им и их народу).

Еще в 1819 году в ауле Кубачи была записана аварская «Песня про поход Ермолова в Акушу», опубликованная в русском переводе в сборнике сведений о кавказских горах. Генерал Ермолов в ней оценивается как достойный противник, он силен и могущественен. Сила его сравнивается с железным молотом, ломающим камни. Кроме того, он способен покорить Дарго «одной острой саблей».

«Ермоловъ, въприсутствии государя, ѣль очень мало – как ручной ястребъ, а бросался на враговъ – какъ голодный и разъяренный левъ.

Руками онъ дѣйствовалъ, подобно желѣзному молоту, ломающему камни. Когда Ермоловъ сидѣлъ, то всѣ беки предъ нимъ стояли, или солдаты» [4, с. 42].

Вместе с тем, он представлен неблагородным воином, поскольку не следует кодексу военной чести. В песне прослеживается мотив подкупа горцев (герой появился в Дарго с золотом и серебром), а это свидетельствует о несправедливой победе Ермолова.

«Ермоловъ, ты внезапно появился въ Даргѣ, съ повозками, наполненными серебромъ, и съ лошадьми, навьюченными сумками съ золотомъ» [4, с. 43].

Итак, мы видим, что оценка одного и того же героя в историко-песенном фольклоре разных народов оказывается разной. Поскольку генерал Ермолов на территории Кавказа был завоевателем и воспринимался как таковой, то и в исторических песнях народов Кавказа он изображается как отрицательный персонаж, враг, согласно фольклорной традиции. Для представителей своего народа он герой, талантливый военачальник. Если в русской исторической песне образ героя идеализируется, он изображается храбрым и отважным, блистательным стратегом, завоевавшим народную славу, то в даргинской представлен жестоким и беспощадным завоевателем. Как в даргинской, так и в аварской песнях Ермолов – достойный противник, он – силен и могущественен. Но при этом – неблагородный воин, поскольку побеждает в результате подкупа, а не в честном сражении. Здесь необходимо учитывать тот факт, что создавались песни в демократических «низах», для которых нарушение законов чести было немыслимо. Кроме того, центральной становится мысль о том, что не простые люди виноваты в поражении, а феодальная и духовная «верхушка», променявшая честь своего народа на царское золото и серебро.

Список использованных источников:

1. Емельянов Л. И. Исторические песни. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://polyanka-2.musicien.ru/publishing-news/item/150-historical-songs.html>
2. Историческая песня. Генерал Ермолов на Кавказе. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://a-pesni.org/popular20/ermolov.htm>
3. Исторические песни / под ред. С. А. Азбелева. – М.: Русская книга, 2001. – 526 с.
4. Казикумухские и кюринские ханы. Песня о походе Ермолова // Сборник сведений о кавказских горцах. Вып. II. – Тифлис: Кавказское горское управление, 1869. – 44 с.
5. Песни народов Дагестана / под ред. Н. Копиевой. – Л.: Советский писатель, 1970. – 574 с.
6. Пропп В. Я. Фольклор и действительность. Избранные статьи. – М., 1976. – 329 с.
7. Путилов Б. Н. Фольклор и народная культура. – С-Пб.: Наука, 1994. – 239 с.
8. Соколова В. К. Историческая песня. Краткая литературная энциклопедия. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://feb-web.ru/feb/kle/kle-abc/ke3/ke3-2341.htm>

ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

Кучеренко І.І.

*завідувач науково-дослідним сектором,
Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»*

ДО ІСТОРІЇ НАПИСАННЯ ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМОМ РОМАНУ «СТЕМПЕНЮ»

Шолом-Алейхем – письменник народу, виразник його настроїв та сподівань. Уже в самій тематиці його творів видно народний характер. В центрі всієї творчості письменника стоїть життя народних мас, бідних шарів єврейського народу. Мова персонажів його творів глибоко народна.

Актуальність. Сьогодні, коли розв'язується найгостріша проблема відродження національних цінностей у всіх сферах життя, коли Україна відстояла право бути незалежною, коли набуває особливого значення звернення до джерел духовності рідного народу, повернення творчої діяльності Шолом-Алейхема, глибоке її вивчення та аналіз є надзвичайно актуальним, необхідним, важливим. На основі широкого кола вперше залучених і введених в науковий обіг джерел із фонду бібліотеки ім. В. І. Вернадського, ми намагалися дати комплексний аналіз історії написання митцем роману «Стемпеню». Досліджувана проблема має важливе значення для всебічного оцінювання діяльності класика єврейської літератури Шолом-Алейхема. У даній студії ми розглянемо історію написання роману Шолом-Алейхема «Стемпеню». Це становить для даного дослідження винятковий інтерес, так як герой твору взятий із реальності.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі узагальнення і переосмислення опублікованих матеріалів із фонду бібліотеки ім. В. І. Вернадського намагатися повністю розкрити образ скрипаля Стемпеню із однойменного роману Шолом-Алейхема.

Основним **завданням** роботи є необхідність:

– спираючись на джерела із фонду бібліотеки ім. В. І. Вернадського з'ясувати деякі сторінки з історії написання Шолом-Алейхемом роману «Стемпеню».

Об'єктом дослідження є твір класика єврейської літератури «Стемпеню».

Предметом дослідження: джерела із фонду бібліотеки ім. В. І. Вернадського.

Хронологічні рамки зумовлені специфікою дослідження й охоплюють кінець XIX ст.

Роман «Степеню» розкриває життя видатного скрипаля у маленькому містечку «дес штетл» (у перекладі з їдиш – «жебрак»). Написаний він був письменником у 1888 році та надрукований у виданому ним збірнику «Ди юдише флокс-бібліотек» (Єврейська народна бібліотека). Це перша спроба письменника написати реалістичний роман із єврейського побуту. У своєму листі до С. Дубнова (буржуазного єврейського історика та критика, 1860 р.н.) письменник пише, що для свого збірника почав писати єврейський роман під назвою «Степеню». Особливо для південно-західного єврейства. Степеню був гарним майстром, скрипалем у місті Переяславі. Він належав до різних типів людей – художників, поетів і т. д. Зміст роману не відрізняється вигадливістю, але розкриває почуття кохання, як одну мить. Це було властиве євреям, які жили двадцять років тому [1].

У іншому своєму листі від 11 листопада 1888 року теж до С. Дубнова письменник відзначає, що надсилає терміново свій новий роман «Степеню» – його перший роман, який давно обіцяв. Митець наголошує на тому, що пишучи єврейський роман для народу, йому знадобилося спуститися до цього народу, перейнятися його легендами про музикантів-віртуозів, познайомитися з легендарними особистостями, розкрити їхні душі. Далі сюжет роману доповнила фантазія автора [4].

Відомий в усьому світі скрипач Степеню був знайомий Шолом-Алейхему тільки по легендах та казках. Зате письменник добре знав нашого переяславського «Степеню», який і послужив основним матеріалом для ліпки фігури скрипаля в одноіменному творі.

Перший розділ цього роману – «Походження Степеню» починається так: «Прізвище «Степеню» перейшло від нього в спадщину від батька-музиканта, який звався «Берл-бас» або «Берл Степеневський» від села «Степеню» в околицях Мазепівки». Недалеко від Переяслава (Мазепівки) розташоване село «Степенець», яке мав на увазі у своєму творі Шолом-Алейхем, хоч ні Степеню, ні його предки не походили звідти [2].

У фондах бібліотеки ім. В. І. Вернадського зберігається рукопис Вольфа Нахумовича Рабіновича, який називається – «Мій брат Шолом-Алейхем». У ньому розповідається про переяславського скрипаля – Сроля Бендіцького. Вважаємо за доцільне навести фрагменти цього рукопису: «Наш переяславський «Степеню» звався Сроль Бендіцький. Він був також і фотографом. У мене до цих пір збереглася сфотографована ним карточка батька і дяді Піні. Скрипка і фотоапарат не давали йому однак достатніх засобів для існування, тому у Сроля

Бендіцького було ще третє джерело для добування собі куска хліба – заїжджий двір. Сроль Бендіцький та наш батько були великими друзями, часто відвідували один одного.

По суботніх вечорах збиралася вся наша багато численна рідня (включаючи навіть далеких родичів) до нас, і тоді уже не обходилося без участі Сролика і його скрипки.

Тільки нашу сім'ю Сроль удостоював своєю грою. Коли наша кімната набивалося повнісінько людей, Сроль посилав Шолома до себе додому по скрипку, яку він нікому, крім Шолома, не довіряв.

Зараз же по закінченні суботньої вечірньої молитви – «авдоле», Сроль брав скрипку в руки, і довго, чуйно прислухався до кожної струни, в кожний звук, поки не настроював свою скрипку на свій лад. Публіка, між тим, з задоволенням дивилася на Сроля, на його прекрасне обличчя і статну постать.

Він був невисокого зросту, але широкий і міцний в плечах. Його чорні очі завжди горіли дивним незгасним вогнем. Велика голова, з чорним волоссям, знаходилася на його богатырських плечах. Красиво заломлені брови, невелика густа борідка, яка відливала чорним блиском, і білосніжні, рівні, як перлини, зуби доповнювали його портрет. Під час гри голова Сроля, немов на руці, лежала на скрипці і ніби говорила: полубуйтеся красою людини! Борідка його сильно притискувалась до грудей скрипки, чорні патли волосся розкидалися по плечах, а очі дивилися кудись далеко-далеко, крізь стіни, повз оточуючих його людей, в якийсь інший невидимий світ.

Як тільки Сроль легким рухом смичка проводив по скрипці, в кімнаті наставала мертва тиша, чути було дзижчання мухи, яка пролітала, і биття власного серця. Всі погляди спрямовувалися на нього. Хотілося без кінця милуватися гармонією людської краси і чарівних звуків.

Люди слухали не тільки вухами, але й серцем. І Сроль робив з цими серцями все що хотів.

Наші дитячі серця також тріпотіли в його руках, які впевнено держали смичок. Його музика чарувала нас!

Я не в змозі словами передати враження від його гри. Це зробив великий письменник – співець, серце якого було повне чудових і хвилюючих звуків. Це спроможний був передати Шолом, який згодом став великим гумористом-Шолом-Алейхемом, той самий, який тепер щільно підсунувся до Сроля і не зводив очей зі скрипки і натхненного обличчя нашого переяславського «Степеню». Шолом відобразив це зі всією силою свого великого таланту. Коли я читаю роман «Степеню», я бачу перед собою переяславського «Степеню» – Сроля Бендіцького.

На таких сімейних вечорах в нашому домі Сроль грав не більше двох-трьох номерів. Більше послухати гру нашого переяславського «Степеню» було можливим тільки на весіллях. Але і це було для Шолома не легкою справою. Тому, що Сроля запрошували грати тільки до багатіїв, куди не було доступу ні Нохуму, ні його дітям. А прийти непрошеним на весілля будь-якого багатія і затесатися серед гостей, щоб послухати гру Сроля, Шолом не наважувався, хоч він завжди привик появлятися там, де його найменше чекали.

Єдина можливість досхочу наслухатися гри Сроля надавалася Шолому тільки на весіллях у наших родичів.

До Рабіновичів на весілля Сроль приходив охоче грати, хоч у нас весілля не справлялися з такою пишністю і розкішшю, як у багатіїв, і музикантів не так щедро винагороджували.

Коли женився мій брат Гершл, на весілля запросили Сроля Бендіцького, і він грав на скрипці цілу ніч. До нашого будинку збіглися зі всієї вулиці.

Батько згодом любив похвастатися, що до цього весілля Переяслав ще недостатньо знав, як уміє грати Сроль Бендіцький – «У мене в домі» – говорив він, бувало – Сроль показав себе в усьому блиску і грав найкращі речі із свого репертуару».

На весіллі молодь і хлопчики оточили Сроля зі всіх боків, і скільки не кричали на нас, щоб ми не перешкождали, не наступали на ноги, і забиралися по-добру – по-здорову, нічого не допомагало. Тим більше, що Шолом кожного разу заступався за нас. Він не відходив ні на крок від Сроля, і був його правою рукою. Щоразу, по закінченні номера, він усаджував Сроля за стіл і вгощав найкращими їствами, які тільки були на вечорі. Він дбайливо доглядав за музикантами і розмовляв з ними, як з рівними.

У першу суботу після весілля у нас в домі була вечірка, на яку знову запросили Сроля грати на скрипці. На цій вечірці Шолом ще більше зблизився з ним. Сроль навіть дозволив йому пограти на скрипці, чим Шолом зараз же скористувався і швидко відновив у своїй пам'яті мотив, вивчений колись ще з товаришем – Мотею Срібнером.

Через кілька літ дядя Піня видав заміж свою дочку і теж запросив на весілля Сроля. На цьому весіллі Шолому ще раз трапився випадок поближче познайомитися з майбутнім героєм свого роману «Степеню», ще глибше вивчити його долю» [5].

Отже можемо зробити висновок, що усі моменти життя, які письменник змальовує у своєму творі «Степеню» взяті ним із реальності. Його образи глибоко пройняті єврейською щирістю.

Читаючи твори нашого земляка нам хочеться сподіватись на найкраще. Його роман «Степению» – насмішка над нещастям. І геній його в тому, що все трагічне він обертає у смішне: «Дай, Боже, довгих років життя, горя нам вистачить...» [3].

Список використаних джерел:

1. Дубнов С. К. Из воспоминаний [В кн.: Шолом-Алейхем – писатель и человек] // Москва, 1984. – С. 80-89.
2. Лизен А. Д. Наш Шолом-Алейхем // Шофан, 1996 – 17 с.
3. Панч П. П. Мастер «печального» юмора [В кн. Улетели журавли] // Москва, 1975. – 250 с.
4. Почти семейная хроника: О нескольких пачках неопубликованных писем Шолом-Алейхема / Публ. Х. Бейдера // Москва, 1993. – 190 с.
5. Рабинович В. Н. Мой Шолом-Алейхем / Фонд Шолом-Алейхема в Институте рукописи ЦНБ им. В. И. Вернадского НАН Украины // Jerusalem, 1996. – 175 с.

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Гурська Ю.О.

студентка,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

КАТЕГОРІЯ ПЕРСУАЗИВНОСТІ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ

У вітчизняній лінгвістиці явище мови, яке в зарубіжній лінгвістиці описується терміном «персуазивність», розглядається в контексті лінгвістики тексту, стилістики, а також теорії мовного впливу.

Вивчення процесу переконання дало початок новим тенденціям в лінгвістичних дослідженнях, в центрі яких опинилися процеси та методи впливу на людей, їхні думки, відносини та дії. У цьому випадку мова йде про використання властивостей складної взаємодії між лінгвістичними та немовними знаками, які використовуються для досягнення певної комунікативної мети – впливу мови в конкретних ситуаціях. Таке розуміння персуазивності комбінується із комунікативним підходом до аналізу мови.

Будь-яка мовна дія, яке має на меті викликати певне ставлення або спровокувати до виконання певної дії одержувачем, згадується як мова переконування або персуазивність (*persuadere* (лат.) – переконувати). Якщо коротко, то вмовляння або переконування може бути визначене як вивчення принципів і стратегій комунікації, які впливають на певні відносини, думки та дії одержувача. Мовні засоби впливу реалізуються на наступних трьох рівнях: 1) змістовно-композиційний рівень, 2) комунікативний і стратегічний рівень і 3) рівень мовних засобів [3, с. 46].

Персуазивність можна позначити також як багатозарову інформативну, аргументативну, емотивну дію з апелятивним характером.

На змістовно-композиційному рівні, використання чисел і статистичних даних щодо питання або події створюють можливість підвищити довіру до автора і надають надійності словам. Цифри додають політичній програмі авторитету, об'єктивності і достовірності, оскільки читачі більше покладаються на цифри, ніж на словесні аргументи. Цитата як елемент являє собою цікавий спосіб ілюстрації, аргументації та привернення уваги. Цитування дозволяє відвернути увагу від мови фактів, понять та чисел, перейти на зрозумілу та просту мову. Посилання

на документи та надійні джерела знижують критичне сприйняття інформації і мають певний потенціал для переконання.

На комунікативному і стратегічному рівні, реалізують безліч комунікативних тактик. Найцікавішими серед них можна виділити наступні:

1. Тактика оціночного перейменування – найбільш важлива стратегія. Оціночному перейменованню піддається компаративний клас, якому надається певна оцінка.

2. Тактика надання об'єкту позитивних характеристик.

3. Тактика створення проблемної ситуації допомагає вирішити реальну або умовну проблемну ситуацію або ж ту, яка нав'язується реципієнту.

4. Тактика «апеліції до авторитету» являє собою звернення до окремої або групової авторитетної думки: думки відомої людиною, професійної організацій, науково-дослідних інститутів. Слід зазначити, що для здійснення зазначених вище комунікативних тактик використовуються засоби лексично-семантичного рівня [1, с. 1270-1275].

Дуже цікавою і найбільш загальною є класифікація стратегій К.Є. Калініна, який у своїй роботі [2] виділяє наступні комунікативні стратегії, а також тактики, прийоми і засоби, що використовуються для їх реалізації:

1. Стратегія презентації: тактика обіцянки, приклад особистого досвіду, індукція позитивного емоційного стану.

2. Стратегія закликання: посилення, альянсу, впевнена презентація, щирість оратора.

3. Стратегія самопрезентації: критика, дискредитація опонентів, альянсу, закріплення позитивного образу, використання ключових фраз, паралелізм, рамкова конструкція, емоційний заклик.

4. Стратегія дискредитації опонента: тактика логічної аргументації, демонстрація, підбір інформації та її інтерпретація в необхідному світлі, заклик, створення негативного образу, постулювання авторитетної думки.

При цьому К.Є. Калінін розглядає дані стратегії як різновиди стратегії переконання, оскільки, по-перше, їх фундаментальна мета полягала в регулюванні фізичної та інтелектуальної діяльності адресата і, по-друге, у всіх випадках мало місце виступ оратора перед обличчям аудиторії [2, с. 171].

Дуже часто у персуазивному процесі використовують одразу декілька тактик та стратегій, в залежності від складності ситуації в якій вона використовується. Для реалізації вдалого процесу переконання дуже важливо не забувати про екстралінгвістичний контекст: якою є

мета комунікації, між ким вона реалізується, хто є отримувачем інформації і особливі характеристики цього отримувача.

Список використаних джерел:

1. Инжечик А. А. Персуазивная функция языковых средств немецкого политического дискурса // Молодой ученый. – 2016. – № 9. – С. 1270-1275.
2. Калинин К. Е. Коммуникативные стратегии убеждения в англоязычном политическом дискурсе: дис. ... канд. филол. наук. – Нижний Новгород, 2009. – 187 с.
3. Полуйкова С. Ю. Средства суггестивного речевого воздействия в современном просветительском послании // Вестник Пермского университета. – 2013. – № 3(19). – С. 45–50.

Дерега С.В.

аспірант,

*Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського*

ДИСКУРС: ТИПОЛОГІЯ, ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ

Однією з актуальних проблем у сучасній лінгвістиці є вивчення дискурсу, значну увагу якому приділяли вітчизняні та зарубіжні дослідники у галузі мовознавства, такі як: Н.Д. Арутюнова, А.О. Дедюхін, В.З. Дем'янков, В.І. Карасик, А.А. Кибрик, Т.В. Крутько, О.С. Кубрякова, М.Л. Макаров, Г.Г. Почепцов, Ю.С. Степанов, Т. ван Дейк, П. Серіо.

«Дискурс» як лінгвістичний термін почали широко використовувати після публікації у 1952 році статті американського лінгвіста З. Харріса «Аналіз дискурсу», який назвав так метод аналізу зв'язного мовлення, призначений для виведення дескриптивної лінгвістики за межі одного речення в даний момент часу і для співвіднесення мови та культури [8, с. 84].

Вчені дають різні визначення «дискурсу» у залежності від підходу до вивчення цього поняття. Так О.С. Кубрякова визначає дискурс як складне комунікативне явище, що не тільки включає акт створення певного тексту, а й відображає залежність створюваного мовного твору від значної кількості екстралінгвістичних обставин – знань про світ, думок, установок і конкретних цілей мовця, як творця тексту [7, с. 13].

Представник критичного дискурс-аналізу Т. ван Дейк розглядає дискурс як *комунікативну подію*, відтворену учасниками спілкування, в якій задіяна не лише мова в її фактичному використанні, але й ті ментальні процеси, які неминуче супроводжують процес комунікації

[3, с. 121]. Значущість цієї моделі дискурсу, полягає у виявленні комунікативної події як складної єдності мовної форми, значення і дії.

Ю.С. Степанов вбачає дискурс як «мову у мові», що представлена у вигляді особливої соціальної данності. Вчений зазначає, що дискурс існує насамперед і головним чином у текстах, за якими постає особливі граматики, лексикон, правила слововживання і синтаксису та семантика [11, с. 44].

В.І. Карасик розглядає дискурс як мовне явище, яке вбирає у себе властивості мовлення, спілкування і яке фіксується у текстах [6, с. 192].

В.З. Дем'янков визначає дискурс як довільний фрагмент тексту, створений більш ніж з одного речення чи незалежної його частини [4, с. 8]. Дослідник зближує дискурс з текстом, але не з будь-яким, а з тим, що створює загальний контекст, що описує «діючих осіб, об'єкти, обставини, час, вчинки», тобто елементи екстралінгвістичного плану.

Н.Д. Арутюнова говорить про дискурс як про зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними факторами; текст, узятий в аспекті подій; мовлення, що розглядається, як цілеспрямоване соціальне явище, дія, як компонент, що приймає участь у взаємодії між людьми і механізмами їх свідомості [1, с. 136].

П. Серіо, швейцарський лінгвіст, фахівець у галузі аналізу дискурсу, виділяє вісім значень терміна «дискурс»: 1) еквівалент поняття «мова», тобто будь-яке конкретне висловлювання; 2) одиницю, яка за розмірами є більшою ніж фраза; 3) вплив висловлювання на його одержувача з урахуванням ситуації висловлювання; 4) бесіду як основний тип висловлювання; 5) мовлення з позицій того, хто говорить на протигагу розповіді, яка не враховує таку позицію; 6) вживання одиниць мови, їх мовленнєву актуалізацію; 7) соціально або ідеологічно обмежений тип висловлювань; 8) теоретичний конструкт, призначений для досліджень умов створення тексту [10, с. 27].

Враховавши напрацювання багатьох дослідників, О.С. Кубрякова виділила наступні підходи до визначення «дискурсу»:

1. Комунікативний (функціональний) підхід трактує дискурс як вербальне спілкування (мова, вживання, функціонування мови), або як діалог чи бесіду, тобто тип діалогічного висловлювання, або як мовлення з позиції мовця у протилежність розповіді, яка не враховує таку позицію. У рамках комунікативного підходу термін «дискурс» трактується як деяка знакова структура, яку роблять дискурсом її суб'єкт, об'єкт, місце, час.

2. Структурно-синтаксичний підхід: дискурс як фрагмент тексту, тобто утворення вище рівня речення (надфразова єдність, складне синтаксичне ціле).

Під дискурсом розуміють два або кілька речень, що знаходяться у смислового зв'язку одне з одним, при цьому зв'язність розглядається як одна з основних ознак дискурсу.

3. Структурно-стилістичний підхід: дискурс як нетекстова організація розмовної мови, що характеризується нечітким розподілом на частини, пануванням асоціативних зв'язків, спонтанністю, ситуативністю, високою контекстністю, стилістичною специфікою [7, с. 12].

М.Л. Макаров зазначив, що значним недоліком структурно-синтаксичного підходу є крайня зосередженість на аналізі функцій елементів мови і дискурсу виключно по відношенню один до одного [8, с. 86].

Окремо був виділений соціально-прагматичний підхід, який за Ю.С. Степановим, визначає дискурс як текст, занурений у ситуацію спілкування, або як соціальний чи ідеологічно обмежений тип висловлювань, але представлений у вигляді особливої соціальної даності, що має свої тексти [11, с. 45].

Вчені, що займалися вивченням дискурсу, приділяли значну увагу проблемі його класифікації. Дослідники пропонували кожен свій варіант класифікації, який заснований на різних критеріях (формальних, функціональних, змістовних), обумовлений їх особистою позицією.

Так В.І. Карасик виділяє два особливих типи дискурсу з позиції соціолінгвістики: персональний (індивідуально-орієнтований) і інституційний (статусно-орієнтований) дискурс. У першому мовець виступає як особистість зі своїм багатим внутрішнім світом, а в другому – як представник тієї або іншої соціальної групи. Персональний дискурс вчений поділяє на два види: побутове й буттєве спілкування. Інституційний дискурс поділяє на: *політичний, діловий, дипломатичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, рекламний, спортивний, науковий, сценічний і масово-інформаційний* [5, с. 14].

А.Д. Белова пропонує розглядати дискурс ще й за характером комунікації – спонтанний, підготовлений, офіційний, неофіційний, чоловічий, жіночий, дитячий, дискурс підлітків, людей похилого віку, аргументативний, конфліктний, авторитарний, лайливий [2, с. 12].

Згідно з Г.Г. Почепцовим, дискурс можна класифікувати з позицій особливостей мови в контексті дискурсу, особливостей знакового відображення реальної ситуації цим дискурсом та особливостями комунікативної ситуації. Дослідник виділяє: газетний, теле- і радіодискурс, кінодискурс, театральний, фольклорний, літературний, рекламний, сфери зв'язків з громадкістю, політичний [9, с. 75].

У зв'язку з виникненням нових технологій передачі інформації, виник інтернет-дискурс (спілкування через e-mail, блоги, соціальні мережі, чати, форуми) та дискурс мобільного зв'язку (sms).

Таким чином, «дискурс» як поняття описується зважаючи на системні, структурні, процесуальні характеристики та взаємодію з екстралінгвістичними, комунікативно-ситуативними, соціокультурними чинниками й може бути представлений як фіксований результат у вигляді тексту. Дискурс як комунікативний феномен гідний всебічного аналізу та дослідження.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический словарь под ред. В. Н. Ярцева. – М.: Сов. энцикл., 1990. – С. 136–137.
2. Белова А.Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А.Д. Белова // Вісник КНУ. Іноземна філологія, 2002. – Вип. 32-33. – С. 11–14.
3. Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Т.А. ван Дейк [пер. с англ. яз. под ред. В.И. Герасимова]. – М.: Прогресс, 1989. – 310 с.
4. Демьянков В.З. Англо-русские термины по прикладной лингвистике и автоматической переработке текста / Демьянков В.З. // Всесоюзный центр переводов. Тетради новых терминов – М.: ИНИОН РАН, 1982. – 288 с.
5. Карасик В.И. О типах дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 5–20.
6. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
7. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике / Е.С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: Сб. обзоров. – М.: ИНИОН, 2000. – С. 7–25.
8. Макаров М.Л. Основы теории дискурса / М.Л. Макаров. – М.: Гнозис, 2003. – 280 с.
9. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М.: Рефл-бук, 2001. – 656 с.
10. Серио П. Как читают тексты во Франции / П. Серио // Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса: Пер. с фр. и португ. – М.: Прогресс, 1999. – С. 14–53.
11. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, дискурс, факты и принципы причинности / Ю.С. Степанов // Язык и наука конца XX века: сб. статей – М.: РГГУ, 1995. – С. 35–73.

Мікасян В.В.

викладач,

Вінницький національний медичний університет
імені М.І. Пирогова

ПОЛІТКОРЕКТНА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кожного дня мова збагачується все новими лексичними одиницями. Так, згідно з підрахунками канадського лінгвіста Пола Майяка, в англійській мові з'явилося мільйонне слово [1]. І це не дивно, адже зміна норм і понять в різних сферах життя призводить до виникнення нових термінів. Взаємодія різних мов і їх вплив одна на одну також сприяють збагаченню мови.

Однією з груп неологізмів є, так звані, політкоректні терміни. Цікаві вони тим, що створюються навмисне аби замінити ті лексичні одиниці, які сприймаються, як образливі і принизливі для певних груп населення.

Серед перших спроб дослідити політкоректну лексику є словники Г. Бірда і К. Серфа [3], праці С.Г. Тер-Мінасової [7], В.В. Паніна [6] та інші.

Феномен політичної коректності відкривається повною мірою за допомогою такої мовленнєвої стратегії, як евфемізація.

В процесі евфемізації людина відштовхується від прийнятої в суспільстві системи цінностей, невідповідність якої і примушує її відчувати певний етичний дискомфорт і намагатися подолати його за допомогою евфемістичного перейменування [4, ст. 78–79].

Евфемізми можна розділити на декілька груп, а саме:

1) Евфемізми, що пов'язані з дискримінацією: а) расовою, культурною, релігійною; б) статевою; в) сексуальних меншин; тощо.

African American замість nigger, black;

chairperson замість chairman, fire fighter замість fireman.

2) Евфемізми, що позначають страшні та неприємні явища дійсності: а) смерть; б) хвороба; в) фізичні вади; г) розумові та психічні розлади.

To go west, to depart, to pass away, to join the silent, go to meet the maker та безліч інших замість to die;

cerebrally challenged замість stupid, emotionally different замість crazy, mentally sick замість mad.

3) Евфемізми, що позначають зовнішній вигляд та вік людини: а) вага; б) вік; в) зовнішній вигляд.

Larger-than-average person, a person of size замість fat; mature, chronologically gifted замість old

Серед груп евфемізмів виділяються ті, що пов'язані з військовими діями. Наприклад, широко розповсюджені евфемізми *involvement*

(вторгнення) замість *aggression; operation, action* (операція, акція) замість *attack, air strike* (повітряний удар) замість *bombing, special weapons* (спеціальна зброя) замість *nuclear weapons*.

«*We will conduct a systematic campaign of airstrikes against these terrorists,*» said Obama [2]

Based on the SMM's limited observation these strikes were the result of non-guided rockets shot from an aircraft [4].

Ukraine says weapons prove Russian involvement [5].

Метою таких евфемізмів є пом'якшення для сприйняття різних аспектів дійсності, послаблення напруження і тривоги. Проте слід пам'ятати, що намагаючись покращити сприйняття певних термінів, можна дуже легко приховати чи спотворити інформацію, що подається.

Список використаних джерел:

1. 1,000,000th English Word Announced // <http://www.languagemonitor.com/nes/1000000th-English-word-announced>
2. Barack Obama authorises air strikes against Isis militants in Syria <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/10/obama-speech-authorise-air-strikes-against-isis-syria>
3. Beard H., Cerf C. The Official Politically Correct Dictionary / Henry Beard, Cristopher Cerf. – London: Crafton, 1992. – 176 p.
4. Latest news from the OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (SMM) <http://www.osce.org/ukraine-smm/119479>
5. Ukraine says weapons prove Russian involvement // http://www3.nhk.or.jp/nhkworld/english/news/20150222_03.html
6. Панин В.В. Политическая корректность как культурно – поведенческая и языковая категория: дис. .. кандидата филол. наук: 10.02.20 «Сравнительно – историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / В.В. Панин – Тюмень, 2004. – 217 с.
7. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / Светлана Григорьевна Тер-Минасова. – М.: Слово, 2008. – 264 с.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Пищенко Н.В.

студентка;

Дармороз Г.А.

старший викладач,

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ НІМЕЦЬКОЇ РЕКЛАМИ

У сучасному суспільстві важливим різновидом масової комунікації є реклама. Вона дійсно знаходиться повсюди, кожна людина стикається із нею не менше п'яти разів на день, навіть не помічаючи цього. Усі плакати, брошури та афіші, які ми бачимо на вулиці – це реклама. Досить панівне місце вона займає в Інтернеті, дуже часто люди стикаються із нею в соціальних мережах та просто на сайтах з потрібною їм інформацією. Сьогодні дуже популярними та поширеними стали інтернет-магазини, які також наповнені рекламою. Реклама навіть встигає з'являтися у телешоу та серіалах, в газетах та журналах.

Реклама – це складне поєднання компонентів, які взаємообумовлені в концептуальному відношенні, це складний вид людської діяльності. Частіш за все вона створюється у певному стилі, який складається з художньо-графічних компонентів та вербальних, тобто безпосередньо тексту. Якісне поєднання цих двох компонентів має досить хороший вплив на людину, зокрема на її підсвідомість.

Текст – є головним елементом рекламного повідомлення, який розкриває його зміст. Існує значний корпус досліджень рекламного тексту, присвячених аналізу його структурних, семантичних, жанрових та комунікативних особливостей (Х. Кафтанджиєв, О.В. Медведєва, Д.Е. Розенталь, Ю.В. Шатін, О.О. Костроміна та ін.), стилістичних і семіотичних характеристик (Г.А. Абрамова, Л.А. Баркова, Н.В. Попок, та ін.). Також такі німецькі дослідники як А. Vesterhus, Р. Schlobinski, R. Glahn та Chr. Götzeler розглядають перекладацькі проблеми, які пов'язані з рекламою у своїх роботах.

Немає чітких правил, якими керується перекладач під час перекладу рекламних текстів, але адекватність *перекладу* являється найголовнішим критерієм якісного перекладу реклами [2, с. 12]. Для досягнення адекватності перекладач повинен дуже добре знати предмет або тему, про які йде мова в оригіналі реклами. Щоб рекламний текст виконував

свою комунікативну функцію, його не досить просто перекласти, він повинен бути включений в культурне середовище мови перекладу. Порівнюючи менталітет німецької та української нації, стає очевидним те, що перекладач повинен звертати неабияку увагу на певні культурні відмінності та значення того чи іншого предмета у культурі обох країн. Тут доречно сказати про думку С.Усачевої, яка у своїй статті свідчить, що рекламу слід також розглядати, як джерело знання про інші культури. І це певним чином ускладнює завдання перекладача.

Перекладач, який береться за переклад рекламним текстів з німецької на українську мову повинен мати дуже хороші знання лексики та стилістики як мови оригіналу, так і мови перекладу. Також необхідно передати зміст реклами з ідентичною емоційною забарвленістю, але звичайно опираючись на культурне середовище двох мов. Знаючи міжкультурні та міжнаціональні особливості матеріалу, перекладач буде здатен зробити адекватний переклад, який і є якісним.

Головною метою будь-якої реклами є викликати зацікавленість людини. Це може бути зацікавленість у купівлі товару, у поїздки до того чи іншого готелю, або ж у прийнятті тих чи інших послуг. І саме правильний, адекватний переклад рекламного тексту повинен привернути увагу читача, глядача або просто прохожої людини. Етапи психологічного впливу описуються у вигляді ланцюжка сприйняття: привернути увагу, викликати зацікавленість, породити бажання, дати аргументи на користь товару (або послуг), призвести до рішення зробити покупку або скористатися послугою [1, с. 49].

Реклама містить у собі різноманітні засоби виразності та стилістичні прийоми. До найпоширеніших відносяться: метафора, гіпербола, порівняння, персоніфікація. Мета їх використання є вплинути, переконати, керувати почуттями та емоціями людей. При вдалому перекладі усіх цих засобів та при їх гармонічному сполученні рекламний текст буде адекватно сприйнятий аудиторією [3, с. 36].

Щоб привернути увагу реклами іноді використовується текст чужої мови. Використання слів з іншої мови порушує граматичні норми людини, отже, привертає увагу і стає частиною «візуального оформлення» поруч із кольором і зображенням. Наприклад, перекладаючи рекламу німецьких машин, перекладач може залишити декілька німецьких слів, які б описували цю машину.

Переклад реклами з мови оригіналу на мову перекладу не повинен бути дослівним, іншими словами не повинен бути буквальним. Адже головне у перекладацькій діяльності передати інформацію, враховуючи особливості аудиторії, яка буде її сприймати. Рекламний текст повинен бути конкретним і цілеспрямованим, доказовим і логічно побудованим,

коротким і лаконічним й водночас оригінальним та неповторним, але точно не дослівним. Навіть при перекладі найлегших рекламних текстів, вся увага перекладача повинна іти на те, щоб створити позитивну рекламу, яка буде випромінювати приємні враження, радість та оптимізм.

Переклад реклами може бути в усному та письмовому вигляді. І в одному, і в іншому випадку перекладач повинен дуже обережно та ретельно підходити до перекладу. В першому випадку якість впливу на аудиторію залежить ще і від зовнішнього вигляду та вимови перекладача, а в другому уже від професійності та адекватності самого перекладу. В обох випадках величезну роль відіграють усі чинники, на які потрібно звертати увагу, описані мною вище.

Переклад рекламного тексту, а особливо рекламного слогану вимагає від перекладача високої майстерності, творчого підходу, знання предмету, який рекламується. Отже, перед ним лежить велике завдання – адекватно перекласти рекламний текст та донести його до різної аудиторії. Якщо перекладач впевнений, що ця реклама зацікавить кардинально різні шари населення, то йому краще використовувати більше нейтральну лексику. Але якщо реклама спрямована саме на певний прошарок населення, то перекладач повинен докласти усі свої знання та навички аби не тільки зацікавити, а й вплинути на людей та їх емоції.

Отже, завдання перекладача – використати усі свої знання для створення адекватного перекладу, який буде наповнений експресією та стилістичними прийомами, потрібними саме для того чи іншого виду реклами.

Список використаних джерел:

1. Ливицкий Т.Н. Реклама в прагматингвистическом аспекте // Т.Н. Ливицкий. – Таганрог, 1999. – 212 с.
2. Шатин Ю. Построение рекламного текста // Ю. Шатин. – М.: Бератор-пресс, 2003. – 128 с.
3. Електронний ресурс: <http://intkonf.org/kucherenko-iv-tsibulya-ao-leksiko-stilistichni-ta-sintaksichno-stilistichni-osoblivosti-perekladu-reklamnih-tekstiv-kosmetichnih-zasobiv-i-parfumeriyi/>

Плис О.О.
студент,
Київський університет
імені Бориса Грінченка

АКТУАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ «ЗАГОЛОВОК – ТЕКСТ»: СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ ЕКОНОМІЧНИХ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ ІНТЕРНЕТ ВИДАНЬ)

Сучасний етап розвитку лінгвістики засвідчує про те, що особливо значущими на сьогодні є ідеї Е.А. Лазаревої, яка зорієнтовує свою увагу на системі «заголовок – текст». У такий спосіб дослідниця вважає, що в результаті взаємодії заголовків і текстів можуть виникати два основні ефекти – *ефект обманутого очікування* і *ефект посиленого очікування* [3, с. 46].

Аналіз економічних англомовних текстів інтернет видань [4] показав, що *ефект посиленого очікування* простежується в тому випадку, коли читач може передбачити, спрогнозувати зміст тексту, виходячи зі змісту заголовка, часто виникає в разі використання в заголовку термінів, утворених *способом метафоричного переосмислення слів загальнолітературної мови*.

Наприклад, заголовок *The bear essentials – Ведмежі необхідності*. У статті наводиться аналіз діяльності на американському фондовому ринку в умовах коливання індексів Доуджонса і Насдак, поведінці брокерів, які грають на пониження щодо акцій. Ще один приклад заголовку *Bulls, bears and Greenspan – Бики, ведмеді і Greenspan*, де в статті дається аналіз результатів взаємодії федеральної резервної системи під керівництвом пана Грінспен і Нью-Йоркської фондової біржи, а також вплив індексів на поведінку інвесторів.

У той же час *ефект посиленого очікування* може простежуватися ще в тому, що у читача-фахівця можуть виникнути питання до заголовку, наприклад, заголовок «Хто випустив ведмедів» провокує зацікавленість й інтерес адресата, заголовок «Бики, ведмеді і Грінспен» може спровокувати інтерес читача, який цікавиться методами регулювання біржової діяльності.

В англійській мові можна навести низку інших прикладів заголовків, у складі яких містяться економічні терміни, утворені способом метафоричного переосмислення і які покликані створити ефект посиленого очікування.

Наприклад, *Money Laundering – Відмивання грошей*. Адресату відомо, що за даним терміном стоїть значення «приховувати сумнівні джерела

надходження коштів». Як правило, терміни несуть нейтральне емоційне забарвлення, але в цьому випадку експресивність заголовка, що складається з терміна, будується за рахунок звернення до аномальної в умовах розвиненої економіки ситуації. Відмивання грошей розуміється однаково всіма членами суспільства і розцінюється як щось різко негативне. У читача безсумнівно виникає низка запитань до змісту даної статті. Автор інформує читача про події, що відбуваються в низці найбільших банків США і Великобританії, а відтак намагається дати аналіз методів, за допомогою яких банки можуть захистити себе від вливань з боку великих вкладників, які отримали кошти незаконними способами.

В англійській мові зацікавленість представляють заголовки, що містять у складі терміни в поєднанні з відомими назвами книг, кінофільмів, картин.

Наприклад, *The swaps emperor's new clothes* – *Нова сукня короля свопів*. Термін *swap* (букв. обмін, в економічній термінології – обмін зобов'язаннями, активами, облігаціями на певних умовах) використаний у назві відомої казки Г.Х. Андерсена. Такий заголовок може зацікавити адресата, що спеціалізується на кредитно-фінансових відносинах. Стаття інформує читача про способи зменшення кредитних ризиків і нове правило проведення свопових операцій, коли своп може вважатися банківською гарантією.

В англійській мові часто *ефект посиленого очікування* створюється за рахунок *метафоричного використання* в заголовках слів з вихідними сферами «війна», «організм», «будинок», «кухня», що не ввійшли до складу терміносистеми. Найбільш показовими можуть стати приклади застосування в заголовках *військової метафори*. Використання військової метафори створює у читача відчуття неспокої, конфліктності, конфронтації.

Наприклад, заголовок *The battle for the efficient markets* – *Битва за ефективні ринки*. Цей заголовок класифікують заголовком *Stock exchanges* – Біржі, що дає уявлення про тематику статей. Читачам відомо, що в умовах конкурентної економіки СЕД змушені вести боротьбу, в даній статті для опису подій на найбільшій в світі Нью-йоркській фондовій біржі автор вдається до військової метафори.

Заголовок *A phoney war* – *Хибна війна* створює відчуття конфліктності в галузі. Стаття характеризує відносини між двома найбільшими авіакомпаніями *Boeing* і *Airbus*, їх прагнення поділити ринок авіаперевезень.

Заголовок *Ceasefire* – *Припинення вогню* інформує читача про конфлікт між Комісією з цінних паперів і бірж, а також бухгалтерськими фірмами. Як показують приклади, зміст статей повністю відповідає

мотивам, заявленим у заголовках, які інтригують читача, створюючи ефект посиленого очікування, формуючи ставлення до подій.

Характерною особливістю заголовків економічних публікацій, спрямованих на створення ефекту посиленого очікування, є моделювання в заголовку картини економік, у діяльності яких існують недоліки, показники роботи яких нижче можливих, які, ймовірно, знаходяться або вступають у стадію стагнації, депресії.

Наприклад, заголовок *Chronic sickness – Хронічна хвороба* подається з поясненням про те, що мова йде про економіку Японії. Відповідно адресат, який можливо цікавиться макроекономікою, стає ясно, що економіка Японії зазнає якісь потрясіння. У статті дається аналіз загального стану економіки Японії як найгіршого серед розвинених країн за останні 50 років.

Інтригуючим для читача стає заголовок *When America sneezes – Коли Америка чхає*. Фахівцям добре знайомі особливості національної економіки Америки і вплив, який вона чинить на будь-які інші національні економіки. Образ, створений автором статті, породжує у читача низку питань, що стосуються змін на американському ринку і його взаємодії з ринками інших країн. У статті йдеться про три можливі канали негативного впливу уповільнення темпів розвитку американської економіки на інші ринки – торгівлі, індекси обміну валют, потоки капіталу.

Розглянуті матеріали свідчать про те, що *ефект посиленого очікування* простежується в тому випадку, коли читач може передбачити, спрогнозувати зміст тексту, виходячи зі змісту заголовка, часто виникає в разі використання в заголовку термінів, утворених *способом метафоричного переосмислення слів загальнолітературної мови*.

Список використаних джерел:

1. Брандес М.П. Стилистика текста. Теоретический курс: учебник / М.П. Брандес. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Прогресс – Традиция; ИНФРА. – М, 2004. – С. 139–397.
2. Клушина Н.И. Общие особенности публицистического стиля / Н.И. Клушина // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. – М.: Изд-во МГУ, 2003. – С. 269–289.
3. Лазарева Э.А. Заголовок в газете / Э.А. Лазарева. – Свердловск: Изд-во Уральского университета, 1989. – 200 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

4. The Economist [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.economist.com>

Ромасенко О.С.

студенка,

Науковий керівник: Кудоярова О.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний аерокосмічний університет

імені М.Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ФІЗИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Науково-технічний прогрес вносить значні зміни у всі сфери розвитку суспільства, в тому числі у скриньку фізичних термінів, в зв'язку з чим виникає нагальна потреба вдосконалення системи передавання та обробки інформації, співробітництва науковців різних країн у найрізноманітніших сферах науки й техніки.

Актуальність нашого дослідження зумовлена швидким розвитком фізичної термінології у зв'язку з науково-технічним прогресом. Тому з'являється багато питань для дискусій як загального плану, так і стосовно вживання окремих термінів та терміносполучення.

Мета нашої роботи полягає у порівнянні структурних компонентів, етимології фізичних термінів англійської та української мов.

Об'єктом нашого дослідження є фізичні терміни.

Матеріалом нашого дослідження є 50 англійських та 50 українських фізичних термінів, відібрані в результаті суцільної вибірки з лексикографічних джерел: фізичних та тлумачних словників, як одномовних, так і перекладних.

Методом даного дослідження є метод суцільної вибірки, порівняльний та етимологічний метод.

Великий тлумачний словник сучасної української мови пропонує таку дефініцію: термін – це «слово чи словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо»

Терміни поділяються на три основні групи:

1. Загальнонаукові
2. Вузькогалузеві
3. Міжгалузеві

Умовно фізичні терміни можна поділити на три групи: а) терміни, які позначають фізичний об'єкт (модель об'єкта); б) терміни, які позначають фізичний процес (модель процесу); в) терміни, які позначають фізичну величину.

а) Фізичні об'єкти поділяють на *речовинні* (об'єкти, які складаються із речовини) і *польові* (фізичні поля). Приклади речовинних об'єктів: каміння, автомобіль, Земля, газ, рідина, електрон, молекула, конденсатор, амперметр і т.п. Польові об'єкти. В природі (у фізиці) відомо чотири типи фундаментальних взаємодій: сильна, електромагнітна, слабка та гравітаційна. Ці взаємодії носять обмінний характер та здійснюються за допомогою відповідного фізичного (силового) поля.

б) Приклади фізичних процесів: рух, механічний рух, удари (зіткнення тіл), розширення газу, електричний струм, електромагнітна хвиля і т.п. Абсолютно пружний удар, ізотермічне розширення газу – це моделі процесів.

в) Фізична величина вводиться як характеристика фізичного об'єкта (стану об'єкта) або ж як характеристика фізичного процесу. Фізична величина характеризується значенням та розмірністю. Приклад: камінь, маса якого 2 кг, рухається із швидкістю 5 м/с.

Під час аналізу термінів, їх було розподілено на такі тематичні групи:

- Речовинні (об'єкти, які складаються із речовини) і польові (фізичні поля). Приклади речовинних об'єктів: каміння, автомобіль, Земля, газ, рідина, електрон, молекула, конденсатор, амперметр і т.п. Польові об'єкти: сильна, електромагнітна, слабка та гравітаційна. Ці взаємодії носять обмінний характер та здійснюються за допомогою відповідного фізичного (силового) поля. 9 термінів із загальної кількості

- Приклади фізичних процесів: рух, механічний рух, удари (зіткнення тіл), розширення газу, електричний струм, електромагнітна хвиля і т.п. 10 термінів із загальної кількості

- Фізична величина вводиться як характеристика фізичного об'єкта (стану об'єкта) або ж як характеристика фізичного процесу. 13 термінів із загальної кількості

- Фізичні поняття. 18 термінів із загальної кількості

Наступним етапом у роботі було порівняння етимології термінів в англійській та українській мовах.

За допомогою етимологічного словника англійської мови ми знайшли походження фізичних термінів за мовами.

- З французької мови – 11 термінів – 20% (*galvanism, ampere..*)
- З латинської мови – 18 термінів – 33% (*atmosphere, aroma..*)
- З англійської мови – 13 термінів – 24% (*weight, humidity..*)
- З італійської мови – 2 терміна – 3% (*insulator..*)
- З давньогрецької – 11 термінів – 20% (*gamma, isobars..*)

За допомогою етимологічного словника української мови ми знайшли та визначили походження термінів за мовами.

- З французької мови – 4 терміна – 9% (*ампер, гальванізм..*)
- З латинської мови – 19 термінів – 41% (*вектор, акустика..*)
- З англійської мови – 2 терміни – 4% (*ізоптон, кварк..*)
- З грецької мови – 10 термінів – 22% (*атмосфера, аромат..*)
- З праслов'янської – 11 термінів – 24% (*вага, вологість..*)

Проаналізувавши практичну частину нашої роботи, можна зробити наступні висновки:

1) Англійська мова має набагато більше джерел походження термінів, аніж українська мова.

2) Щодо походження, то спільним є походження більшості термінів з французької мови, але відмінне те, що значна кількість термінів у англійській мові походять з латинської мови, а в українській мові – із праслов'янської. Значна частина термінів з праслов'янської мови становить значну частину нашої вибірки.

Сенченко А.А.

студентка,

Науковий керівник: Рижкова В.В.

кандидат філологічних наук, професор кафедри,

Національний аерокосмічний університет

імені М.Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

КОМУНІКАТИВНО ОРІЄНТОВАНА ГРАМАТИКА (ПРАКТИЧНЕ ВОЛОДІННЯ ГРАМАТИЧНОЮ КОМПЕТЕНЦІЄЮ РІВНЯ А2)

Формування граматичної компетенції, необхідної для здійснення майбутньої професійної комунікативної діяльності, можна віднести до найбільш актуальних завдань в вивченні іноземної мови, оскільки рівень підготовки студентів повинен бути достатньо високим, щоб забезпечити їм можливість лінгвістично грамотної професійної взаємодії.

Наша робота присвячена дослідженню комунікативного підходу в навчанні англійської мови як одного з основних, важливих і найбільш ефективних методів навчання іноземним мовам, при якому метою навчання ставиться спілкування і взаємодія суб'єктів, відбувається обмін інформацією, досвідом, знаннями, навичками, вміннями, а також результатами діяльності.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю адекватного оволодіння комунікативними навичками рівня А2 у процесі навчання

англійської мови, у зв'язку з особливою соціальною значущістю комунікативної компетенції в міжособистісній комунікації.

Об'єктом для нашого дослідження слугували комунікативні вправи на розвиток граматичних навичок.

Предмет дослідження – книги по граматиці початково рівня, що зорієнтовані на розвиток граматичних навичок.

Метою даного дослідження є виявлення ефективних комунікативних вправ, спрямованих на розвиток граматичної компетенції та створення методичної збірки завдань.

В нашій роботі ми поставили перед собою наступні завдання:

- визначити роль та місце граматики як аспекту мови;
- розглянути особливості комунікативного підходу;
- розібрати комплекс комунікативних вправ на вивчення граматики рівня А2;

– та підібрати матеріали з завданнями для відповідного рівня.

Немає сумніву, що знання граматичних правил необхідне для успішного володіння мовою. В останні роки перед нами постає питання – чи повинні ми навчати цим правилам у вправах або краще учням інтуїтивно освоювати граматику в процесі комунікативної діяльності, замість того, щоб вивчати її через спеціальні вправи, спрямовані на засвоєння того чи іншого правила. Ще жоден з аспектів навчання мовам не був предметом таких інтенсивних обговорень і дискусій протягом багатьох років, як граматика.

Вміння змінювати й сполучати слова є одним з найважливіших умов практичного володіння мовою і використання її як засобу спілкування. Вміння змінювати й сполучати слова в мовленні ефективно тільки в тому випадку, якщо воно включає необхідний набір граматичних навичок.

Ю. І. Пасів визначає граматичний навик як «здатність мовця вибрати модель, адекватну задачі мови і оформити її відповідно нормам даної мови, причому все це – миттєво» [1, с. 46].

Практично будь-яка граматична тема у рамках комунікативно-орієнтованого підходу може бути використана при обговоренні актуальних і цікавих для учнів тем в ситуаціях, наближених до природніх. Різні види робіт по оволодінню граматичного матеріалу і активній інтеграції його в мовленні, орієнтовані на практичну мету навчання, припускають вираження власних думок, особистісну залученість учнів у процес спілкування і, отже, носять справді мовний характер, що найбільшою мірою відповідає завданням формування комунікативної компетенції.

Досвід показує, що навчання граматиці із застосуванням комунікативної технології може використовуватися з самого раннього

етапу і вивчатися на матеріалі говоріння, читання, аудіювання та письма. Комунікативно-орієнтоване навчання граматиці дозволяє підвищити мотивацію, а також розширює експресивні можливості мови і надає природність висловлювань учнів у навчальних умовах.

В нашій роботі ми досліджували рівень володіння англійською мовою А2. Згідно міжнародній градації рівень А2 – це pre-intermediate, а щодо української грації – середній або рівень «виживання».

Відносно граматики цього рівня, учень знає часи Present, Past і Future Simple, Present і Past Continuous, Present і Past Perfect; розуміє конструкції to be going to, used to do і to be used to; може ставити співрозмовнику питання різних типів (порядок слів у питаннях); знає ступені порівняння прикметників. Учню знайома різниця між a little flour і a few strawberries (Quantifiers). Він знає, що після одних дієслів використовується форма на -ing – I enjoy reading, а після інших – інфінітив з to – I want to study English (Gerunds and infinitives). Може користуватися модальними дієслова have to/don't have to, must/musn't, can/could, may/might, і should/shouldn't. Він знає перший і другий тип умовних речень, а також, розуміє, що значить «A big pie was baked by Sara» (Пасивний стан). Учень може грамотно перефразувати пряму мову He said: «I'm working» в непряму He said that he was working.

Відповідно до отриманої нами інформації в ході аналізу рівня А2 ми склали план курсу і відібрали вправи до кожної теми, користуючись підручниками «New Cutting Edge. Pre-Intermediate. Student's book» та «New Headway Pre-Intermediate. Student's book». В кожному уроці в нас були вправи таких типів:

- vocabulary and speaking (учень вивчає нову лексику та покращує навички спілкування та говоріння);
- reading (учню надаються тексти, діалоги і т.д. для читання та аналізу інформації та завдання після них);
- reading and speaking (учень читає текст та здебільшого виконує усні завдання до цього тексту обговорюючи їх з іншими учнями);
- vocabulary;
- language focus (учень виконує вправи комунікативного типу на покращення граматичних навичок);
- writing (учень вчиться писати листи, записки або звернення);
- real life (учню пропонуються теми з побутового життя, які він може обговорити разом з іншими учнями).

Підібрані вправи мають різні види завдань, наприклад:

- розкрити дужки;
- вибрати правильний варіант відповіді;
- вставити слова за змістом;

- відредагувати речення;
- зіставити слова та уривки речень і т.д.

Відібраний нами матеріал може використовуватися на уроках англійської мови, що допоможе покращити рівень знань учня, а також може значно зменшити об'єм праці вчителя.

Список використаних джерел:

1. Пассов Е. И. Учитель иностранного языка. Мастерство и личность [Текст] / Е. И. Пассов, В. П. Кузовлев, В. Б. Царькова. – М.: Просвещение, 1993. – 158 с.

Сінькова Н.О.

*викладач вищої категорії,
Відокремлений структурний підрозділ
«Рівненський коледж НУБіП України»*

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Вивчення іноземної мови – складний процес при якому рідна та іноземна мови знаходяться в нерівному становищі. Лінгвісти виділяють основну, або головну мову, яка служить основним засобом спілкування, і додаткову, або другу мову, яка виконує більш обмежені, спеціалізовані функції, яка обслуговує лише деякі галузі спілкування. Таке співвідношення двох мов спостерігається майже завжди. Рідну мову найчастіше ототожнюють з першою мовою людини, яка дійсно зв'язана з усім її життям і діяльністю, системою її стосунків, процесів, явищ, з її допомогою засвоювались форми спілкування і співжиття, висловлення думок і почуттів. Тому перша мова являється дуже стійким засобом спілкування.

Людину, яка володіє двома мовами, називають білінгвом. Характер білінгвізму у великій мірі залежить від того, яким способом вивчалась друга мова – усно-імітативним способом при безпосередньому спілкуванні, або штучним способом під керівництвом учителя. У першому випадку інтенсивність взаємодії мов являється набагато більшою. Відомо, також, що ступінь оволодіння другою мовою залежить від того, у якому віці розпочато її вивчення. Розбіжності між білінгвізмом дітей і дорослих дуже значні. Дорослі засвоюють другу мову, коли їх навички в рідній мові вже установлені і складені в сталу автоматизовану систему, яка суттєво впливає на навички користування другою мовою, які тільки складаються. «Характерною рисою юнацького

і особливо дорослого білінгвізму є пристальна увага до змісту мови і зневажання її формальної системи» [3].

В умовах імітативного вивчення другої мови дорослі роблять багато помилок, так як вони намагаються аналізувати її у відповідності зі схемами і моделями рідної мови. Крім того, у дорослих рідна мова особливо тісно пов'язана з різноманітними зовнішніми обставинами. Тому дорослим, як правило, важко міняти мову. Якщо ж білінгвізм має місце в дитячому віці, коли програма мовної поведінки на рідній мові ще тільки складається, вироблення навичок на другій мові йде набагато легше і швидше. У дітей краще розвинена здібність імітації і механічного запам'ятовування. Діти легко й надовго запам'ятовують невеликий за обсягом мовний матеріал і добре його відтворюють. Наука вбачає в білінгвізмі фактор, що сприяє всебічному розвитку людини. Вивчаючи іноземну мову, людина не просто засвоює другу мову, а, разом з тим, приєднується до нової культури, культури іншого народу, тому вивчення іноземних мов входить в програму обов'язкових дисциплін середньої та вищої школи.

Вивчення іноземної мови із психологічної точки зору – це складний процес формування в корі головного мозку нової мовної системи, що починає співіснувати й постійно взаємодіяти із уже виробленою системою рідної мови, випробовуючи на собі її інтерферуючий вплив.

При взаємодії цих систем виникають певні зміни. Ці зміни, що становлять особливий інтерес для лінгвістів, одержали назву лінгвістичної інтерференції.

Більшість ситуацій білінгвізму супроводжується взаємодією фонологічних систем. Білінгв зустрічається з рядом проблем в процесі сприймання мовлення на двох мовах, а також коли сам користується цими мовами. Він мимоволі перекладає на рідну мову значеннєві одиниці іншої мови, тобто усвідомлення їм цих одиниць досягається не за допомогою іноземної мови, а за допомогою рідної. Практика перекладу ніколи не зникла із вивчення іноземних мов, але вона і не займає весь процес навчання.

Переклад був ключовим у традиційній методології названій пасивною, чітко орієнтованій на навчання лексики і граматики. Ціль цього методу – читання, а не усне висловлювання на іноземній мові. Після довгої служби, переклад, врешті, був витіснений з навчання іноземним мовам «сучасними» методиками, такими як *прямий метод* (1900), *активний метод* (1925-1960), *аудіо-словесний* та *аудіовізуальний* (1960), основним принципом яких була комунікація на іноземній мові. Рідна мова була повністю вигнана із мовного класу. З цієї точки зору

переклад розглядався як перешкода, тому що одним із його компонентів є рідна мова.

Тоді як методи названі *пізнавано-функціональними* (1970) і *комунікативними* (1980) повернулись у вивчення іноземної мови за збігом обставин відновився і переклад, але їм користуються при поясненні граматики і не використовують всіх його можливостей.

За те щоб надати перекладу більше місця у вивченні іноземних мов виступали у своїх працях французькі лінгвісти Маріанна Ледере, Даніель Гуадек, Клод Деманюеллі, Жан Деманюеллі, Франсуа Врек.

Маріанна Ледере так відповідає на питання «з чого складається процес перекладу?»: «зрозуміти» і «зробити так, щоб зрозуміли інші». Одже, навчити студента перекладати, означає навчити його розуміти текст.

А от Даніель Гуадек пропонує розуміння загального змісту.

Клод і Жан Деманюеллі – візуальне сприйняття, а Франсуа Врек – загальне бачення, а саме, перед тим як перекладати він пропонує провести серію вправ.

Вираз «зробити так щоб зрозуміли інші» означає що після того, як ти зрозумів текст на мові оригіналу, потрібно при перекладі врахувати всі лінгвістичні та екстралінгвістичні параметри, для того щоб читач міг повністю відчувати всі нюанси, які хотів передати автор.

Якщо порівняти кілька перекладів одного і того ж твору, то видно і вплив перекладача і його бачення. Переклад не такий простий процес. Це комплекс дій, які можуть допомогти у вивченні мови. Педагогічний переклад не має на меті передавати всі тонкощі і нюанси мови, як це робиться у професійному перекладі.

Візьмемо для прикладу французьку мову.

Краще запам'ятати частину французьких слів допоможе екскурс у історію. Варто розповісти студентам, що французькі слова проникають в українську мову, починаючи з XVII ст. через польську, пізніше – російську мову. А в другій половині XVIII-XIX ст. цьому сприяло поширення політичних ідей, мистецтва, культури батьківщиною яких була Франція. Запозичені з французької мови слова стосуються переважно суспільно-політичного життя, мистецтва й літератури, військової справи, будівництва, архітектури, містопорядкування, побуту. Вимова і повторення цих слів українською мовою допоможе наблизитись до правильного розуміння та перекладу їх французькою.

Категоричні опоненти перекладу говорять про те, що не варто цю роботу виконувати письмово. Так при введенні нового матеріалу усно можна пояснити якісь терміни чи явища; але для письмового перекладу потрібно мати глибокі знання і знати нюанси мови-оригіналу. Ще одне,

при письмовому перекладі студенти пишуть рідною мовою, то виходить, що вони витрачають час на вправлення в письмі на своїй мові.

А під час заняття з іноземної мови в немовному ВУЗі, коли ми працюємо з текстами по спеціальності, варто використовувати переклад чи ні? Вважаю, що на першому етапі роботи з текстом потрібно користуватися перекладом. Це буде сприяти швидкому розумінню змісту тексту іноземною мовою. Головне при роботі з перекладом користуватися основним дидактичним принципом «від простого до складного». Викладач мусить розробити ряд вправ до текстів по спеціальності, які він пропонує опрацювати студентам. Ще рекомендую навчити студентів з перших днів навчання укладати словник з фахової лексики. Тоді текст іноземною мовою перекладається набагато легше та ще й легше запам'ятовуються професійні терміни іноземною мовою.

Порівняльний досвід допомагає усвідомити той факт, що іноземна мова не є чимось абсолютно відірваним, абстрактним, не пов'язаним з рідною мовою, вона допомагає знаходити у різних мовах багато спільного. Усвідомлення цього факту спільності, або подібності, призводить до того, що слова запам'ятовуються не механічно, а свідомо, на основі аналізу графіко-фонетичного образу лексем у рідній та іноземній мовах.

Список використаних джерел:

1. Джура М. Система голосних звуків української та французької мови крізь призму порівняльного вивчення мов. Національний університет «Львівська політехніка», Теорія і практика викладання української мови як іноземної, 2009. Вип. 4. – 132-136 с.
2. Колкер Я.М., Устинова Е.С. Роль родного языка в обучении иностранному / Иностранные языки в школе. – 2004. № 2. – 20-27 с.
3. Ларин Б.А. О филологии близкого будущего / Филологические науки. – 1973. № 1/21. – 192 с.
4. Мейе Антуан [Электронный ресурс] / Энциклопедия Кругосвет. – М. 2006.
5. Методичні рекомендації щодо вивчення іноземних мов у 2016/2017 навчальному році. / Іноземні мови в сучасній школі. – 2016. № 4. – 2-8 с.
6. Сучасний словник іншомовних слів / За ред. Н.В. Тучиної – Харків: Торсінг плюс, 2007. – 767 с.

Смольницька О.О.

кандидат філософських наук,

старший науковий співробітник,

Науково-дослідний інститут українознавства

Міністерства освіти і науки України

ПОЛІСЕМАНТИЧНІСТЬ ФЕМІННОГО ТИТУЛУ «MISTRESS» В ЕНДРЮ МАРВЕЛЛА (1621–1678)

Творчість одного з останніх англійських метафізиків і першого англійського класициста Ендрю Марвелла (Andrew Marvell, далі ЕМ, 1621–1678, докладна біографічна довідка: [2, с. 225]) віднедавна почала розглядатись українською гуманітаристикою (С. Трош (Сластьон), О. Смольницька), проте українські переклади поезій цього автора ще не оприлюднювалися, хоча вони являють собою інтерес для перекладознавства, літературознавства, лінгвістики, філософії, релігієзнавства, історії, а також психоаналізу (як фрейдизму, так і юнгіанства). Також перспективно порівнювати поезію ЕМ з творчістю українських вельможних діячів та інтелігенції взагалі (цієї ж доби). Одна з проблем адекватного відтворення складних формально і змістовно текстів ЕМ полягає не лише в знанні історичного контексту, але й у врахуванні еволюції англійської мови, концептуальної картини світу в представника конкретної епохи (від занепаду бароко до початку Реставрації). Отже, треба мати на увазі перехідний період, позначений, з одного боку, психологічним відчуттям зламу епох, а з іншого – великим значенням сублімації та прагненням поетів гармонізувати деградовану дійсність. Амбівалентність доби позначена й новими очікуваннями письменників, які часто були й державними діячами. З огляду на це, у пропонованому дослідженні застосовано: поетологічний, лінгвістичний, компаративний, історико-біографічний, контекстуальний, гендерний методи. Застосовано психоаналітичний аспект. Матеріал аналізу – вірш ЕМ «**To His Coy Mistress**», написаний гіпотетично у період English Interregnum – Безкоролів'я 1649–1660 рр.: страта Карла I та події до Реставрації.

Тезаурусний аналіз. Головні значення лексеми *mistress*: «пані», «хазяйка» (господиня, власниця – у тому числі будинку), «учителька», «володарка», «місіс», «майстриня», «вправна жінка» (у тому числі у мистецтвах), «коханка», «повелителька»; в ЕМ це жінка «з високим статусом *«lady»* [2, с. 226]. Майже кожне з наведених словникових значень можна підставити під титул *mistress* у вірші ЕМ, оскільки, з огляду на складність цієї поезії, адресатка може поставати і як володарка над ліричним героєм, і як вишукана жінка (а також освічена, талановита),

у тому числі вправна у любовному мистецтві (що мало основою куртуазну – аналогічна гіпотеза у сучасних дослідженнях: [2, с. 226]), і вчителька у самоаналізі, розвитку чи приборканні власних пристрастей – або ж як наставниця у коханні. Саме ж коханкою *mistress* для ліричного героя не стала, але той не полишає надії, про що заявляє на початку: «Якби не знали реченця – / Не злочин безсоромність ця. / Ми можем сісти, й думи ті – / Любовний день у довготі» [1, с. 3] (тут і далі переклад українською мій. – О. С.). В оригіналі афористично, наближено до римованих proverbs: «Had we but world enough and time, / This coyness, lady, were no crime» [1, p. 368].

Отже, об'єкт має платонічний статус, який коливається в сприйнятті маскулінного персонажа. Фемін(ін)ний об'єкт для нього і реальна жінка, і водночас ілюзія. Ідеєю вірша можна назвати гедонізм, «*carpe diem*», що підкреслюється в заключному двовірші: «Спинити сонце – ми без сил, / Та змусим бігти плин світил» [1, с. 5] – «Thus, though we cannot make our sun / Stand still, yet we will make him run» [1, p. 369].

Аналогічний принцип – за доби Середньовіччя та Відродження (звичайно, тут не беруться до уваги моралізаторські та ін. твори), як-от у «Кентерберійських оповідках» Дж. Чосера: перекладач і дослідник цього письменника М. Стріха наголошує на життєздатності героїв).

Можливості перекладу лексеми *mistress*: варіативність. Російський переклад назви Г. Кружковим «К стыдливой возлюбленной» більш згладжений (так само – і сама інтерпретація вірша), оскільки викликає асоціації з платонічним коханням, культом Прекрасної Дами тощо, тоді як в оригіналі відчутна опозиція верху/низу, причому ці площини можуть переміщатися, Ерос і Танатос варіюються. Для ліричного героя Ерос – нездійснений потяг до об'єкта, Танатос – на перший погляд несподівані асоціації з могилою, пільмою склепу, тліном, хробаками. Водночас цей склеп – мармуровий, тобто в ЕМ простежується натяк на чистоту, цноту, строгість, непохитність, алегоричну білизну безіменної адресатки. Незважаючи на іронію, висміювання маскуліним героєм високих принципів його об'єкта, відчувається повага до протилежної морально йому особистості. Отже, аргументованість тілесного кохання певною мірою можна вважати елементом словесної гри. Танатологічний аспект (склеп) може поєднуватися і з власне релігійним, причому високим (адже мармуровими можуть бути храми, а також скульптури Христа, Діви Марії, святих, янголів). Насправді ж такий синтез обох начал логічний у міфологічному і, ширше, мистецькому розумінні з огляду на його психоаналітичний зміст. У Й. Бродського – «Застенчивой возлюбленной» (тобто високий варіант «возлюбленная» так само

збережено, але переклад самого твору більш адекватний стилю ЕМ та його доби). Наш переклад – «До його Соромливої Володарки», але й тут багатозначності титулу адресатки не збережено.

Значення лексеми *mistress*, близьке до бажаного марвеллівським героєм, зберігається в англійській мові. Так, у романі В. Фолкнера «*Intruder in the Dust*» (1948) дядько головного героя, адвокат містер Гевін, який отримав освіту в Геттінгені та Гарварді, оперує латинськими термінами, а саме англійське мовлення у цього персонажа більш правильне, літературне, аніж в його південного оточення (хоча дядько також уживає просторічну говірку вигаданого автором округу Йокнапатофа, *Yoknapatawpha*). Зокрема, пояснюючи шістнадцятирічному Чарльзу («Чіку») умовності строгого виховання, дядько наводить приклад: «*So we have to divorce our wife today in order to remove from our mistress the odium of mistress in order to divorce our wife tomorrow in order to remove from our mistress and so on*» [1, p. 234]. У цитаті впадає у вічі слово *mistress*, причому вжите в значенні «коханка», тобто «нешлюбна». Українською відтворити це поняття дозволяє синонімія, і перекласти можна так: «Тому нам доводиться розлучитися з нашою дружиною, щоб зняти з нашої коханки ганебне тавро чужоложниці, для того, щоб завтра взяти розлучення з нашою дружиною та очистити нашу коханку, тощо». Синонім «чужоложниця» тут ужито для уникнення тавтології, хоча, якщо дотримуватися ритму мовлення героя та паралелізму, можна залишити варіант «коханка». Цей паралелізм нагадує стиль біблійних пророцтв, одкровень тощо, тобто слід враховувати церковне виховання персонажів (аналогічно – в інших представників англійської культури) та асоціації, які виникають в їхній свідомості автоматично, не викликаючи питань чи подиву. Інші варіанти перекладу: «перелюбниця», «блудниця» (останній – для підсилення експресії), які можуть бути застосовані відповідно до імпліцитного старозавітного (та взагалі біблійного) змісту творів В. Фолкнера, як й інших письменників школи Півдня. Проте дослівний варіант – «пані» – тут неприпустимий, оскільки «пані» означатиме офіційну дружину. Відповідник «ганебне тавро» можна відтворити й буквально – як «одіозність», «Одіозний стан» (*odium*), тобто «компрометування». Прикметно, що класично вихований та освічений дядько героя вживає нормативний і навіть застарілий відповідник, без обценного варіанту. У Ч. Діккенса в романі «Великі сподівання» («*Great Expectations*», 1860) каторжник Ейбл Мегвіч (*Abel Magwitch*) називає свою колишню співмешканку «*My Missis*», але в тексті пояснюється, що вона не була йому дружиною.

Таким чином, здійснений різноаспектний аналіз підтверджує необхідність відповідної освітньої бази для перекладача, а також складність, проте й своєрідний виклик вірша ЕМ для відтворення українською. Психоаналітичний аспект (Аніма – Анімус – Тінь як потойбіччя, могила, тлін; Ерос і Танатос), а також компаративний аналіз (з іншими англomовними текстами) висвітлюють додаткові значення вжитих автором лексем, зокрема, дослідженого замітника *mistress* як анонімного, проте цілком вичерпного і здатного викликати в реципієнта відповідні характеристики фемінінного персонажа.

Список використаних джерел:

1. Марвелл Е. Вибрані поезії / Ендрю Марвелл / З англійської переклала Ольга Смольницька. – К., 2016. – Автор. комп. набір. – 9 с. (З особистого архіву О. Смольницької).
2. Трош С. Э. Лирика Эндрю Марвелла (1621 – 1678): религиозно-философский и гендерный аспекты / С. Э. Трош // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – 2015. – Вип. 54. – С. 225–227.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Marvell A. To His Coy Mistress / Andrew Marvell // The Penguin Book of English Verse. / Edited by Paul Keegan. – 2004. – P. 368–369.
2. Faulkner W. Intruder in the Dust / William Faulkner. – Vintage International. Vintage Books. A Division of Random House, Inc. – New York, 1994. – 248 pp. – © Переклад Ольги Смольницької. 2016.

Солодовнікова М.І.

студентка,

Ужгородський національний університет

ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОМАНУ МАРКА ТВЕНА «ПРИГОДИ ТОМА СОЙЕРА» В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ: КВАНТИТАТИВНИЙ АСПЕКТ

Українські переклади романів класика американської літератури Марка Твена вважаються цікавою сторінкою в історії українського художнього перекладознавства. Вивчення цих перекладів поглиблює розуміння художнього стилю Марка Твена, сприяє вирішенню проблем, пов'язаних із передачею стильового багатства його художньої спадщини українською мовою.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі способів відтворення стилістичних особливостей роману «Пригоди Тома Сойєра» в українських перекладах різних авторів у різні історичні періоди.

Перші переклади українською мовою з Марка Твена було здійснено й видано в Галичині. У 1885 році в № 24 журналу «Зоря» Іван Франко надрукував переклад одного з найвідоміших гумористичних оповідань письменника «Як я редагував рільничу газету». У газеті «Діло» (№ 75, 1886) з'явився його ж таки переклад іншого популярного гумористичного оповідання письменника – «Як-то я був секретарем у сенатора». У тт. II-III новозаснованого журналу «Літературно-науковий вістник», який редагували В. Гнатюк, М. Грушевський та І. Франко, 1898 року з'явився виконаний Іваном Петрушевичем (1875-1959), кооперативним діячем, який навчався в Англії й добре знав англійську мову, переклад повісті «Американський претендент». Тут-таки І. Франко вмістив коротеньку нотатку про письменника, яка є першим присвяченим Марку Твену текстом українською мовою: «Може, не від речі тут буде згадати, що прозвище Марк Твен не жодне ім'я, а тільки технічний термін. Бувши лоцманом на Міссісіпі, автор так привик до ненастанних лоцманських викриків при мірянні глибини води: mark one, mark twain (один вузол, два вузли) і т.д., що потім узяв собі цей окрик за псевдонім. Значить, зовсім невідповідно перекладає дехто у нас «Марко Твен», бо се «марк» (знак, марка, вузол) не має з Марком нічого спільного» [3, с. 172].

У 1906 році у Львові вийшов український переклад роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» (накладом Українсько-руської видавничої спілки, з друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка, під зарядом К. Беднарського), що належав Юліяну Панькевичу (більш знаному як художник-ілюстратор) [4]. Мова цього перекладу орієнтується на тогочасні галицькі норми, в тексті часто можна зустріти прийменники «сей», «ся», «сеж», інші галіцизми, такі як «дмухавка», «велика дримба», «ходи-но борзенько», «квасний виноград», «кусник паперу» та ін. Перекладові властиві ступені порівняння прикметників, утворені з додаванням суфікса «й»: «нікчемнійшою», «плохійшою», «найгордйшим», «найщасливійшим», а іменники середнього роду мають закінчення «є» як, наприклад «житє», «оруже», «існованє», «бите», «вітхенє», «бажанє», «вістрє» тощо.

Перекладові Ю. Панькевича притаманне надмірне «одомашнення» й використання розмовно-побутового стилю як, наприклад: «Ну, дивіть но на него!», «видрапав ся як вивірка», «зник на ціле пополудне і уганяв собі сьвітами», «ударив ся в послух», «ще не було смеркло ся». Як зауважує Р.Зорівчак, деякі переклади з часом втрачають художньо-естетичне значення, зберігаючи пізнавально-акумуляуюче та літературно-історичне [2, с. 13]. Вважаємо, що переклад Ю. Панькевича належить саме до таких.

Ранні й високохудожні переклади класичних романів Марка Твена українською мовою належать Марії Загірній та Насті Грінченко, дружині

й дочці Бориса Грінченка. Зокрема, роман «Пригоди Тома Соєра» у перекладі М. Загірньої вийшов 1907 року, відразу після зняття царських заборон на український друк. Попри свою давність, цей переклад залишається цікавим і вартісним для сьогоденного читача.

1954 року вийшов роман «Пригоди Тома Соєра» у новому перекладі В. Митрофанова, який згодом неодноразово перевидавався, востаннє 2002 р. 2001 року в Харкові роман вийшов у перекладі Л. Красавицької та був перевиданий у 2005, 2006 та 2007 рр. 2006 р. у Донецьку вийшов переклад С.Г. Фесенко; 2009 р. – переказ В. Левицької. На жаль, як наголошують дослідники української твєніани [1], частина українських перекладів останніх двох десятиліть має суто комерційний характер, нашвидкуруч виготовлені з використанням різних російських версій.

Об'єктом нашого дослідження є два переклади роману «Пригоди Тома Соєра»: Марією Загірньої (як перший визнаний високохудожній український переклад) та Володимира Митрофанова (як найпопулярніший на сьогодні з найбільшим видавничим накладом).

У сучасних перекладознавчих дослідженнях підкреслюється, що основною ознакою вдалого відтворення авторського стилю письменника, є адекватна передача стильових доміант художнього твору. Стильовими доміантами роману «Пригоди Тома Соєра», на думку М. Альошиної, є діалектизми та фразеологізми [1, с. 9]. Виходячи з цього, завданням нашого дослідження є виявлення цих одиниць в оригіналі та перекладах, з'ясування спільних та відмінних рис у застосуванні стратегій відтворення стилю автора, які базуються на використанні тих чи інших перекладацьких трансформацій.

В нашому дослідженні ми послуговуємось класифікацією запропонованою Я. Рецкером для аналізу перекладацьких трансформацій, використаних М. Загірнею та В. Митрофановим. Я. Рецкер виокремлює сім різновидів лексичних трансформацій: диференціація значень, конкретизація значень, генералізація значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення, компенсація втрат в процесі перекладу.

В результаті аналізу тексту роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» ми виявили 108 діалектизмів та 64 фразеологізми, отже всього 172 лексичні одиниці, які складають доміанти ідіостилу письменника. Співставивши переклади, ми одержали такі результати застосування їх авторами перекладацьких трансформацій:

Відсоткове відношення частоти застосування перекладацьких трансформацій можна побачити на рис. 1.

Як бачимо, Марія Загірня відтворенні доміант ідіостилу письменника найчастіше послуговується такими лексичними

трансформаціями як: контекстуальна заміна, цілісне перетворення, конкретизація, смисловий розвиток. Володимир Митрофанов найбільше вдається до цілісного перетворення, компенсації і смислового розвитку. Для М. Загірні характерними є перекладацькі стратегії «одомашнення» і стилістичного заміщення для досягнення стилістичної відповідності з оригіналом. Стилїстика перекладу В. Митрофанова більшою мірою тяжіє до використання засобів нормативної літературної мови, хоч із вкрапленням окремих емоційно забарвлених фразеологізмів. При цьому рівень «одомашнення» в цьому перекладі суттєво нижчий. Очевидно, це відображає різні вимоги, що стояли в різний час перед перекладачами.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз українських перекладів роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра»

	Перекладацькі трансформації						
	антонімічний переклад	компенсація	смисловий розвиток	конкретизація	генералізація	цілісне перетворення	контекстуальна заміна
Загірня	23	11	27	35	8	29	39
Митрофанов	16	34	31	22	16	41	12

Джерело: розроблено автором

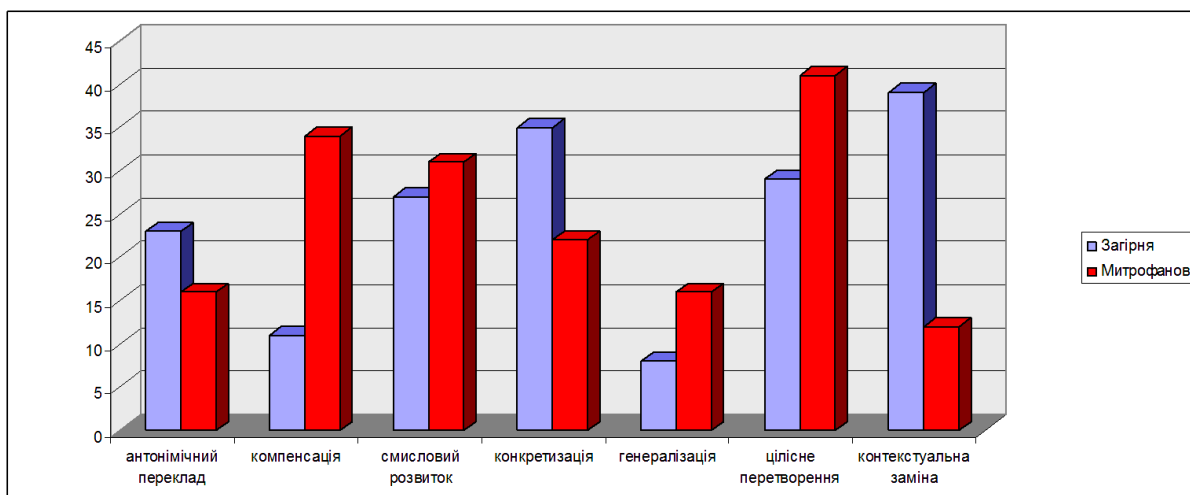

Рис. 1. Частота застосування перекладацьких трансформацій в українських перекладах роману Марка Твена «Пригоди Тома Соєра»

Джерело: розроблено автором

Загалом, і М. Загірня, і В. Митрофанов максимально наблизитись до змісту та стилю романів письменника, застосовуючи при цьому різні способи відтворення стилістичних доміант роману Марка Твена. Крім того, перекладачі рідко вдавалися до стилістичного нівелювання і майстерно відтворюють повну картину оригіналу твору.

Список використаних джерел:

1. Альошина М.Д. Відтворення ідіостилу Марка Твена в українських перекладах у зіставленні із російськими та польськими (на матеріалі романів «Пригоди Тома Соєра» та «Пригоди Гекльберрі Фінна») : дис. ... к. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / М.Д. Альошина. – Херсон, 2015. – 20 с.
2. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад: на матеріалі англomовних перекладів української поезії / Р.П. Зорівчак. – Л.: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. – 216 с.
3. Літературно-науковий вісник / [ред. В. Гнатюк]. – Л.: Наук. товариство ім. Шевченка у Львові, 1905. – Кн. 5. – С. 172.
4. Твайн Марк. Пригоди Тома Соєра / Марк Твайн; [пер. з англ. Юліян Панькевич]. – Львів : Українсько-руська видавнича спілка, 1906. – 252 с.

Якимовська О.В.

студентка;

Дармороз Г.А.

старший викладач,

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У лінгвістичній науці модальні слова і словосполучення вважаються одним з найсуперечливіших лексико-граматичних розрядів слів і привертають увагу учених з другої половини ХХ століття. Проблемою перекладу модальних дієслів займалися такі дослідники, як Л. Бархударов, О. Беззубова, В. Виноградов, Л. Латишев, В. Панфілов, З. Роганова, А. Федоров. Модальні слова досі не отримали повного пояснення у зв'язку з їх багато-плановістю, специфічністю мовного вираження і функціональними особливостями [1, с. 5].

Німецькі модальні дієслова вивчаються в плані виокремлення їх системних семантичних опозицій в лексиці та їх синтаксичної ролі у реченні, семантичних і структурних особливостей як певної системи в складі німецьких дієслів, а також в інших аспектах. Велику увагу вчені приділяли вивченню модальних дієслів з точки зору їх місця в системі міжрівневих засобів, так званих польових структур. Широке

застосування поняття польової структури до явищ граматики і до питань взаємодії лексики та граматики призвело до того, що модальні дієслова розглядаються як конституенти поля модальності, поля часу, спонукання і макрополя непрямой мови [2, с. 87].

Модальність – це функціонально-семантична категорія, яка виражає різні види відносини висловлення до дійсності, а також ставлення мовця до змісту висловлювання. Німецькі модальні дієслова вважають одним із найскладніших засобів вираження модальності з притаманною щодо них властивістю виражати два семантичних значення: об'єктивна (*objective / deontische Modalität*) та суб'єктивна (*subjective / epistemische Modalität*) модальність [1, с. 6]. Якщо об'єктивна модальність є обов'язковою ознакою будь-якого висловлювання, то суб'єктивна виникає факультативно, залежно від інтенцій мовця.

В німецькій мові існує шість модальних дієслів *wollen, sollen, müssen, können, dürfen, mögen*, які у морфологічно-синтаксичному та семантичному значенні представляють собою відносно закритиру групу дієслів [3, ст. 114]. Вони показують ставлення особи, яка виконує дію, до самої дії, вираженої повнозначним дієсловом, або ставлення особи, яка говорить, до змісту сказаного. Разом з повнозначними дієсловами вони утворюють складний дієслівний присудок.

Думки дослідників щодо статусу модальних дієслів відрізняються. Одні вважають їх допоміжними дієсловами, а інші наголошують на тому, що вони є самостійними, повнозначними дієсловами.

Кожне модальне дієслово має головне та додаткові значення [4, с. 105]. Це можна пояснити у тому випадку, якщо назвати модальні дієслова поліфункціональними.

Основне значення *können* – вираження можливості. Можливість може бути різного характеру.

- Фізична можливість;
- Можливість, обумовлена зовнішніми обставинами;
- Можливість, обумовлена вмінням;
- Дозвіл, що впливає з об'єктивної можливості що-небудь зробити;
- Припущення, засноване на об'єктивній можливості. У цьому значенні *können* часто вживається з інфінітивом II.

Dürfen – вираження можливості, що впливає з дозволу «сміти», «мати право».

- Модальне дієслово *dürfen* найчастіше позначає дозвіл, що залежить від волі або бажання іншої людини;
- *Dürfen* означає мати внутрішнє, моральне право на який-небудь учинок;

- *Dürfen* означає досить невизначене припущення. У цьому значенні вживається найчастіше претерит кон'юнктива.

Mögen – вираження особистої схильності, симпатії до когось або чого-небудь.

- *Mögen* виражає прихильність;
- Дієслово *mögen* може сполучитися з інфінітивом;
- *Mögen* може мати допустове значення;
- Дієслово *mögen* може бути вживане для вираження побажання;
- *Mögen* може позначати припущення, допущення якої-небудь можливості;

- Форма *möchte* або *mag* з інфінітивом II вживається в тому випадку, коли про те, що повідомляється, говориться з дуже невеликим ступенем ймовірності;

- Форма претерита кон'юнктива *möchte* вживається для вираження бажання [5, с. 118]. Деякі вчені (Brünner та Redder) вважають, що *mögen* у формі кон'юнктива можна розглядати як окреме модальне дієслово.

Головне значення *wollen* – бажання, воля, обумовлені не тільки суб'єктивною схильністю або прихильністю, а також і об'єктивними причинами.

- *Wollen* виражає бажання, волю, як вираження обов'язку;
- *Wollen* виражає взагалі будь-яке бажання, у виконанні якого є впевненість. Значення впевненості додає той факт, що це бажання звичайне, об'єктивно обґрунтоване;

- Основне значення *wollen* як бажання, у виконанні якого є впевненість, уможлиблює його вживання в значенні наміру. Оскільки намір пов'язаний з майбутньою дією, то *wollen* може мати значення майбутнього часу, тобто при перекладі відбувається випущення модального дієслова;

- *Wollen* може мати значення запрошення, пом'якшеного наказу. Така конструкція з *wollen* служить для опису імператива – наказового способу в 1-й особі множини. У цьому випадку дієслово стоїть в реченні на першому місці й при перекладі має місце випущення модального дієслова;

- Вживання *wollen* у 2-й особі може означати досить категоричний наказ;

- Конструкція *wollen* з інфінітивом II використовується для передачі слів іншої людини, у вірогідності яких мовець сумнівається [5, с. 120].

Sollen виражає повинність в результаті наказу, тобто як виконання чужої волі.

- Sollen передає повинність, обов'язок, що накладаються іншою особою;
- Запитання з sollen – це нейтральне звернення до іншої особи без висловлювання свого власного бажання;
- Sollen може позначати побажання;
- Дієслово sollen може використовуватися для передачі чужої думки, що стає відомою зі слів інших осіб, і особисто не перевіряється. Дієслово *müssen* позначає необхідність у широкому значенні слова.
- Необхідність внаслідок умов, що створилися;
- Необхідність у силу внутрішнього переконання, усвідомленого обов'язку, морального обов'язку;
- Фізична необхідність, необхідність у природі;
- Обґрунтоване припущення, що межує із впевненістю;
- Особливо часто *müssen* вживається з інфінітивом II, що виражає суб'єктивну модальність [5, с. 119].

Підводячи підсумок усьому сказаному, слід звернути увагу на те, що така граматична категорія як модальність досить часто проявляється в діловій документації, оскільки допомагає істотно регулювати організацію діяльності та поведінки соціальних суб'єктів.

Кожне модальне дієслово має своє коло значень. При цьому переплітаються обидва види модальності (суб'єктивна й об'єктивна модальність), тому що виражається не тільки відношення суб'єкта до процесу, але і відношення мовця до висловлення.

Отже, даний аспект граматики не є легким і часто постають проблеми використання модальних дієслів в мові та їх перекладу. Модальні дієслова потребують подальшого вивчення. В теперішній час цьому питанню вченими приділяється все більше і більше уваги, адже дана область є важливою, як у вивченні, так і у вживанні німецької мови.

Список використаних джерел:

1. Борзілова К. С. Труднощі при перекладі модальних дієслів / К. С. Борзілова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 9(220), Ч. III. – С. 5-9.
2. Петров М. Є. Про зміст і об'єм мовної модальності // Микола Єгорович Петров. – Новосибірськ: Академія, 1982. – 193 с., с. 5.
3. Buscha A. Geschäftskommunikation, Kursbuch Deutsch als Fremdsprache / A. Buscha, G. Linthout. – Max Hueber Verlag, 2000. – S. 160.
4. Helbig, Buscha, 2001.
5. Duden, 1984.
6. Studienheft zur Sprachmittlerausbildung Russisch, 1990.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Микуляк О.В.

аспірант,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ТЕКСТИ ЛІТЕРАТУРИ МІГРАНТІВ ЯК КОРПУС ЕТНОЛІНГВАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Етнолінгвальні дослідження зосереджені на описі лінгвокультурних одиниць, а саме стереотипів, мовних реалій, прецедентних феноменів. Усі вони пов'язані з культурою, мають національне забарвлення і створюють національно-культурний колорит. На нашу думку, їх функціонування ще не достатньо проаналізоване у міжкультурній літературі або літературі мігрантів. Саме вона є корпусом наших досліджень. У цій науковій розвідці ми намагаємося розглянути суть і особливості текстів літератури мігрантів, що необхідно для подальшого дослідження етнолінгвальної специфіки мови.

У сучасній науці термін «література мігрантів» отримав назву «міжкультурою літератури», що спричинено самою суттю цієї літератури, її основними проблемами, а саме: фігурування основних культурних феноменів: національної ідентичності, менталітету, національних стереотипів; її міжкультурний статус; фактичний матеріал для ознайомлення з іншими культурами через безпосередній досвід письменників-мігрантів, їхнє світосприйняття.

Особливу увагу ми звертаємо на тексти сучасної німецькомовної літератури мігрантів, які в процесі глобалізації і особливих міграційних змін і рухів з 1960-х років виникають і розвиваються, при цьому їхні автори з нерідною німецькою мовою стали головними дійовими особами цієї літератури.

«Міжкультурна література» – це «обмін між культурами, злиття культур» [5, с. 25]. Місце і значення літератури в освітньому процесі є беззаперечним і цей факт ставить її між передачею знань і формування характеру та національного становлення. «Міграційні процеси є особливим викликом цих взаємозв'язків, нові форми мовних знань вимагають насамперед відповідних навичок й умінь в культурній інтеграції» [2, с. 19].

Аглая Бліуомі виділяє такі елементи міжкультурного потенціалу літератури:

- динамічне поняття культури (культурні і національні стереотипи);
- самокритика (розрізнення власних культурних поглядів і суспільної реальності);
- гібридність (взаємозв'язок індивідуальної та колективної ідентичності, тобто взаємодія і співіснування різних культур, що призводить до кращого розуміння власної);
- подвійна оптика – бачення свого і чужого з різних сторін. При розгляді літературних текстів постає питання про домінування свого чи чужого [1, с. 28-40].

Міжкультурна література підкреслює амбівалентність і багатозначність сучасної реальності і при цьому показує спорідненість її з міжкультурними впливом, його можливостями і проблемами [6, с. 10].

Єва Гаусбахер розглядає такі характерні особливості текстів міжкультурної літератури: перспектива розповіді («для міжкультурної літератури характерна концепція мультиперспективності» [4, с. 117]); дійові особи (характеризуються культурною гібридністю); часопросторові орієнтири (існування між багатьма культурами і країнами «*doppelte Zeit, doppelter Ort*» [4, с. 118]); мова (на рівні мови спостерігається змішання різних мов, «можна говорити про поліфонію» [Єва с. 118]); стилістичні засоби: комічне, іронія, пародія, гротеск.

Міграція як рух у політично-історичних, мовних, культурних і соціокультурних міжпросторах розуміється не тільки як феномен, який охоплює це поняття, а й так само культурне слововживання в певній ситуації, яке відображається у стилі написання [11, с. 8]. Тексти літератури мігрантів, на нашу думку, і справді відзначається особливим стилем письма і характеризується культурно-національними особливостями. Е. Яндл називає дві стратегії письма авторів-мігрантів: мовна гра і сумнів у продуктивності мови, тобто її комунікативній здатності [3, с. 37-50], що і становить особливий інтерес при характеристиці етнолінгвальної специфіки мови. «Сучасна міграційна ситуація розширює і прискорює комунікацію і промислово-технічну глобалізацію, пов'язує різні культури і утворює єдину мережу так, що замість окремої культури на передній план виступає глобальна мішана культура, яка виникає через інтеграцію, обмін, гібридизацію і усестороннє взаємопроникнення» [10, с. 313].

Зіновій Зінік головну функцію сучасної літератури мігрантів вбачає у збереженні культурної пам'яті, пам'яті про Батьківщину, якої більше не існує [4, с. 9-10]. Основна її суть – це звернення від імені тих, хто загубився серед двох світів. «*Between cultures, amid languages, across*

borders» («Між культурами, серед мов, через кордони») – констатує Дж. Холі [3, с. 8].

Як зазначає Петра Торе у дисертаційній роботі «*wer bist du hier in dieser stadt, in diesem land, in dieser neuen welt*», наукові розвідки літератури мігрантів розпочалися зі статей, передмов і післямов у антологіях із «літературними текстами мігрантів» («migrantenliterarischen Texten») [9, с. 14].

У роботі Єви Гаусбахер «Поетика міграції» [4] проведено культурно-поетичні студії взаємодії літератури і міграції у різних аспектах. На основі прози і есеїстики сучасних російських авторів-мігрантів показано, що міжкультурна ситуація є не тільки основою текстів, а й істотно впливає на їхню естетичну цінність. Автор звертає основну увагу на феномен міграції, який тематично, контекстуально й ідеологічно трактується теоріями культурних, постколоніальних і гендерних студій.

Існують різні терміни для позначення поняття «література мігрантів» – «Ausländerliteratur» (іноземна література), «Literatur der Betroffenheit» («література розгубленості»), «Selbstverständigungsliteratur», («література самоусвідомлення»), «Gastarbeiterliteratur» («література гастарбайтерів») та уже сучасні терміни «Migrantenliteratur» («література мігрантів»), «Migrationsliteratur» («література міграції»), «interkulturelle Literatur» («міжкультурна література»), «Literatur zwischen den Kulturen» («література між культурами»), «Literatur der Fremde» («література чужинця»), «kleine Literatur» («маленька література»), «diasporisches Schreiben» («діаспорне письмо»), trans- oder interkulturelle Literatur («транс- чи міжкультурна література») [11].

Дослідженням літератури мігрантів займаються такі німецькі науковці як: Г. Рош, І. Акерманн, Г. Вайнріх, П. Зайберт, Ф. Біонді, К. Ессельборн, Г. Аренс, І. Амадео.

Варто зазначити, що ця література безпосередньо пов'язана з культурою. Дороте Кімміх розглядає культуру як ідеологію 21 століття. В контексті міграції та глобалізації відбуваються суттєві зміни у культурах різних народів, що відображається насамперед у творах авторів із міжкультурним менталітетом. Культура розглядається як соціальний та політичний компонент права, закону і політики інтеграції, але насамперед, вона проявляється у міграції через постійний культурний обмін. Вона вважає, що світовій літературі належать не тільки твори, які написані світовими мовами чи набули міжнародного визнання. Набагато більшу роль тут відіграє культура як дійсність. Нова світова література – це не «діалог культур» чи міжкультурна

комунікація, а насамперед існування культури як актора або системи [8, с. 16].

Науковець Карміне Хіелліно заявляє: «Міжкультурність не є моделлю, яка як спосіб життя означала б більшу справедливість чи як модель бунту 68-го або ж проектів жіночого руху. Міжкультурність є пропозицією звільнення від примусів глибоко вкоріненого монокультурного самосприйняття. Через усвідомлення різниці виникає дивовижна можливість для власного зростання» [6, с. 8].

Отже, дослідження текстів літератури мігрантів становлять неабияку цінність при описі етнолінгвальної специфіки мови та лінгвокультурних одиниць, що є основою нашого подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Bliuomi Aglaia *Interkulturalität und Literatur. Interkulturelle Elemente in Sten Nadolnus Roman «Selim oder die Gabe der Rede».*
2. Dawidowski, Christian (2014) *Literatur, Lesen und Migration IMIS-BEITRÄGE Heft 45/2014 STEINBACHER DRUCK GmbH, Osnabrück.*
3. Ernst Jandl (Text + Kritik, Bd.129) vor allem S. 37-50 Peter Horst Neumann: Über Ernst Jandls Gedicht-Zyklus «tagenglas» Vgl. Leopold Federmair: Sprachspiel und Interkulturalität I n: *Journal of Humanities and Social Sciences Nagoya City University, № 20(2006).*
4. Hausbacher Eva (2009) *Poetik der Migration. Transnationale Schreibweisen in der zeitgenössischen russischen Literatur.* – Tübingen: Stauffenburg Verlag Brigitte Narr GmbH. Hawley, John C. (1996) *Cross-Addressing: Resistance Literature and Cultural Borders.* New York.
5. Höfer Simone (2007) *Interkulturelle Erzählverfahren. Ein Vergleich zwischen der deutschsprachigen Migrantenliteratur und englischsprachigen postkolonialen Literatur.* Saarbrücken.
6. *Interkulturelle Literatur in Deutschland: ein Handbuch / hrsg. von Carmine Chiellino* Stuttgart [u. a.]: Metzler, 2007.
7. Ievgeniia Bogomolova (2011) *Interkulturalität und Humor: Am Beispiel von Ephraim Kishon, Osman Engin und Wladimir Kaminer,* GRIN Verlag, 2011.
8. Özkan Esli, Dorothee Kimmich, Annette Werberger (2009) *Wieder den Kulturrenzwang. Migration, Kulturalisierung und Weltliteratur,* transcript Verlag, Bielefeld.
9. Thore Petra «wer bist du hier in dieser stadt, in diesem land, in dieser neuen welt».
10. Tsuchiya Masahiko (2004) *Von der Migrationsliteratur zur «interkulturellen Weltliteratur»* Schenk Klaus, Todorow Almut, Tvrdik Milan *Migrationsliteratur. Schreibweise einer interkulturellen Moderne,* A. Francke Verlag: Tübingen.
11. Schmitz Helmut (2009) *Von der nationalen zur internationalen Literatur. Transkulturelle deutschsprachige Literatur und Kultur im Zeitalter globaler Migration.* Rodopi Amsterdam – New York.

НОТАТКИ

Наукове видання

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК**

**МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнецова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.03.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6.51. Тираж 100. Замовлення № 0417-407.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.